

Németh István
 A nagykanizsai
 iparostanonc-iskola
 építőipari szakmáinak
 oktatása 1886–1945

NÉMETH JÁNOS
 1833 IX. 18. - 1942 V. 3.
 főosztályos tanító
 1942 V. 11.

TÓTH ISTVÁN
 igazgató
 1886 V. 17.

WENCZEL REZSŐ
 1848 XI. 1800-1908
 igazgató
 1887-1900

BRAUNER LAJOS
 1824-1902
 igazgató
 1832-1911

PÖRÉDUS ANTAL
 1865-1940
 igazgató
 1900-1932

ORTUTAY GYULA
 1820-1913
 igazgató
 1833-1907

BALOGH ÁRPÁD JÓZSEF
 1884. 02. 11. - 1944. 02. 05.

KÖRÖNYI ISTVÁN
 1844. 02. 11. - 1942. 02. 04.
 főosztályos tanító
 1877. 02. 04. - 1942. 02. 04.

Németh István: A nagykanizsai iparostanonc-iskola építőipari
szakmáinak oktatása 1886–1945

Németh István

**A nagykanizsai iparostanonc-iskola
építőipari szakmáinak oktatása
1886–1945**

Nagykanizsa 2017

Nyomdai előkészítés
Tábori Zita

Az adatokat a forrásokkal egybevetette
Czupi Gyula

A szöveget gondozták
Tarnóczy Attila
Tábori Imre

ISBN 978-963-9782-54-9

A kötet 85. oldalán látható Dobrovits-ház képe a Thúry György Múzeum gyűjteményéből való.

A 78-79. oldalon található tabló képe Béres Sándortól, a kereskedelmi iskola 1970-es években készült felvétele a MúzeumDigitár-ról való. A könyvborítókön kívüli minden más illusztráció Tarnóczy Attila nagyszabású internetes portáljáról, a www.holmi.nagykar.hu felületéről került kötetünkbe.

Ezúton fejezzük ki köszönetünket minden illusztráció közzétételének lehetőségéért.

Kiadja:
Czupi Kiadó
8831 Nagykanizsa, Pityer u. 19.
Tel: 93 320 766
www.czupi.hu

Tartalomjegyzék

Előszó.....	7
I. Építőipari szakoktatás 1886 előtt	8
1. Céhek – szakképzés Nagykanizsán	8
2. A szakiskolai képzés indulásának előzményei	10
II. Építőipari Szakoktatás Nagykanizsán 1886-1945.	13
1. Elméleti oktatás	13
a) Osztályok alakítása 1886-1899-ig	13
b) Építős osztályok 1890-1945-ig	14
c) Tantervek.....	16
d) Tananyag alakulása	17
e) Tanulmányi előmenetel	24
2. Az iskola személyi-tárgyi feltételei	28
3. A tanulók előképzettsége – neveltsége	32
4. Az iskola felügyelete	34
Részlet az 1935/36-os értesítéből	37
III. Gyakorlati oktatás 1886-1945-ig.....	42
1. Építőipari szakmák	42
2. A tanoncfelvétel rendje.....	43
3. A tanoncok felszabadítása	44
4. Építős tanonclétszám alakulása	45
5. Az elméleti és a gyakorlati oktatás kapcsolata	47
6. Az építőipari szakmák főbb tevékenysége	49
7. Az építőipari ágazat társadalmi helyzete	55
8. Szakoktatás – városépítés 1920-tól	58
Mellékletek	63
1. sz. melléklet.....	63
2. sz. melléklet.....	65
Részlet az 1943/44-es évkönyvből	67
3. sz. melléklet.....	70
Részlet az 1941/42-es évkönyvből	73
4. sz. melléklet.....	80
5. sz. melléklet.....	95
6. sz. melléklet.....	97
7. sz. melléklet.....	99
Utószó.....	107

Előszó

A település polgára saját lakóhelyének külső megjelenését már megszokta, ezért ritkán csodálkozik rá annak építészeti értékeire.

Nem úgy az átutazó, vagy itt tartózkodó idegen. Az első benyomást számukra a település utcáinak, tereinek rendezettsége, az épületek külső megjelenése adja. Mindezeket a város arculatának kialakításában résztvevő tervezők, kivitelezők közös munkája eredményezi.

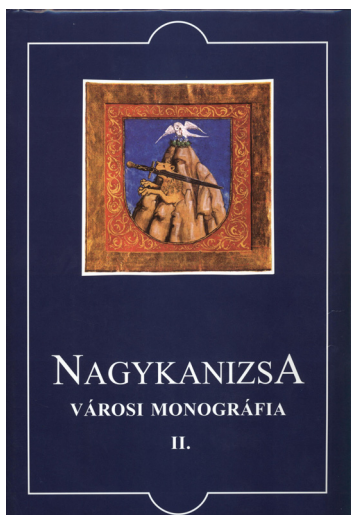
E munkám során örömmel tapasztaltam, hogy sok kutató foglalkozott Nagykanizsa múltjával, fejlődésével, építészeti értékeivel. Mindezeket felhasználva és összekapcsolva a helyi ipariskola dokumentumanyagával igyekeztem bemutatni a városkép és az építőipari szakoktatás összefüggését.

Mindezen túl emléket is kívántam állítani a helyi építész tervezőknek, ismert és nem publikált mestereknek, akik a munkájuk mellett a szakember-utánpótlásban is részt vettek, ezzel hozzájárulva a város fejlődéséhez.

I. Építőipari szakoktatás 1886 előtt

1. Céhek – szakképzés Nagykanizsán

A kor viszonyainak megfelelően Nagykanizsán is céhen belül történt a szakoktatás. Mivel a céhes rendszer felépítését – működését már többen leírták, ezért részletesen nem foglalkozom ezzel, ugyanakkor egyes kanizsai vonatkozásait kiemelem.

A Nagykanizsa városi monográfia II. borítója

A kutatások alapján tudjuk, hogy Nagykanizsán már 1701-ben létezett „kőműves, ács, kőfaragó” céh. Volt olyan időszak, amikor „az ács és kőműves céh székhelye Keszthely volt”.¹ 1842-ben privilégiumot kaptak az uralkodótól, amit 8 ács és kőműves mester kérvényezett, mivel évek óta „inas – legény – és mesterjegyzőkönyvet vezetnek” és „141 legénynek nyújtanak keresetet”, így ettől kezdve önállóan működhettek.² A kőfaragó szakma megnevezése elmaradt, valószínűleg a kis létszáma miatt. Festő mesterek a kalapos céhen belül működtek. Arra vonatkozóan, hogy a mesterek akkor és azt követően hány tanoncot foglalkoztattak, nem találtam adatokat. Valószínűsít-

hető, hogy ezek létszáma nem lehetett nagy, mivel a városi építkezések ugrásszerű növekedése az 1870-es években indult, így ezzel párhuzamosan a tanonclétszám is nőtt. Kaposi Zoltán 1876-os adatként már 24 építőipari vállalkozót említ 52 tanonccal. Ezek között lehetnek már az 5. számú mellékletben csillaggal jelzett tanonctartó mesterek is.

¹ Barbarits Lajos – Magyar városok monográfiája 1929. – 301. old.

² Nagykanizsa városi monográfia II. Lendvai Anna Kézművesség és a céhek története Nagykanizsán 1690-től 1849-ig – 217. old.

Nagykanizsán 1770-ben 14 ács, 6 kőműves, 1 bádogos és 1 cserepező volt. Húsz évvel korábban csak 2 kőművesről tudunk.³

Nagykanizsai lakosként 1772-73-ban Hopfer János, Maczler János, Tanczenberger Jakab, Reither Tamás ács, Mecz Ferenc, Kopics Ferenc kőműves és Tiker András festő mesterekről tudunk.⁴

1828-ban 7 ácsról, 2 bádogosról, 2 legénytartó kőművesről, 2 üveges mesterről, valamint „5 fő nem mesterjoggal rendelkező személy, hanem önálló vállalkozóként dolgozó, tehát nem alkalmazásban álló legény”-ről tesznek említést.⁵

1843-ból név szerint Ejjuri János kőművest és Brunner József ácsot említ a szerző.⁶

A 18. század elejétől a céh tagjait zömében az ácsmesterek tették ki, mivel a város lakóházainak nagy részét a fa falú, tömésfalas megoldással építették. A kőműves mesterek számának a növekedését az egyre jobban elterjedő téglalapú, téglafalás építés gyorsította fel. A 20. század elejétől a kőműves és ácsmesterek aránya az előzők javára változott.

A mai értelemben vett szakoktatásról ekkor még nem beszélhetünk. A szakma tanulása kizárólag a szakmai fogások elsajátítására korlátozódott. Ez pedig a tanonc ügyességén, érdeklődésén múlt, mivel a gyakorlati tudnivalókat szinte úgy kellett ellesnie a segédektől, illetve a mesterektől. Az eredményességet a mester – tanonc, illetve a segéd – tanonc viszony is meghatározta. Utóbbi főleg az ács és kőműves szakmában volt lényeges, mivel a mesterek idejét a munka szervezése, irányítása kötötte le. Ez főleg a több tanoncot foglalkoztató mestereknél állt fenn.

Tanonctartási joga csak a céhekbe felvett mestereknek volt a céhszabályzat előírásai szerint. Ebben határozták meg a tanonc felvételét – „szegődtetését” –, az ezt megelőző pár hetes próbaidőt és az egyéb

³ Nagykanizsa városi monográfia II. Lendvai Anna Kézművesség és a céhek története Nagykanizsán 1690-től 1849-ig – 229-230. old.

⁴ Nagykanizsa városi monográfia II. Kaposi Zoltán – Kanizsa történeti helyrajza 1690-1849 – 72-74. old.

⁵ Nagykanizsa városi monográfia II. Lendvai Anna Kézművesség és a céhek története Nagykanizsán 1690-től 1849-ig – 229-230. old.

⁶ Nagykanizsa városi monográfia II. Kaposi Zoltán – Kanizsa történeti helyrajza 1690-1849 – 90. old.

feltételeket. Többek között a „jótálló” meglétét, a díj fizetését, a tanoncidőt. A céhszabályzat még a leendő tanonc származását is előírta. A tanulói idő szakmától függően változott. A kőfaragóknál 5 évet, más építőipari szakmáknál 3 évet írtak elő. Az előbbinél azért volt több tanoncidő, mert ezt a szakmát magasabb rendűnek tartották a többitől. A céhszabályzat ettől eltérést is engedélyezett azok számára, akik a szülőnél tanulták a szakmát. Ők már 2 év után is felszabadulhattak. (Ezt már az első ipartörvény is engedélyezte.) A tanonc felszabadítása nem kötődött szorosan az előírt időhöz. Ha a mester megfelelőnek ítélte a tanoncának szakmai tudását, előbb is felszabadíthatta, de ezzel csak ritkán éltek a mesterek, mert nem állt érdeklükben. Szakelméleti követelmény nem volt, megítélés a gyakorlati tudáson múlt. A tanonc nevelése a feltétlen engedelmesség megkövetelésére, a céhszabályzatban előírtak betartására korlátozódott.

A tanoncok életkora 12-20 év között mozgott, de ennél több is lehetett. Munkaidejük napi 10-12 óra volt, koruktól függően, de ha a munka úgy kívánta, ennél több is lehetett. A tanoncidő alatt a foglalkoztatásuk sokszor a nem szakmai munkákra is kiterjedt.

2. A szakiskolai képzés indulásának előzményei

A céhes rendszer eltörlésének a gondolata már az 1740-es években is felmerült, de a céhbellek ellenállása miatt csak jóval később valósulhatott meg. Ezt a gazdasági, ipari fejlődés később már kikényszerítette. Ennek hatására az 1872. évi VIII. törvény megszüntette a céheket, de felemás intézkedéseket hozott. Célja a fejlődés elősegítése volt, de nem írt elő feltételeket az ipar gyakorlásához, így a munkák minősége nagyon leromlott. Többek között kötelezte az iparosokat arra, hogy ha a tanonca „írni, olvasni és számolni nem tud, ezeknek megtanulására, különben pedig az ismétlési, esti, vasárnapi, illetőleg ipariskolába járásra szorítani” köteles az iparos.⁷

Ezt megelőzően is születtek rendeletek a tanoncok oktatására vonatkozóan. Nagykanizsán már 1820-ban „vasárnapi tanoda” megnevezéssel találkozunk, majd 1869-70-ben „vasárnapi ismétlőiskola” néven szerepel. Az előzőben 1 órában hittant és közismereti

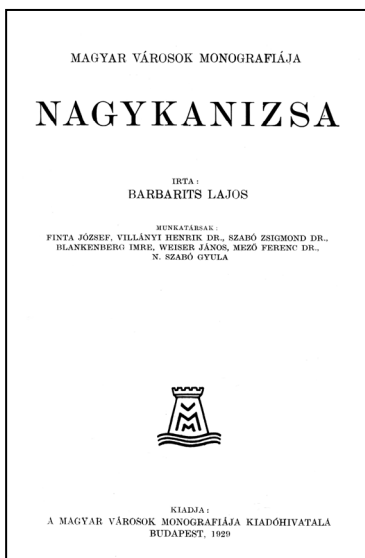
⁷ 1910/11. tanév – Ipariskolai Értesítő – 5. old.

tárgyat tanítottak. Az utóbbiban már 2 órára növelték az oktatást. A tanoncokat kötelezték ezeken való részvételre. A létszám fokozatosan emelkedett, így az osztályok számát is növelték. Az oktatást elemi iskolai tanítók végezték. Ez az „inasiskola” 1885/86-ig működött.⁸

A tanonc felszabadítását kötötték ezen iskolák elvégzéséhez, de a mesterek nagy része ezt nem vette figyelembe, sőt „legnagyobb ellenszenvvel viseltettek iránta”, ezáltal az „előadásokra legtöbb esetben visszatartották” tanoncaikat.⁹ Ilyen hozzáállás az iskolához sajnos még sokáig megmaradt, gátolva ezzel műveltebb szakemberek képzését. Az iskola 25 éves fennállásakor az igazgató joggal állapítja meg, hogy „az inas oktatás... egységes terv nélkül sok ingadozással és csupa tapogatózással történik”.¹⁰

Mivel az 1872. évi ipartörvény nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, ezért az 1884-ben kiadott XVII. sz. törvény előírta, hogy azokon a településeken, ahol a tanoncok száma eléri az 50 főt, elsőfokú ipariskolát kell létrehozni. A törvényhez kapcsolt miniszteri utasítás kötelezte az iparosokat arra, hogy ipartestületi tagok legyenek. Sőt a mestereken kívül ebbe már a segédek és a tanoncokat is be kellett vonni. A jogokat illetően továbbra is a mesterek rendelkeztek a legtöbbel, a legkevesebbel a tanoncok.

A céhes rendszer eltörlését követően Nagykanizsán 1876-ban megalkult a Nagykanizsai Iparos Egyesület. Elnöke lett Hencz Antal

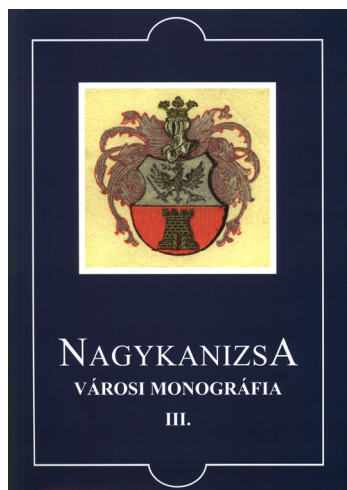
A Barbarits Lajos – Magyar városok monográfiája Nagykanizsa címoldala

⁸ 1910/11. tanév – Ipariskolai Értesítő – 5. old.

⁹ 1910/11. tanév – Ipariskolai Értesítő – 6. old.

¹⁰ 1910/11. tanév – Ipariskolai Értesítő – 5. old.

építőmester.¹¹ Ez 1885-ben Ipartestületté alakult az említett személy elnökségével.¹²

A Nagykanizsa városi monográfia III. borítója

Az 1884. évi törvény életbelépése után, 1885-ben Nagykanizsán megalakult az Ipartanodai bizottság, amely megtárgyalta a leendő ipariskola költségvetését és egyéb módosításokat is. E bizottság javaslata alapján az 1886. január 29-én tartott iskolaszéki ülésen kimondták, hogy 1886. szeptember 1-vel megnyitják az ipariskolát. A következő, 1886. június 9-én tartott ülésen Tóth István elemi iskolai tanítót igazgatónak, Erdősi Bálint, Lisztner József elemi iskolai tanítókat, valamint Schultz Károly polgári iskolai rajztanárt az intézmény tanárának bízták meg.¹³ Mivel a város nem tudott önálló épületet biztosítani az ipariskolának, így az elhelyezését a belvá-

rosi elemi, valamint a polgári iskolában oldották meg. Ezen iskoláknak kellett kezdetben az oktatási eszközöket is biztosítani.

A város anyagilag nem volt felkészülve az ipariskola indítására. Ezt bizonyítja az 1885. december 25-én elfogadott 1886-os költségvetése. Ebben szerepel a gimnáziumra, a polgári iskolára és a községi népiskolára előirányzott kiadás, de nem említik az ipariskolát, holott már júniusban kinevezésre került a négy tanító.¹⁴

Ez az átalakulás törvényileg lezárta a céhes rendszerű iparoktatást, ugyanakkor az ott alkalmazott gyakorlat még sokáig megmaradt az új rendszerben is.

¹¹ Barbarits Lajos – Magyar városok monográfiája. Nagykanizsa 1929. – 302. old.

¹² Barbarits Lajos – Magyar városok monográfiája. Nagykanizsa 1929. – 305. old.

¹³ 1935/36. tanév – Ipariskolai Értesítő – 3. old.

¹⁴ Nagykanizsa városi monográfia III. Kaposi Zoltán – Városirányítás, városgazdálkodás 264. old.

II. Építőipari szakoktatás Nagykanizsán 1886-1945.

1. Elméleti oktatás

A XIX. század második felében az ipari – gazdasági fejlődés kényszerítőleg hatott a műveltebb iparos nemzedék kinevelésére. Belátták, hogy a nyugattól való lemaradásunkat az oktatás fejlesztése révén tudják megszüntetni, miáltal az „iparosok képesek versenyre kelni a művelt nyugat iparosáival”.¹

A kormányzat már az 1870-es években szükségét érezte annak, hogy a leendő iparosok „ne csak a megkedvelt iparágban nyerjenek kellő szakképzettséget, hanem az általános szellemi műveltségben is elég jártasak legyenek”.² Nagykanizsán is e cél elérése érdekében indult meg – sok gátló tényező mellett – az ipariskolai oktatás.

a) Osztályok alakítása 1886-1899-ig

Az első tanévben az iskola 289 tanulóval kezdett.³ A tanulókat előképzettségük szerint – szakmáktól függetlenül – három osztályba osztották be.

Előkészítő osztályba (77 fő) azokat sorolták, akiknek „űgyszólván semmi” előismerete nem volt, „vagy pedig a nyelvet éppen nem értették”.⁴ Ebbe az osztályba 14 különböző szakmájú tanuló került.

Haladó osztályba (90 fő) azok kerültek, akiknek 1-2 elemi osztályos végzettségük volt, de ismereteik hiányosak voltak. Ide 16 különböző szakmájú tanuló került.

Első osztályba (121 fő) azok kerültek, akik 3-4 elemi osztályt végeztek. Ide 18 különböző szakmájú tanuló került. (Megjegyzendő: ekkor 4 év volt a kötelező elemi iskola.) A beírt szakmák száma 22 volt, ezen belül 5 építő szakma (6. sz. melléklet).

¹ 1887/88. tanév – Ipariskolai Értesítő – 3. old.

² 1886/87. tanév – Ipariskolai Értesítő – 1. old.

³ 1886/87. tanév – Ipariskolai Értesítő – 18. old. A statisztikai kimutatás szerint az iskola 289 tanulójából 12 fő német és 45 fő horvát nemzetiségű volt. Az 1913/14-es tanévben 16 fő német, 77 fő horvát és 3 egyébkénti nemzetiségű volt. (64. old.)

⁴ 1886/87. tanév – Ipariskolai Értesítő – 7. old.

Haladó osztályokat utoljára az 1896/97-es tanévben indítottak, viszont előkészítő osztályt – a nem építős tanulóknál – még az 1930-as évek elején is kellett indítani. Ezt az osztálytípust az építős tanulóknak utoljára az 1923/24-es tanévben indították.

A tanulólétszám emelkedése miatt az 1887/88-as tanévben már második, a következő tanévtől már harmadik osztályt is kellett indítani. Az 1896/97-es tanévtől már párhuzamos osztályok indítására is szükség volt.⁵ Az 1924/25-ös tanévtől negyedik évfolyam is indult azok számára, akiknek a tanoncszerződésük még nem telt le.

Az első tanévben három napra (hétfő, csütörtök, vasárnap) osztották be az osztályokat, napi 2-2 órára 7-9-ig.⁶ A tanítás ilyen beosztását a mesterek kifogásolták, ezért a következő tanévtől a hét minden napjára reggel 6-8-ig szervezték meg a tanítást évfolyamonként. A korai kezdést a mesterek kérték azért, hogy a tanoncaik iskola után munkába mehessenek. Emellett a tanóráknak igazodni kellett az elemi iskola napi tanóra beosztásához is. A több tanoncot foglalkoztatók még azt is kérték, hogy több napra legyenek a tanoncaik beosztva, ezáltal „ne legyenek kénytelenek egy időben nélkülözni valamennyi tanoncaikat”.⁷

Az építős (téli tanfolyamos) osztályok indulása előtt a párhuzamos osztályoknál csak a közel azonos létszám volt a szempont, nem az egyszakmás megoldás.⁸ A közel azonos szakmájú osztályok kialakítására csak jóval később kerülhetett sor. E sokszakmás osztályokban az építős tanoncok nagy számban voltak jelen (2-6. sz. melléklet).

b) Építős osztályok 1890-1945-ig

A sokszakmás (18-20) és a nagy létszámú (60-80) osztályokban szinte lehetetlen volt normális oktatást végezni. A tanügyigazgatás is belátta ezt, ezért a sok szakma közül kiválasztotta azt a szakmacsoportot, amely közel azonos irányú szakmai tevékenységet folytat, így elkülöníthető a többi szakmától. Ebben nem a szakirányúsítás volt a legfőbb szempont, hanem – a mesterek kérésén kívül – az ésszerűség.

⁵ 1896/97. tanév – Ipariskolai Értesítő – 17-19. old.

⁶ 1886/87. tanév – Ipariskolai Értesítő – 6. old.

⁷ 1887/88. tanév – Ipariskolai Értesítő – 8. old.

⁸ 1897/98. tanév – Ipariskolai Értesítő – 18-19. old.

Így normális szintre csökkentek az osztálylétszámok (1. sz. melléklet), és lehetővé vált bizonyos szakirányú elmozdulás is, főleg a rajz-oktatásban. Ezen csoport legfőbb szakmáinak a tevékenysége erősen időjárásfüggő, így a munkák késő ősztől tavaszig szünetelnek. Ez kedvezett a mestereknek is, mivel az iskolai és a gyakorlati oktatás időszaka nem esett egybe, ezáltal mérséklődött az iskola és a mesterek közötti feszültség is. Ez azt is eredményezte, hogy osztályonként „csak” 7-8 szakma volt.

Nagykanizsán a „városi tanács a tantestület sürgetésére 8855/1890. sz. alatt kelt tanácsi végzéssel a kőműves, ács, cserepes, kéményseprő, kőfaragó, szobafestő, fazekas és kályhás tanoncok részére külön, október 15-től március 15-ig tartó téli tanfolyamot állított fel”.⁹

Az 1899/1900-as tanév 21 fős előkészítő és 32 fős I. osztállyal indult.¹⁰ A következő tanévben már egy II. osztályt, majd az 1907/08-as tanévtől egészen az 1923/24-es tanévig III. osztályok is indultak. Ettől kezdve IV. osztály is indult azon tanulók számára, akiknek a tanoncszerződése még nem járt le. Volt időszak, amikor a kis osztálylétszám miatt osztályösszevonást alkalmaztak.¹¹

A tanítás a hét minden napján a délutáni, esti órákban történt, mivel délelőtt a tantermet az elemi iskola használta. Az önálló épület hiánya miatt ez az „albérletben” való tanítás szükségmegoldás volt, de a késői órák a hatékonyságot rontották.

Az e csoportba való szakmák besorolása később változott. Az 1901/02-es tanévtől a bádogos szakmát ide sorolták, a kéményseprőt kivették, és helyére betették a cementöntő szakmát.¹² Az 1923/24-es tanévben új szakmaként ide került a vízvezeték-szerelő, az 1928/29-es tanévtől az üveges szakma is.¹³ A vízvezeték-szerelő szakma kezdetben nem önálló szakmaként indult, hanem más – bádogos, rézműves – szakmákhoz kapcsoltnak, így részben azok is ide kerültek.¹⁴

⁹ 1899/00. tanév – Ipariskolai Értesítő – 4. old.

¹⁰ 1899/00. tanév – Ipariskolai Értesítő – 26-27. old.

¹¹ 1943/44. tanév – Az ipariskola előmeneteli és mulasztási naplója (téli tanfolyam)

¹² 1900/01. tanév – Ipariskolai Értesítő – 24-25. old.

¹³ Az ipariskola előmeneteli és mulasztási naplója (téli tanfolyam) – 1923/24-es tanév; 1928/29-es tanév

¹⁴ 1936/37. tanév – Ipariskolai Értesítő – 35. old.

Összehasonlítva más vegyes szakmájú osztályokkal, az építő osz-
tályok létszáma ideális volt (1. sz. melléklet). Ez a tanítók munkáját
is megkönnyítette. Az építőipari tanulók számaránya az összlétszám-
mon belül mindig is magas volt. A legnagyobb létszámot az iskola
első két évtizedében érte el. Ez az időszak a város fejlődésének ki-
emelkedő szakasza volt. Sajnos a két világháború és a világgazdasági
válság ezt az iparágat sem kímélte (2. sz. melléklet). Az iskola igaz-
gatója összehasonlítást tesz 1887 és 1934 között. Megállapítja, hogy
az előbbi évben „21,8 %-a volt kőműves tanuló, 1934-ben a létszám-
uk csak 6 %-a” az összlétszámnak. Továbbá írja: „Nincs két-hat
éve ács, kőfaragó tanonc”, pedig szükség lenne rájuk.¹⁵ E csoporton
belül a legnagyobb létszámmal mindig a kőműves tanulók voltak.

c) Tantervek

Az iskola megnyitása előtt a vallás és közoktatási miniszter 1882-ben
kiadott 23439. sz. rendelete „Az iparos tanulók iskolai szervezete”
címen jelent meg.

Ez négy fejezetben írt elő szabályokat az ipariskoláknak:

I. Tantervek az iskola tagozatának megfelelően

II. Rendtartási szabályok

III. Fegyelmi szabályok

IV. Az iparostanulók iskolájának vezetése és igazgatása¹⁶

A tanítás a VKM 33564/1893. sz. rendeletével kiadott tanterv sze-
rint történt, amit „helyi tantervben egész évi tanmenetet havi,
illetőleg heti beosztással” készített el a tantestület.¹⁷ A tanterv figye-
lembe vette a tanulók nagyon hiányos előképzettségét. Ebből kiin-
dulva a tananyag meghatározásánál az alapismeretek elsajátítását
célozta.

Ezért két fő irányt tűzött ki:

– egyrészt: a közismereti tantárgyaknál az alapismeretek elsajátítá-
sát,

– másrészt: a szabadkézi rajz, később a szakrajz oktatását.

¹⁵ 1934/35. tanév – Ipariskolai Értesítő – 5. old.

¹⁶ 1910/11. tanév – Ipariskolai Értesítő – 5. old.

¹⁷ 1910/11. tanév – Ipariskolai Értesítő – 13. old.

Tisztában volt azzal, hogy ez utóbbi tantárgy nagyon fontos a szakmák nagy részénél. Az akkori körülmények, adottságok miatt ennél többet nem is tudott volna kitűzni.

Az építősök (téli tanfolyamosok) számára külön tantervet készítettek. Ezt az 1896-ban kiadott 80656/95. sz. miniszteri rendelet írta elő. Az iskola az 1899/1900-as tanévtől alkalmazta, egészen 1924-ig. Ebben a közismereti tantárgyak mellett szakirányú rajzoktatást próbált megvalósítani – mint később látni fogjuk – kevés sikerrel. Az új tantervet 1924-ben adták ki. Ez három évfolyamra készült, és a vizsgált időszak végéig érvényben volt. Még lehetővé tette az előkészítő osztály indítását, ha volt legalább 15 fő alacsony végzettségű tanuló. Ebben már jobban érzékelhető volt a szakirány felé törekvés.

d) Tananyag alakulása

A tananyag meghatározásánál – kezdettől fogva – figyelembe vették a tanulók előképzettségét. Mivel a „tanoncaink nagy része a beírottak között sem írni, sem olvasni nem tud”, az alapoktól kellett kezdeni az oktatást.¹⁸

Az előkészítő osztályokban az alapvető cél az volt, hogy megtanítsák a tanulókat alapfokon írni, olvasni és 1-100-ig számolni. Ehhez heti 4 óra volt biztosítva. Ebben az osztályban szabadkézi rajzzal egészült ki a tananyag 1888-tól.

A haladó osztályokban az írás és az olvasás gépies gyakorlása volt a feladat. Számtanból az 1-1000-ig való számolást tanították. Rajzban itt is a szabadkézi, illetve a mértani rajz tanítása szerepelt.

A tanításhoz tankönyvként csak „olvasókönyvek” álltak rendelkezésre. Az íráshoz – olvasáshoz először Gönczy Pál Magyar ABC és elemi olvasókönyv című munkáját, később már Mártonffy Márton és Trajtler Károly Magyar ABC és olvasókönyv alsófokú iparostanoncz-iskolák előkészítő osztályának használatára című olvasókönyvét használták. Az I-II-III. évfolyamon az Emericzy Géza – Gelléri Mór – Péterffy József Olvasókönyv az I. fokú ipariskolák osztályai számára című olvasókönyvet forgatták.

¹⁸ 1888/89. tanév – Ipariskolai Értesítő – 4. old.

A szakoktatás szemszögéből nézve ezek az olvasókönyvek csak a különböző mesterségek üzőinek munkáját írták le, így például a kőműves, az ácsmesterek tevékenységét.¹⁹

Kimondottan nevelő célzattal is készült olvasókönyv. Ilyen volt Gyulai Béla Magyar olvasókönyve II-ik osztály számára, amelyben a szegénységről, gazdagságról, becsületességről, engedelmességről olvashattak a tanulók.²⁰

A harmadik évfolyam számára íródott Emericzy Géza és társai által az elsőfokú ipariskolák III. osztálya számára kiadott kézikönyv”.²¹ Számtanhoz a Veress Vilmos Számtan az alsófokú ipariskolák számára füzeteit használták.²²

Később ezekben az „olvasókönyvek”-ben megjelentek olyan tananyagok is, amelyek jóval később már önálló tantárgyak lettek. Így az I-II. évfolyamon az iparosélet, földrajz, történelem, egészségtan, alkotmánytan, természettan, vegytan témával is foglalkoztak e könyvek.²³

Az iskola igazgatója már 1893-ban sürgeti az önálló „vegytan” tantárgy bevezetését. Építőipari vonatkozásban e téren csak később találkozunk „mészke égetés, cement, gipsz” anyagokkal, de csak leírás formájában.²⁴ Önálló tantárgyként „kémia és technológia” néven csak az 1922/23-as tanévben indul.

Az első világháborúig a közismereti tantárgyon belül külön órában tanították az írást, olvasást, számolást. Az „olvasmányos” könyvek csak érintőlegesen foglalkoztak a magyar történelemmel és a magyar földrajzzal. A mai értelemben vett közismereti tantárgyak külön órákon való tanítása az 1920-as években kezdődött. Ezt a tanulók előképzettségének fokozatos javulása, valamint a tananyag mennyiségének növekedése indokolta. Az 1939/40-es tanévben a magyar nyelv-üzleti levelezés, a földrajz, a történelem, a számtan-mértan, a természettan-vegytan, a könyvvitel-költségvetéstan tantárgyakat már külön órákon tanítják és külön is értékeli. Ekkor már a hittant is

¹⁹ 1900/01. tanév – Ipariskolai Értesítő – 11. old.

²⁰ 1898/99. tanév – Ipariskolai Értesítő – 11. old.

²¹ 1888/89. tanév – Ipariskolai Értesítő – 6. old.

²² 1894/95. tanév – Ipariskolai Értesítő – 7. old.

²³ 1900/01. tanév – Ipariskolai Értesítő – 13. old.

²⁴ 1901/02. tanév – Ipariskolai Értesítő – 17. old.

osztályozzák, és oktatóik a tantestület tagjaiként szerepelnek. (1939/40. tanév – Ipariskolai Értesítő – 32-33. oldal).

A közismereti tananyag az idők során bővült, így a számtan-mértan tantárgyban az alpműveleteken túl már törtekkel, százalékszámítással, területszámítással stb. is foglalkoztak.

Külön tantárgyként szerepel a szabadkézi és mértani rajz. Ezekhez sokáig pontozott füzeteket használtak, de ezek elavulttá váltak, így „már az előkészítő osztályokból is száműzettek, s helyettük a teljesen sima lapú rajzfüzetek alkalmaztattak”.²⁵

A vallás és közoktatási miniszter már 1893-ban rendelkezett arról, hogy ott, ahol az építős tanulók száma eléri a 40 főt, és van hozzá oktató, ott szakirányú oktatást kell szervezni. Az 1900/01-es tanévtől több éven át Németh Mihály elemi iskolai tanító tanította a szabadkézi és szakrajzot (3. sz. melléklet). A tananyagban szerepelt már a különböző boltívek szerkesztése, az arányos kicsinyítés, az „egyszerűbb szakmunkák tervezeteinek készítése”.²⁶ Ez csak abból állt, hogy a különböző mintalapokon lévő rajzokat másolták a tanulók.

Ettől az évtől kezdve az iskola minden év végén külön rajzkiállítást is szervezett. Ezekben több-kevesebb tanuló vett részt. Az elsők 14 kőműves, 2 kőfaragó, 1 ács, 1 cserepes, 1 szobafestő tanuló 77 db rajzzal szerepelt.²⁷

Az igazgató jól látta, hogy a „tömeges és általános rajzoktatás” nem helyes megoldás, ezért „szükségesnek tartom a szakrajzoktatást”, írta. Továbbá: „sajnos, de való, hogy a legtöbb iparos máig sem tud rajz után dolgozni”. Ebből fakad, hogy „egyes iparosok nem tartják szükségesnek szakmájukban a rajzot”.²⁸

Az építős tanulók éves tanulmányi eredményének kimutatásában már külön szerepel a közismereti, az általános rajz és a szakrajz tantárgy.²⁹

Az 1884. évi XVII. t. 82. § előírja a szakrajz oktatását, de ez alól egyes szakmákat mentesít. Így ez nem kötelező a hentes, a borbély, a molnár, a szappanos szakmákra.³⁰

²⁵ 1901/02. tanév – Ipariskolai Értesítő – 5. old.

²⁶ 1900/01. tanév – Ipariskolai Értesítő – 15. old.

²⁷ 1900/01. tanév – Ipariskolai Értesítő – 39. old.

²⁸ 1893/94. tanév – Ipariskolai Értesítő – 5. old.

²⁹ 1903/04. tanév – Ipariskolai Értesítő – 22-23. old.

³⁰ 1903/04. tanév – Ipariskolai Értesítő – 5. old.

Az országos vezetés is látta a rajzoktatás terén lévő problémákat, melyeknek legfőbb oka a szaktanárok hiánya volt. A VMK ennek a megoldására 1893-tól nyári tanfolyamokat szervezett a népiskolai tanítók számára. Ez valamelyest javított a helyzeten, de véglegesen nem tudta megoldani e problémát. Ehhez hozzájárult az is, hogy nem volt folyamatos. Ilyenek szervezésére 1925-től került ismét sor, de építős vonatkozásban Nagykanizsáról senki nem jelentkezett erre.

A szakoktatásban előrelépést jelentett, hogy 1921-től 1923-ig bevezették a szakrajz-szerkezettan tantárgyat a III. évfolyamban. Az 1924-ben megjelent új ipartörvény új tantervet, új tantárgystruktúrát vezetett be. Technológia tantárgyat 1926-tól indítottak, de csak a IV. évfolyamban, amit aztán „szakrajz – szerkezetan – technológia” néven jegyezték.³¹ Ennek oktatásához az iskola szakembert is alkalmazott. A trianoni döntés után az országos vezetés jól látta, hogy előbbre kell lépni az oktatásban, ezen belül az iparoktatásban is. Ennek érdekében egy sor intézkedést hozott. Így az alpműveltség növelésére 1923-tól a kötelező elemi iskolai képzést 6 osztályra emelte, majd 1941-től nyolcra. A régi ipartörvény helyett az 1924-ben meghozott új is az előrelépést jelentette nem csak azért, hogy a tananyagot tantárgyasította az ipariskolákban is, hanem a szakoktatás további fejlesztését is előírta azért, hogy szakismereti tantárgyakat vezetett be.

Ezek oktatására az elemi iskolai tanítóknak, illetve mestereknek újra elindította a nyári továbbképző tanfolyamokat. Nagykanizsán is egyre többen végezték ezt el. Az iskola vezetése elsősorban azon szakmák mestereinél szorgalmazta, amelyekben a legtöbb tanonc volt. Az 1920-as – 1930-as években az építős tanulókon kívül az asztalosok, a cipészek, a szabók és a „vasas” szakmák tanulóinak létszáma volt kiemelkedő. E szakmák egyes mesterei vállalták a tanfolyamok elvégzését, és vállaltak óraadást az iskolában. A később említett két építős szakemberen kívül Pintarics János, Városy Sándor, Andris István cipésmesterek, Sörlei Jenő szabómester, Martincsevics Ferenc asztalosmester, Kugler Sándor gépészmérnök tanított szakrajzot és technológiát. Sajnos a főhivatású tantestület hiánya a stabilitást nem biztosította. Jelentős változás történt 1927-

³¹ Az ipariskola előmeneteli és mulasztási naplója (téli tanfolyam) – 1926-27-es tanév

1938-ig mivel óraadóként két építőipari szakembert alkalmazott az iskola. Ezen időszak alatt heti 4-8 órában szakrajz-szerkezettan tantárgyat tanítottak (3. sz. melléklet). Ezt követően 1945-ig ismét csak elemi iskolai tanítók tanították e tantárgyat. Ennek tanítása utoljára az 1941/42-es tanévben történt. Az említett két szakember – Székely Nándor és Fatér Mihály – munkájának eredménye sikert hozott az iskolának is.

Előzőekben már láttuk, hogy az első világháború végéig terjedő időszakban – az írás-olvasás, számtan kivételével – más közismereti tantárgy önállóan nem létezett. Ezeket csak „olvasás és hozzá fűzött reálokztatás” címen tanították.³²

Kitekintve más városokra azt látjuk, hogy Zala megyében csak nálunk folyt építőipari szakoktatás az 1920-as években. Zalaegerszegen csak „általános irányú” volt, ami azt jelentette, hogy csak szakrajzot tanítottak, szerkezettant, technológiát nem. Rajtunk kívül az országban még 28 ipariskolában folyt ilyen oktatás.

Az építőipari szakmák oktatásának egyik fontos tantárgya a szakrajz. Szaktanár hiánya miatt a századforduló környékén nehezen indult ennek az oktatása. Az említett okhoz hozzájárult az is, hogy kevés „kőmunkás” tanuló járt a szakrajz órákra. Az igazgató sajnálatos módon említi, hogy „Iparosaink ... nem fogják fel, vagy nem akarják méltányolni ennek szükségességét és fontosságát, ... sőt hideg közönyt tanúsítanak; távolmaradásukkal tüntetnek úgy a kiállításokkal, mint az egész iparoktatással szemben”.³³

A tanügyigazgatás – akkori lehetőségként – egyedül csak ezt a tantárgyat látta bevezethetőnek a szakképzésbe.

A VMK miniszter rendeletére a tanoncok rajzaiból „az első kerületi rajzitanítást elbíráló eljárások szerveztettek” az 1930/31-es tanévben. A helyi ipariskola 1931. július 6-9-ig bonyolította le. Ezen 14 ipariskola tanulóinak rajzait mutatták be. A bíráló bizottságba a város részéről bekerült „Inotay László okl. építészmérnök; Kalmár Zoltán okl. építészmérnök” és több más szakember. A bíráló bizottság „örömmel állapította meg, hogy a nagykanizsai fiú és leány tanonciskola ... teljes hivatása magaslatán áll” ... „annak dacára, hogy 46

³² Az ipariskola előmeneteli és mulasztási naplója (téli tanfolyam) – 1926-27-es tanév

³³ 1897/98. tanév – Ipariskolai Értesítő – 5. old.

évi fennállása után is még mindig más tanintézet helyiségeiben késő esti órákban és sok-sok nehézséggel megküzdve kénytelen kötelességét teljesíteni...” Ezt az igazgatónak küldött levelében Förstner Tivadar Iparoktatási Kir. főigazgató is megerősítette.³⁴ A sikerben nagy szerepe volt Székely Nándor építészmérnök óraadónak, aki az építős tanulóknak a szakrajz-szerkezettan tantárgyat tanította (3. sz. melléklet).

Az építős csoportban a szakrajz témái elsősorban a kőműves és ács szerkezetekre koncentráálódtak.

– Szakrajzi témák a kőműveseknél: alapozások, párkányok, lépcsők, födémek, falazatok, boltívek, ajtó-ablak díszek rajzolása; tervjelek ismerete, egyszerűbb épületek kiviteli és részletrajzainak készítése.

– Szakrajzi témák az ácsoknál: fakötések, fagerendás födémek, fedélszerkezetek, falépcsők, fahidak stb. rajzai.

Az iskola az 1900/01-es tanévtől kezdve minden év végén rajzkiállítás szervezett a tanulók munkáiból. Ezt megelőzően az év végi munkakiállításokon az építős tanulók rajzokkal vettek részt. Az elbírálásba szakembereket vont be az iskola. A rajzokat fémipari, fadísztó, ruházati és építőipari csoportosításban szervezték. A részvétel fokozatosan emelkedett, így az 1909. június 19-20-án megtartott kiállításon 26 építős tanuló 342 db rajzzal vett részt. Ezen belül 11 kőműves, 7 ács, 4 szobafestő, 1 cementöntő, 3 bádogos tanuló volt.³⁵ Kiválóan teljesített, ezért jutalomban is részesült „Kállovics György T. II. o. ács tanonc (Fatér Mihálynál)”.³⁶ Ezekon a kiállításokon olyan kiválóan szereplő tanulókkal is találkozunk, akik később már tanonctartó mesterként szerepelnek. Ilyen volt „Gozdán József B. III. oszt. ács tanonc és Bedenek József T. II. oszt. kőműves” tanonc.³⁷ Rajzkiállításokat később is szerveztek, de ezekből tételes kimutatás nem készült. Úgy tűnik – az Ipariskolai Értesítő szerint –, hogy 1935 után megszűntek.

Az iskola nemzetközi rajzkiállításokra is benevezett. Így az 1908-as londoni rajzkiállításra „300 db rajzzal és 9 db természetes nagysá-

³⁴ 1931/32. tanév – Ipariskolai Értesítő – 4-5. old.

³⁵ 1908/09. tanév – Ipariskolai Értesítő – 53. old.

³⁶ 1910/11. tanév – Ipariskolai Értesítő – 17. old.

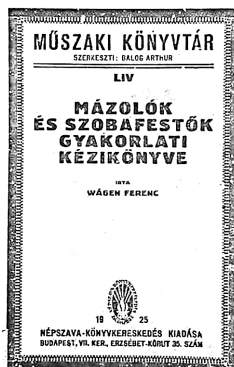
³⁷ 1907/08. tanév – Ipariskolai Értesítő – 4-7. old.

gú műhelyi rajzot vászonra húzva” elküldtek Budapestre.³⁸ Később kiderült, hogy Londonba nem küldték el. Az 1911/12-es tanévben Drezdában volt rajzkiállítás, amelyre az iskola „a legszebb rajzokat elküldte”... A munkák közül „különösen feltűntek ... Márek József cementöntő, Anger Menyhért szobafestő és Nagy József kőműves tanoncok rajzai”.³⁹

A rajzoktatást mindvégig nehezítették a körülmények, amelyeket a befogadó elemi iskola tudott biztosítani. Az első és a második világháború idején a rajztanítás – tanterem hiányában – részben vagy teljesen elmaradt.

Az 1930-as években már megjelentek az oktatást segítő szakkönyvek. Ezek a tanítók munkáját segítették, nem tankönyvnek készültek.

Az „olvasmányos” könyvek mellett először jelennek meg szakkönyvek a tanítók segédeszközeként.

1936/37. tanévben: Wagen Ferenc: Szobafestők és mázolókézi-könyve. Vízvezetékcsatlakozás

1938/39. tanévben: Császár Ferenc: Építőipari anyagtan.

1939/40. tanévben: Némethy József: Kőműves mesterség. Ácsipari ismeretek.

1930/31. tanévben: Károlyi Szilárd és Müller Pál: Vezérfonal Iparos tanonciskolák Építőipari szakrajz tanításához.

Tankönyvek hiányában a tanulók jegyzeteléssel rögzítették a tananyagot.

³⁸ 1911/12. tanév – Ipariskolai Értesítő – 4. old.

³⁹ 1911/12. tanév – Ipariskolai Értesítő.– 9. old.

e) Tanulmányi előmenetel

Az iskola minden tanévet vizsgával zárt. Azt az első tanévben „mind a három osztályban f. é. június hó 26-án délután tartották meg”.⁴⁰ Ezen az ipartestület egyes tagjai is részt vettek. Később a vizsgákat már 4 napra osztották el a növekvő tanulólétszám miatt.

A téli tanfolyam év végi vizsgáit március közepén bonyolították le. Az elsőt 1900-ban „március 11-én, 12-én és 13-án este 6-8-ig, a szakrajz kiállítás ... rajzvizsgáit pedig 14-én délután 2-5-ig tartották meg”. Ezen a „felügyelőbizottság részéről ... Sallér Lajos” is részt vett.⁴¹ A tantestület tisztában volt azzal, hogy a vizsgákon bármilyen eredménnyel végez a tanuló, ez nem befolyásolja a felszabadítását. Az országos felügyelő is sérelmezi a jelentésében írván, hogy „bármennyire rosszak a tanonc bizonyítvány adatai, a tanonc bizonyítvány kiadását nem gátolhatják”.⁴²

A tanonc felszabadítása évtizedeken keresztül független volt a tanulmányi eredménytől és az osztályok kijárásától. Az iskola szorgalmazta, hogy azok, akik „ipariskolai bizonyítványt mulasztásuk miatt nem kaphattak, föl ne szabadulhassanak iskolai bizonyítvány nélkül, éppen úgy azok sem, akik nem végezték el a három osztályt”, vagy „elégtelen osztályzatot nyertek”. Továbbá kérik, hogy a tanoncok csak „tanév végével” szabadulhassanak.⁴³ Sajnos ez csak óhaj maradt, mivel még az 1940-es években sem teljesült, mert az ipartörvények másként rendelkeztek.

Az 1940/41-es tanévben a 11 fős II. építős osztályból 3 fő felszabadult, holott harmadik évfolyam is volt.⁴⁴

A tanulók előmenetelét vizsgálva furcsaságot is tapasztalunk. Az 1901/02-es tanévben az előkészítő osztály tanulói voltak Borsfai József és Kovács József kőműves tanoncok. Az év végi vizsgán mindkettő eredménye elégséges (3) volt, ennek ellenére újra járták ugyanazt az osztályt.⁴⁵

⁴⁰ 1886/87. tanév – Ipariskolai Értesítő – 8. old.

⁴¹ 1900/01. tanév – Ipariskolai Értesítő – 7. old.

⁴² 1891/92. tanév – Ipariskolai Értesítő – 4. old.

⁴³ 1911/12. tanév – Ipariskolai Értesítő – 5. old.

⁴⁴ 1940/41. tanév – Ipariskolai Értesítő – 28. old.

⁴⁵ 1901/02. tanév – Ipariskolai Értesítő – 23. old.; 1902/03. – Ipariskolai Értesítő – 21. old.

A tanulók értékelése

A vizsgált időszakban ez több változáson esett át. Kezdetben a tanulók értékelése a magaviseletükre és a tanulmányi előmenetelükre terjedt ki. Ez utóbbi tantárgyakra bontott értékelése csak az 1940-es években kezdődött.

1886-1887-ig⁴⁶

„Erkölcsi viseletre nézve”: jó, szabályszerű, kevésbé szabályszerű

„Előmenetelre nézve”: dicséretes, elégséges, elégtelen

1888-1896-ig⁴⁷

„Erkölcsi nevelésre nézve”: szabályszerű, kevésbé szabályszerű

„Előmenetelre nézve”: dicséretes, elégséges, elégtelen

1897-től:

magaviselet: 1 (jó), 2 (szabályszerű), 3 (kevésbé szabályszerű)

osztályzat: 1 (jeles), 2 (jó), 3 (elégséges), 4 (elégtelen)

1901-től:

magaviselet: 1 (jó), 2 (szabályszerű), 3 (kevésbé szabályszerű), 4 (nem szabályszerű)

az előmenetel értékelése változatlan

1930/31-es tanévtől:

magaviselet: 1 (példás), 2 (jó) 3 (megfelelő), 4 (kevésbé megfelelő)

előmenetel: 1 (jeles), 2 (jó), 3 (elégséges), 4 (elégtelen)

Az értékelések számszerű és írásos kifejezése 1945-ig változatlan maradt.

Az iskola a magaviseleten és a tantárgyak értékelése mellett külön értékelt az év végi munka- és rajzkiállításon résztvevők munkáit. A rajzkiállítások indulása előtt (1900/01-es tanév) a kőműves, a kőfaragó, a szobafestő tanulók rajzokkal vettek részt a munkakiállításo-

⁴⁶ 1896/97. tanév – Ipariskolai Értesítő – 15. old.

⁴⁷ 1900/01. tanév – Ipariskolai Értesítő – 18. old.

kon. A bádigosok, a kőfaragók termékekkel is.⁴⁸ A szakrajz oktatásra járó tanulók külön értékelésével először az 1895/96-os tanévben találkozunk. Az itt résztvevők még vegyes szakmájúak voltak. Ezek között 8 kőműves, 2 ács, 1 kőfaragó és 1 bádigos tanuló volt.⁴⁹

Az építős csoportnál az 1903/04-es tanévben az „Általános osztályzat”-on belül a magaviselet mellett először értékelték külön az általános rajzot, a szakrajzot és a közismereti tantárgyakat.⁵⁰ Az 1930-as években az I-II. évfolyamon osztályonként nevezték meg az általános rajzot, a III-IV. évfolyamon a szakrajzot.⁵¹

A vallásoktatást az 1894/95-ös tanévben kezdték az ipariskolában. Ezt a tantestület szorgalmazta, mivel ettől remélte a tanulók magaviseletének javulását. Négy vallás hitoktatói – evangélikus, izraelita, katolikus és református – tanítottak.⁵² A hittan értékelése 1939-től kezdődött, és a hitoktatók ettől az időponttól kezdve a tantestület tagjaiként szerepeltek.

A tanulók beíratása

A vizsgált időszak egyik nagy problémáját ez jelentette. Az ipartörvények hiába szabályozták ennek rendjét és időpontját, a gyakorlatban megoldatlan maradt. Ezen még a mesterekre kirótt, „iparkihágás” címén kiszabott pénzbüntetések sem segítettek. Jellemző, hogy az 1940/41-es tanévben időben „beiratkozott 241 fiú, tanév közben 139 fiú”.⁵³ Az iskola tehetetlen volt a rendszertelen beiratkozásokkal szemben, mivel a törvények nem adtak jogot számára.

A tanulók felvétele az ipariskolába beiratkozással történt. Az ipartestület előtt megkötött tanoncszerződés után ezt az iskolának „csak” tudomásul kellett vennie, mivel ez határozta meg a tanulóviszonyt. Ezt követően a már tanoncként nyilvántartott személy az iskolának bemutatva a tanoncszerződését, és befizette a pénzbeli hozzájárulását, amivel automatikusan tagja lett az iskolának. A törvények előírták az

⁴⁸ 1886/87. tanév – Ipariskolai Értesítő – 16. old.

⁴⁹ 1895/96. tanév – Ipariskolai Értesítő – 24. old.

⁵⁰ 1903/04. tanév – Ipariskolai Értesítő – 23. old.

⁵¹ 1930/31. tanév – Ipariskolai Értesítő – 41-43. old.

⁵² 1894/95. tanév – Ipariskolai Értesítő – 6. old.

⁵³ 1940/41. tanév – Ipariskolai Értesítő – 8-10. old.

elemi iskolai végzettség meglétét, az ipartestület ezt nem vizsgálta. Az iskola ugyan megnézte, de csak a tanuló osztályokba való besorolásához kellett, a beíráshoz nem. A pénzbeli „hozzájárulás” sokáig tandíj címén, majd az 1922-es ipartörvény életbe lépése után egyéb címeken történt (értesítőre, könyvtárra, tanszer díjára).

A tanulók jutalmazása

A tanév végi vizsgán jól szereplő tanulókat az iskola jutalomban részesítette. Külön jutalmazták a rajzkiállításon résztvevőket. Ez a „bíráló bizottság”-ok javaslata alapján történt. A jutalom lehetett tárgyi, vagy dicséret. A jutalomhoz a különböző szervezetektől, magánszemélyektől kapott pénzt használta fel az iskola. Ezt kiegészítette az egyes mesterek külön ajándéka saját, jól szereplő tanoncának. A tanulók jutalmazásával először az 1896/97-es tanévben találkozunk, nagyon szerény mértékben. Így a szakrajz- és munkakiállításon jól szereplőket az „Iparosok Olvasótára” füzetével jutalmazták.⁵⁴

Az 1912/13-as tanév jutalmazottjai:

– szakrajzi munkáért:

Jakab József T. III. o. ács tanonc 25 korona (Szuknay Lajos tanonca)

– rajz és közismereti kiváló előmeneteléért:

Hege Miklós T. I. o. ács tanonc (Cinderics Lajosnál) – 1 db ket-tős fedelű ezüst óra ezüst láncsal

Baj György T. I. o. ács tanonc (Fatér Mihálynál) 10 koronás arannyal

Hege István T. III. o. kőműves tanonc (Lanc Boldizsárnál) 10 koronás arannyal.⁵⁵

A tanulók jutalmazása az adományoktól függött. Az iskolának ehhez nem volt pénze. A jutalmazott tanulókról utoljára az 1930/31-es tanévben készítettek kimutatást. Valószínűleg ez a gazdasági nehézségek miatt később már elmaradt.

⁵⁴ 1896/97. tanév – Ipariskolai Értesítő – 15. old.

⁵⁵ 1912/13. tanév – Ipariskolai Értesítő – 19. old.

„Közismeretben és rajzban tanúsított kiváló előmeneteléért”

- Balogh György T. I. o. szobafestő (Horváth Györgynél)
- Tóth Vendel T. I. o. bádogos (Gróza Jánosnál)
- Ifcsics Antal T. II.o. ács (Mózsi Józsefnél)
- Novák Ignác T. III. o. szobafestő (Sattler Oszkárnál)
- Czuppon Ferenc T. IV. o. kőműves (Tóber Jánosnál)
- Horváth Sándor T. IV. o. kőműves (Kármán és Fazekasnál)
- Sneff József T. IV. o. bádogos és vízvezeték szerelő (Wastell Károlynál)
- Vajda József T. IV. o. kőműves (Bedenek Józsefnél)

Ezek a tanulók szakkönyvet, egyesek még „tíz koronás arany vagy tízpengős” jutalomban részesültek.

2. Az iskola személyi-tárgyi feltételei

Az első tanévben az iskola 289 tanulóval és három elemi iskolai tanítóval és egy polgári iskolai rajztanárral kezdett.⁵⁶ A tanítók száma 1888-tól hat főre emelkedett, majd a tanulólétszám növekedésével tovább nőtt. Nyolc éven át a számuk nem változott annak ellenére, hogy a tanulólétszám már 362 fő volt. Ekkor már két rajztanárral bővült a tantestület, mert az általános rajz mellett a szakrajz kezdeti oktatása is beindult. Két év múlva 9 fő, majd 1913/14. tanévben már 19 tanította a 719 tanoncot.⁵⁷ Erre azért volt szükség, mert ettől kezdve leányokat is beiskoláztak. Ellentétben más iskolákkal, az ipariskolának sem főhivatású igazgatója, sem ilyen tantestülete nem volt. A tanítók csak óraadói minőségben voltak alkalmazva. Ők elsősorban a mai Zrínyi Miklós, Rozgonyi és a polgári iskola tanítótanárai voltak (3. sz. melléklet).

Az építős osztályok kezdő évében (1899/1900) a közismereti tantárgyakat Orbán István és Lisztner József tanította, a rajzot pedig Lőrinczy Géza.⁵⁸ E csoportban továbbra is az említett iskolák tanítói tanították a közismereti, de még a szakrajz-szerkezettan tantárgyakat is. Előzőleg említettem már, hogy 1927-ben változás történt a szak-

⁵⁶ 1886/87. tanév – Ipariskolai Értesítő – 5. old.

⁵⁷ 1913/14. tanév – Ipariskolai Értesítő – 19-20. old.

⁵⁸ 1899/1900. tanév – Ipariskolai Értesítő – 14. old.

mai tantárgyak oktatásában. Ettől kezdve egészen 1937-ig Székely Nándor építészmérnök és Fatér Mihály építőmester tanította a szak-
tárgyakat (3. sz. melléklet). Sajnos ezután már építész szakember
nem tanított az iskolában. Mivel az építészeti technológia is sokat
fejlődött, amit már nem tudtak követni az elemi iskolai tanítók, ezért
ezeknek a tantárgyaknak a tanítása 1942-től elmaradt.

Az első világháborúban sok tanítónak be kellett vonulnia. „A had-
ba vonult tanerőket itthon maradt társaik sok önfeláldozással, telje-
sen díjtalanul helyettesítették.”⁵⁹

A második világháború alatt is hasonló volt a helyzet. Más óra-
adókkal próbálták a helyettesítéseket megoldani, de nem tudtak rájuk
biztosan számítani.

A tanítók kiválasztása pályázat útján történt, amelyet az Iparha-
tóság, illetve a Felügyelő bizottság bírált el. Az igazgatók kiválasztá-
sa is így történt, de az elbírálásba bevonták a területi tanfelügyelőt is.
Az iskolai tantestület, mivel szakmai oktatásra nem volt alkalmas,
ezért csak a tanulók nevelésére, általános műveltségének fejlesztésé-
re volt képes.

Az iskola igazgatását 1937-ig 5 fő elemi iskolai tanító megbízott-
ként látta el, esetenként úgy, hogy két iskolának volt egyszerre az
igazgatója. Az ipariskolának főhivatású igazgatója csak 1938-tól
volt. Az igazgatói posztot leghosszabb ideig Poredus Antal elemi
iskolai tanító töltötte be (3. sz. melléklet).

Az ipariskola kezdetektől fogva nagy létszámú iskola volt. Az in-
duláskor a város szűkös anyagi helyzete nem tette lehetővé az önálló
épületben való elhelyezését. Ehhez sokáig a városvezetés kellő aka-
rata is hiányzott. Mindezeket tetézte még az első világháború okozta
anyagi romlás is. Az ipariskolát kezdetben a „város központjában
lévő nemzeti iskolaház” nevű épületben helyezték el.⁶⁰ Ez az állapot
több mint 40 éven át tartott, annyi különbséggel, hogy a Rozgonyi
iskola elkészülte (1910) után már azt is használták. A helyzet egyre
tarthatatlanabbá vált, mivel a nagy létszám miatt egyszerre több he-
lyen kellett a tanítást megoldani. Az 1926/27-es tanévet a „Rozgonyi
utcai elemiben és az ahhoz csatolt régi gimnáziumi épületben” kezd-

⁵⁹ 1935/36. tanév – Ipariskolai Értesítő – 4. old. Az 50 éves összefoglaló
fejezetünk végén másolatban közöljük.

⁶⁰ 1935/36. tanév – Ipariskolai Értesítő – 3. old.

ték.⁶¹ Később csak a Rozgonyi iskola földszinti tantermét használhatták, de emellett a Zrínyi M. iskolát is igénybe kellett venni. A két távol lévő épület közötti ingázás nagymértékben nehezítette a tanítók munkáját.

Az 1933/34-es tanévben „dr. Krátky István polgármester... rendelkezése folytán” visszakapták a Rozgonyi iskola udvari épületét”.⁶² A nagy tanulólétszámnak ez az épület sem felelt meg, így más iskolában is kellett tanítani. Az elemi iskoláknak is több tanteremre volt szükségük, mivel 1941-től kötelező volt a nyolc elemi elvégzése. Ezek után az igazgató finoman jegyzi meg: „Az iparos tanonciskola önálló épület kérdése évtizedek óta kísért.”⁶³ Más intézmények igazgatói sem örültek ennek az állapotnak, csak „megtúrték” azt. A második világháború eseményei miatt „1940. jún. 27-én az iskola egész épületét a katonaság foglalta el, így a további tanítást az Arany János utcai ált. el. iskolában kellett folytatni.” Itt a kevés tanterem miatt „a rajzot teljesen el kellett hagyni”.⁶⁴ Ez az „albérletben” való tanítás a délutáni-esti órákban történt (megjegyzem, még az 1960-as években is).

Kezdetben az ipariskolának nem csak önálló épülete, de taneszköz állománya sem volt. A tanításhoz szükséges taneszközöket az elemi iskolának kellett biztosítani. Később az egyénieket pedig az iparosoknak a saját tanoncaik számára, „hogy a tanoncok könyve stb. mindene meglegyen”.⁶⁵ Mivel ezt sok iparos nem tette meg, ezért Bernát István országos főfelügyelő a VKM-hez küldött jelentésében azt írta, hogy „egyes iskolákban a növendékek csak részben, sőt sok helyt éppen nem voltak rajzeszközökkel, sőt még olvasókönyvvel sem ellátva”.⁶⁶ Később a zavartalanabb tanítás érdekében a közös eszközöket egyéb bevételekből oldotta meg az iskola, az egyéni dolgokra pedig az 1930-as évektől kezdve a tanulóktól pénzt szedtek: „Értesítőre 1 pengőt, könyvtárra 50 fillért és tanszerdíjra 12 pengőt”.⁶⁷

⁶¹ 1935/36. tanév – Ipariskolai Értesítő – 5. old.

⁶² 1935/36. tanév – Ipariskolai Értesítő – 5. old.

⁶³ 1941/42. tanév – Ipariskolai Értesítő – 3. old.

⁶⁴ 1939/40. tanév – Ipariskolai Értesítő – 7. old.

⁶⁵ 1896/97. tanév – Ipariskolai Értesítő – 5. old.

⁶⁶ 1891/92. tanév – Ipariskolai Értesítő – 5. old.

⁶⁷ 1931/32. tanév – Ipariskolai Értesítő – 1. old.

Az iskola 1897/98-as tanévtől kezdve kimutatást készített a bevételekről és a kiadásokról. A bevételek a minisztériumtól, a polgármesteri hivataltól, helyi intézményektől, magánszemélyektől érkeztek. Ezekből oldották meg a közös eszközök, szertári anyagok beszerzését és a tanulók jutalmazását. A beszerzések tételes kimutatásával az 1900/01-es értesítőben találkozunk: „60 db fejes vonalzó, 60 db háromszögvonlázó, 4 db görbe vonalzó, 27 db kisebb és 3 db nagyobb Richter-féle rajzeszköz” vétele.⁶⁸ A következő tanévben „a város képviselőtestülete ipariskolánkat a lefolyt tanévben ellátta mindazon tan- és szemléltetőeszközökkel, melyek az eredményes tanításhoz szükségesnek bizonyultak”.⁶⁹ Az iskola egyre nagyobb súlyt helyezett a rajzoktatásra, ezért „majdnem az intézet fennállása óta évenként 230 koronát fordítunk rajz szertár gyarapítására”⁷⁰ – írja az igazgató.

Az első világháború alatt a katonaság foglalta el az épületet, ahol a tanoncok is tanultak. Eltűzelték a padokat, az iratanyag is sérült, illetve elveszett. Az egész szertár-állomány is megsemmisült. Gazdasági nehézségek miatt 1914-től 1925-ig az Ipariskolai Értesítő sem jelenhetett meg.⁷¹ (Megjegyzem, hogy az iskola történetének kutatásában ez a korszak szinte fehér folt maradt.)

Az 1930-as években javult a tanulók taneszköz-ellátása, mivel 1934-ben már „minden tanuló megkapta az év folyamán elhasználandó (papír, füzet, rajzpapír, írón, toll, tinta stb.) legszükségesebb taneszkereket.” Ezekhez tanulónként 5 pengőt kellett fizetni.⁷² Az iskola gondot fordított a különböző szakmák szemléltetőeszközeinek biztosítására. Ezen eszközök (anyagok, makettek, műszerek stb.) gondozását a tantestület megbízott „szertárőr” tagja végezte.

⁶⁸ 1900/01. tanév – Ipariskolai Értesítő – 7. old.

⁶⁹ 1901/02. tanév – Ipariskolai Értesítő – 7. old.

⁷⁰ 1910/11. tanév – Ipariskolai Értesítő – 9. old. uo. 4-10. old. – Ipariskola 25 éves története. Írta: Poredus Antal igazgató

⁷¹ 1935/36. tanév – Ipariskolai Értesítő – 4. old.

⁷² 1934/35. tanév – Ipariskolai Értesítő – 7. old.

3. A tanulók előképzettsége – neveltsége

Az 1884-ben megjelent első ipartörvény rendelkezik az ipariskolát megelőző elemi iskolai végzettség megszerzéséről. Előírja, hogy 12 éves korig a 4 elemi osztályt el kell végezni, mert csak így lehet tanoncnak szerződteni. A mesterek, illetve az ipartestület ezt felelősen hajtották végre. A szerződéskötésnél betartották a 12 éves korhatárt, de az iskolai végzettséget figyelmen kívül hagyták. A törvény az iskolának is előírta: „Az ipariskola első osztályába csak olyan tanonc vétetik fel, ki a népiskola 4-ik osztályát elégséges eredménnyel bevégezte és a 12-ik életévét betöltötte.” Arról is rendelkezett, hogy „Felsőbb osztályba csak olyan tanoncok vétetnek föl, kik a megelőző osztályt sikerrel elvégezték, vagy felvételi vizsgálat útján kimutatják, hogy az illető osztályhoz szükséges előismeretekkel bírnak.”⁷³

A mesterek nem akarták, az iskola nem tudta betartani e törvényi előírásokat. Az 1903/04-es tanévben az építős előkészítő osztályban 2 főnek nulla, 3 főnek egy, 11 főnek két, 12 főnek három, 9 főnek négy elemi osztályos végzettsége volt.⁷⁴ Az előkészítő osztályban még 1921-ben is vannak 1-2 elemi osztályt végzett tanulók. A fentiekben említett „felvételi vizsgálat” elvégzéséről még utalást sem tesznek az igazgatók.

Az 1922-ben kiadott új Ipartörvény az előképzettséghez már 6 elemi osztály elvégzését írja elő. Ezt sem tartották be a felvételnél. Ezáltal továbbra is szükség volt az előkészítő osztályok indítására a tanulók gyenge előképzettsége miatt. Az építős csoportnál ilyen osztályt 1924-től már nem kellett indítani, de ez csak azt jelentette, hogy már csak keveseknek nem volt meg az előírt végzettsége. E helyzet, a fokozatos javulás ellenére, még az 1930-as években is megvolt. Az 1930/31-es tanévben az építős I. osztályban 3 fő négy, 4 fő öt elemi osztályt végzett. Még a IV. osztályban is voltak 4-5 elemi osztályt végzett tanulók.⁷⁵

Az 1940/41-es tanévben már minden építős tanulónak megvolt a hat elemi osztályos végzettsége. Más szakmáknál még voltak 3-5

⁷³ 1897/98. tanév – Ipariskolai Értesítő – 36. old.

⁷⁴ 1903/04. tanév – Ipariskolai Értesítő – 49. old.

⁷⁵ 1930/31. tanév – Ipariskolai Értesítő – 48. old.

osztályt végeztek. „A tanonciskolánkat ebből a szempontból a nagy végletek jellemzik” – írta az igazgató.⁷⁶ A 8 osztályos elemi iskola elvégzését az 1941/42-es tanévtől vezették be. Mindkét ipartörvény előírta a 4-6-8 elemi iskolai osztály elvégzését, amit a tanoncfelvételekhez kötöttek, de ezt senki nem tartotta be. Az ipartestület eltekin-tett ettől, a hatóságok pedig elnéztek felette. Mindenki tudta, hogy ha ezt betartanák, akkor az ipar igényelte szakember utánpótlás ve-szélybe került volna. Tehát sok évtizeden át maradt az „Előkészítő; Haladó” osztályok indítása, hogy valamelyest javuljon a tanulók alapműveltsége, és a szakember utánpótlás is megoldódjon.

Az ipariskolába felvett tanulók elemi iskolai végzettsége – ha las-san is, de – fokozatosan javult. Az 1886/87-es tanévben az előkészítő és a haladó osztályban az 1-2 elemi osztályt végeztek aránya az összlétszámon belül 58%-ot tett ki. Az építős tanulóknál ez 66% volt (1886/87. tanév – Ipariskolai Értesítő – 18. old.).

Az 1913/14-es tanévben az előkészítő osztályokba soroltak aránya az összlétszámon belül már csak 19% volt. Az építős tanulóknál ez az arány 23%-ra csökkent (1913/14. tanév – Ipariskolai Értesítő – 18. old.).

Az 1930/31-es tanévben az építős tanulók ilyen aránya az összlét-számon belül 27% volt. Az előző tanévhez viszonyítva ez emelkedést mutat, de ha figyelembe vesszük az ekkor kötelező 6 elemi, akkor ez mégis javulást mutat (1930/31 tanév – Ipariskolai Értesítő – 48. old.). Más szakmák esetén ez 30,8%-ot tett ki.

Ugrásszerű javulást tapasztalunk az 1939/40-es tanévben. A beírt 444 fiú tanuló közül már csak 3,6% nem végezte el a 6 elemi osz-tályt. A 163 leány tanulónál ez 4,8% volt (1939/40. tanév – Iparisko-lai Értesítő – 10. old.). A következő tanévtől már a 8 elemi elvégzése volt a kötelező, ami számszakilag ismét rontotta az arányt, de a tény-leges javulás folytatódott.

A tanulók neveltségét nagymértékben meghatározta a családi hát-ter. Nagy részük iskolázatlan családból került ki, így az iskolai visel-kedésükre a „szilajság” volt a jellemző. Az igazgató meg is jegyzi, hogy ami „az iparos tanoncok erkölcsi magaviseletét illeti, az még nagyon sok kívánnivalót hagy fenn”.⁷⁷ Kezdetben a sok tanulóhoz

⁷⁶ 1940/41. tanév – Ipariskolai Értesítő – 14. old.

⁷⁷ 1887/88. tanév – Ipariskolai Értesítő – 1. old.

kevés volt a négy tanító, így az oktatás mellett a fegyelmezéssel nem tudtak megbirkózni, ezért jelezték, örülnének, ha az „egyházi hatóságok ... magukévá tennék az iparos tanoncok vallási nevelésének ügyét”.⁷⁸ Remélték, hogy ez által segítséget kapnak a tanoncok neveléséhez. A kérés csak 1894/95-ös tanévtől teljesült, négy vallásfelekezet hitoktatóinak bekapcsolódásával.

A magas osztálylétszámok, valamint az egy osztályba járó 12-20 éves tanulók élettapasztalata is gátlólag hatott a nevelésre. Az iskola sem a szülőktől, sem a mesterektől nem kapott segítséget a neveléshez. A tanulók érzékelték a mesterek iskola iránti „ellenszenvét”, ami szintén negatívan hatott rájuk. Ebből is adódott, hogy sok tanuló 50-70-100 órát hiányzott. Az 1888/89-es tanévben az előkészítő osztály mind az 56 tanulója hiányzott több-kevesebb órát. Más osztályokban sem volt jobb a helyzet.⁷⁹

Az oktatást-nevelést nehezítette még a több nemzetiségű tanulók jelenléte, „kik magyarul éppen nem, vagy csak igen csekélyet értenek”.⁸⁰

Az 1890/91-es tanévben a 283 tanulóból 4 német, 32 horvát anyanyelvű volt. Az előző tanévben még magasabb volt a számuk. Az 1896/97-es tanévben is a 386 tanuló között 1 német, 3 cseh és 48 horvát anyanyelvű volt.⁸¹

Ez a helyzet csak az első világháborút követően változott meg. Ezután a nevelés fő irányát a vallási-erkölcsi és a hazafias nevelés képezte.

4. Az iskola felügyelete

Az ipariskola felügyelete háromszintű volt.

Az országos felügyeletet a vallás és közoktatási miniszter (VKM) által megbízott személyek látták el. Külön felügyelője volt a közismereti, valamint az ipari tantárgyaknak. Ők az iskolát csak ritkán látogatták. Az első látogatást az igazgató az 1900/01-es tanévben említi.

⁷⁸ 1887/88. tanév – Ipariskolai Értesítő – 4. old.

⁷⁹ 1888/89. tanév – Ipariskolai Értesítő – 12-19. old.

⁸⁰ 1890/91. tanév – Ipariskolai Értesítő – 10. old.

⁸¹ 1896/97. tanév – Ipariskolai Értesítő – 27. old.

Területileg a királyi tanfelügyelő látta el ezt a feladatot. A trianoni döntésig Zala megye hat ipariskoláját felügyelte. Székhelye 1935-ig Zalaegerszegen volt, ezt követően Szombathelyre került. Külön említést érdemel dr. Ruzsicska Kálmán, aki 1884-től 1912-ig volt hivatalban. Első látogatására az 1897/98-as tanévben került sor.

A helyi felügyeleti rendszer az idők során többször változott. Az 1886/87-es tanévtől 1894/95-ös tanévig az:

- ipariskolai bizottság (IB)
- iparhatóság (Ih) felügyelt.⁸²

Ezen időszak alatt az Ih-nak tagja volt Dettler János bádogosmester, Morandini Román építész, Saller Lajos építőmester és Geiszl Viktor építész. Ennek a testületnek 30-32 fő volt a létszáma, az IB létszáma még ezt is meghaladta. 1895-től a felügyelői jog a városi tanácsé lett. Négy év átmeneti állapot után az 1899/1900-as tanévtől az 1931/32-es tanévig a helyi felügyelet hármass rendszerben működött:

- iparhatóság (Ih) – élén a polgármesterrel,
- felügyelő bizottság (Fb) – élén az elnökkel,
- ipartestület (It) – élén az elnökkel.⁸³

Az Fb tagja volt: Saller Lajos építőmester, Geiszl Viktor építész, Fatér Mihály építőmester, Kertész Béla építész.

Az It tagjai: Saller Lajos építőmester, Szántó János kőművesmester, Geiszl Viktor építész, Szattler Károly szobafestőmester, Sió Károly kőműves, Perkó Péter szobafestő, Szuknay Lajos kőműves, Weiszberger Kálmán kőfaragómester, Horváth György cserepes, Bognár István kályhás, Gozdán József ács, Gerócs György kőműves, Kalmár Zoltán építész, Bedenek József kőműves.⁸⁴

1932-1945-ig a felügyelet: iparhatóság (Ih) élén a polgármesterrel (6 fő), felügyelő bizottság (Fb) élén az elnökkel (12 fő). A felügyelő bizottság tagja volt pl. Kertész Béla építész.⁸⁵

⁸² 1894/95. tanév – Ipariskolai Értesítő – 6. old.

⁸³ 1899/1900. tanév – Ipariskolai Értesítő – 9. old.

– az ipartestület (It) tagjai iparosok voltak

– az iparhatóság (Ih) tagságát a város vezető személyiségei alkották – élén a polgármesterrel

– a felügyelő bizottságba (Fb) nevesebb iparosok-vállalkozók, a város jegyzője került.

⁸⁴ 1899/1900. tanévtől 1931/32. tanévig

⁸⁵ 1932/33. tanév – Ipariskolai Értesítő – 19. old.

E két szerv már csökkentett létszámmal működött. Az Fb-nek tagja volt már az iskola igazgatója is. Az lh mindenkori elnöke a polgármester volt. Sorrendben: Babóchay György, Vécsey Zsigmond, Sabján Gyula, dr. Krátky István. A bizottságok (Fb, It) kezdetben nagy létszámmal működtek, de ez az iskola számára nem mindig párosult eredményes munkával. Az Fb hatáskörébe tartozott a tanítói, igazgatói állásokra a pályázatok kiírása és azok elbírálása.

NAGYKANIZSA M. VÁROS
ÁLLAMILAG SEGÉLYEZETT

FIÚ- ÉS LEÁNY IPAROS-
TANONCISKOLÁJÁNAK

ÉRTESÍTŐJE

AZ 1935—36. ISKOLAI ÉVRŐL

L. ÉVFOLYAM

KÖZLI:

ORTUTAY GYULA

IPÁRISK. IGAZGATÓ

GUTENBERG ÉS DÉLZALAI NYOMDA NAGYKANIZSA
68652

Az értesítő borítója. A következő 4 oldalon ebből az értesítőből való 50 éves összefoglaló olvasható az intézmény igazgatójának tollából

Iskolánk 50 éves története.

1884-ben látott napvilágot az a törvénycikk, melynek a tanoncoktatásra vonatkozó rendelkezései folytán a vasárnapi ismétlő iskolák lassan az egész országban alsófokú iparosiskolákká alakultak. Városunk 1885. októberében küldte ki az ipariskola felállítására vonatkozó költségvetés és módoszatok kidolgozására szánt bizottságot. Az inasiskolát fenntartó város első tanonciskolai költségvetése 1179 forint. Az iskola szervezése körül különösen Babochay György polgármester, Nuscec József, Németh Ignác és Knausz Boldizsár tevékenykedtek. A bizottság jelentése alapján az 1886 januárjában tartott iskolaszéki gyűlés elhatározta az iskola előkészítő és első osztályának megnyitását; júniusi gyűlésén pedig megválasztotta igazgatóvá Tóth Istvánt, tanítókká Erdősi Bálint, Lisztner József elemi iskolai tanítókat, rajztanítóvá Schultz Károly polgári iskolai rajztanítót. Az oktatás 1886 októberében 208 beiratkozott tanonccal (számuk az év folyamán 289-re emelkedett) előkészítő kezdő-, haladó- és első osztályban kezdődött. Az intézetet egyelőre a város központjában lévő, „nemzeti iskolaház“ nevű épületben helyezték el, ahol ma a polgári iskola tantermei vannak.

Az egykorú értesítők sokat emlegetik a kezdet nehézségeit. A tanoncok jórésze semmi iskolai előképzettséggel nem bírt; soknak – horvát anyanyelvű lévén – tehát magyarnyelvi tudása sem volt megfelelő. A tanítás rendje is hagyott hátra kívánnivalókat. Vallásoktatás sem volt, az első kilenc évén át „költség hiánya miatt.“ A tanítási órák este 7 és 9 között vannak, amikor a tanonc az egész napi munkától már fáradt, szellemi munkára alig képes s az oktatásra szánt órákat alvással vagy „huncutkodással“ tölti. Így az 1891–92. tanévben „két-szer fordult elő olyan eset, midőn néhány magáról megfelejtkezett tanonc miatt a rendőrséget kellett igénybe venni. Mi a tekintetes iparhatóságnak tudomására hozatván, elrendelte, hogy ezentúl a rend és csend fenntartása végett a tanítási órák alatt az iskola körül mindig rendőr legyen.“

De gátolták a tantestület munkáját az akkori mesterek is. Már az első értesítők nehezmenyezik, hogy olyan ifjakat vesznek fel tanoncoknak, akiknek semmi iskolai képzettségük nincs. Amikor 1896-ban a tantestület az oktatás és a tanoncok érdekében a tanítási órákat 6–8 közé helyezi, a mesterek egyrésze egyszerűen nem küldi tanoncait az órákra. 1901-ben is a mesterek nem rendezik meg a szervezeti szabályzat szerint kötelességül vállalt munkakiállítást s bíráló bizottságot sem küldenek ki.

Mindeme nehézségek ellenére az iskola tovább fejlődik. 1888-ban Ábrahám Gyula és Venczel Rezső személyében két új taggal gyarapszik a tanítóttestület. 1888–89. és 1897–98. tanévekben az intézet 2–2 osztállyal gyarapszik. Az 1895–96-os tanévtől kezdve a II. és III. osz-

tályokban már bizonyos mértékig szaktanítás folyik; ugyanekkor kezdeményezik a szakrajz tanítását is a fa, fém és kőiparos tanoncok részére. 1895-ben Ábrahám Gyula helyére Poredus Antal kerül az intézetbe. 1897-ben meghalt Tóth István, az iskola ügybuzgó és fáradhatatlan igazgatója. A városi tanács ekkor ideiglenesen Venczel Rezsőt bízta meg az igazgatói teendők végzésével. Ekkor szervezte meg a városi tanács a téli tanfolyamot. Venczel 1900 februárjában lemondott; a felügyelőbizottság ekkor Porédus Antalt bízta meg, aki mint ipariskolai igazgató 33 éven át dolgozott fáradhatatlan szorgalommal és töretlen munkabírással az intézet érdekében.

1907-ben Porédus igazgató az egyik tanteremben tanoncotthont állított fel. A helyiség szűk volta miatt ide egyelőre csak a II. és III. osztályos tanoncokat vették fel. Ezekből Szalay Dénes tanító énekkart szervezett. A tanoncotthon vezetését 1909-ben Tibolt Boldizsár vette át, aki nagyobb helyiséget s a tanoncok szórakoztatására az Uránia egyesülettől vetítógépet szerzett.

Ezekben az években a tanoncok és tanerők száma állandóan emelkedik. Az intézet fennállásának 25 éves évfordulójára az osztályok száma és a tanszemélyzet megötszöröződött; 521 tanoncot 15 osztályban 24 tanerő nevelt ebben az évben. Az 1913-as év nagy jelentőségű eseménye, hogy a város akkori agilis polgármestere, dr. Sabján Gyula engedélyt adott a leánytanoncok beiskolázásához és meghirdette a pályázatot a szükséges tanítónői helyekre. Dr. Horváthné Kenedy Erzsébet és Kun Renéé tanították az első évben beiratkozott 79 leánytanoncot. Ekkor a tanoncok száma 719 volt, akiket 17 osztályban, 23 tanerő tanított.

A szépen indult fejlődést egyszerre megakasztotta a világháború. Az iparosmesterek legnagyobb része hadbavonult, műhelyeikben szünetelt a munka s csak 473 tanonc iratkozott be, akik 14 osztályban lettek foglalkoztatva. A hadbavonult tanerőket itthonmaradt társaik sok önfeláldozással teljesen díjtalanul helyettesítették. Sok tanonc anyakönyvi lapján is olvasható, hogy bevonult katonának, hadbavonult, később néha: vöröskatoná. Papirhiány és nyomdaköltségek drágulása következtében az értesítő sem jelenhetett meg 1914—1925-ig. Az általános mozgósítás kihirdetése után a helybeli katonai parancsnokság az összes iskolákat lefoglalta, először beszállásolás, később kórházak céljaira. Így az 1914—15-ös tanévet csak 1915. januárjában lehetett megkezdeni a városháza és az Első Magyar Általános Biztosító használatlan üzlethelyiségeiben. A katonai hatóságok csak 1917. szeptemberében adják vissza az iskolaépületeket, addigra a tanoncok száma 412-re esik. 1918—19-ben pedig csupán 399 tanonc nyer oktatást 10 osztályban.

A háború és az azt követő zavaros állapotok elpusztították az intézet fizikai és vegytani felszerelését, a beteg katonák eltűzelték az iskola padjai jó részét; a tanoncok egyharmadának állva kellett a tanítási órákon résztvennie. A terjeszkedő polgári iskola is egyre több osztályt foglalva le, lehetetlenné tette a népes osztályok párhuzamosítását, így 1920. körül az I. fiúosztályokban 70—80 tanonc volt 30—40 ülőhelyre beszorítva, ami az írásbeli munkák végzését s a rajzoktatást egészen lehetetlenné tette.

A zavaros viszonyok a tanoncotthon fejlődését is megakasztották. Csak az 1923—24. tanévben éledt fel a tanoncotthon és énekkar P. Lefcsik Pongrác hitoktató vezetésével. P. Lefcsik sportosztályt is állított

fel. Ugyanekkor alakult meg Horváth József tanító vezetésével az ipariskola 77. sz. Szent László cserkészcsapata. Az ő lemondása után a csapatot P. Tóth Móric, Hafner János, majd 1929 október havától dr. Domján Gyula vezette. A jelenlegi parancsnok Németh Jenő ipariskolai tanító.

Az 1920-as években újra emelkedik a tanonclétszám. Az 1925—26-os tanévben éri el az iskola a beiratkozott tanoncok legnagyobb számát: fiú 680, leány 242, összesen 922. Ez a nagy szám egyre sürgebbé tette a tanonciskola végleges elhelyezésének kérdését. Felmerült külön tanonciskola céljait szolgáló épület szerzésének gondolata is, de erre a város nehéz anyagi helyzete miatt nem kerülhetett sor. Bazsó József felügyelőbizottsági alelnök kezdeményezésére dr. Sabján Gyula polgármester hozzájárult, hogy a tanonciskola céljaira a Rozgonyi-utcai elemi és az ahhoz csatolt régi gimnáziumi épületet használják fel. A kivánt átalakítások azonban csak 1926 júniusára készültek el s így csak az 1926—27-es tanévet kezdhette az iskola új otthonában, még mindig mint vendég, 20 közismereti, 22 rajzos és 6 télitanfolyamos osztályt állítva fel.

Az iskola különben még 1925-ben szakirányú tanonciskolává lett átszervezve; sajnos a következő években a tanonclétszám egyre csökkenve, egyre kevertebb foglalkozású osztályok állván elő, iskolánk szakirányú jellege egyre inkább csökken. 1927-ben a kerületi rajzkiállítások egyikének megrendezését iskolánk nyerte el. P. Lefcsik Pongrácnak áthelyezése miatt ez évben az énekkart Rác János kántor, majd Németh Jenő tanító vette át, később anyagi eszközök híjával az énekkar, sőt a tanoncotthon is megszűnik. Viszont a leánytanoncok a Szociális Missziótársulat felhívására 1928 novemberében Szent Margit önképzőkört alakítottak.

Ezekben az években az iskola tanonclétszáma újból apad. 1931-ben 508 tanoncot 22 tanerő tanít 14 közismereti és 9 rajzos osztályban. Az év vége új költözködés elé állítja az iskolát. Az újonnan szervezett leányliceum ugyanis az inasiskola rovására helyezkedik el a régi gimnázium épületében, négy tantermet, igazgatói szobát, szertárt, rajztermet véve el a tanonciskolától, amely így az 1932—33. tanévre a polgári iskola földszinti helyiségeibe kénytelen visszavonulni. Csupán a leánytanoncok maradhatnak meg a Rozgonyi-utcai elemi iskolában. Ugyanebben az évben lemondott az igazgató Poredus Antal, helyébe a felügyelőbizottság Brauner Lajost kérte fel az igazgatói teendők végzésére, aki az intézet szűkös viszonyai között is fáradhatatlanul dolgozott s a rendelkezésére álló rövid idő alatt is igen szép eredményt ért el.

Az 1933—34. iskolai évvel dr. Krátky István, a város agilis polgármesterének iskolánk iránti jóakarató rendelkezése folytán az intézet újra visszakerült a Rozgonyi-utcai iskola udvari épületébe, ahol több teremben már saját berendezésével kezdhette meg a munkát. Mivel a tantermek száma nem volt elég, az igazgatóság egy újítást kényszerült bevezetni; két cipészipari osztály szakrajzcsoport tanítását délelőtre helyezte, viszont ezeket a szakrajzórákat már saját szabályos rajzasztalai mellett tarthatta meg. A felügyelő bizottság Brauner Lajos helyébe a főhivatású igazgatói állás megszerzéséig Ortutay Gyulát bízta meg az igazgatói teendők ellátásával. Ez az év a tanoncok számának újra némi emelkedését hozta.

Az utóbbi évek folyamán a tanonciskolai oktatás is sokat fejlődött. Az első idők elemi oktatásához hasonló tanoncnevelése helyébe egyre inkább a szakirányú oktatás került. Ezt az is elősegítette, hogy egyre nagyobb helyet kaptak a tanonciskolában a helybeli iparosokból kiválasztott iparos-továbbképző tanfolyamot végzett iparosoktatók, akik, a régi, csak rajzkészséget fejlesztő rajztanítással ellentétben szakrajzot tanítanak és tökéletes szakrajztudással rendelkező tanoncokat bocsátanak ki az életbe.

Régen az ipartestület is sok vonatkozásban ellentétben állt az ipariskola érdekeivel, de annál hathatósabb támogatója lett napjainkban. Különösen észrevehető volt Bazsó József, Kiss Ernő volt ipartestületi elnökök, majd Samu Lajos jelenlegi ipartestületi elnök alatt az ipartestületnek az iskolánkkal szemben tanúsított megértése és támogatása. A szervező és ellenőrző munkájukkal is, de meg az iparosság és az iskola közötti kapcsolatnak fenntartásával a felügyelőbizottságok is mindenkor nagyban segítségére voltak intézetünk munkájának. El nem hallgatható érdemei vannak ezen a téren Hoffmann Henrik felügyelőbizottsági elnöknek, aki már mint bizottsági alelnök korában is és különösen 1929-től, mint elnök igen sokat tett iskolánkért.

Intézetünket fennállása sokszor küzdelmes évein át, a tanítótestület önfeláldozó munkáján kívül mindig ott kísérte útjában a városi hatóságok jóindulatú támogatása és segítsége. Iskolánkat a város szervezte, a város tartotta meg maig, s most, évfordulónkon is elsősorban dr. Krátky Istvánnak, a város polgármesterének kell megköszöni azt a jóindulatot, mellyel iskolánk iránt viseltetik, a megértést, mellyel kultúrmunkánkat kíséri. Adja az Isten, hogy az ő hathatós támogatásával iskolánk is minél jobban teljesítse azokat a nehéz kötelességeket, amelyeket a mai szomorú magyar helyzet egy határmenti város jövőndő iparos és kereskedő polgárait nevelő intézetre ró.

Ortutay Gyula.

III. Gyakorlati oktatás 1886-1945-ig

Az iskola indulását követően a gyakorlati oktatásban sokáig nem történt változás. Az is mondható, hogy a céhes gyakorlat folytatódott. A változtatásnak azok a mesterek voltak a gátlói, akik a céhes rendszerben nevelődtek. A későbbi új mesterek is alig változó hozzáállással végezték a gyakorlati oktatást.

Az 1884. évi XVII. törvény és az ehhez kiadott 46188/1884. sz. miniszteri rendelet szabályozta az ipargyakorlás és a tanonctartás feltételeit. A törvény azoknak adott tanonctartási jogot, akik igazolni tudták a szakképzettségüket. Kezdetben főleg azok a mesterek voltak, akik az „ácsok kőművesek közös céhe” tagságát alkották. Ezek az iparosok képzettségüknél fogva építhettek földszintes, emeletes épületeket. Ez a számukra biztosított jog a náluk szerződtetett tanonclétszámot is befolyásolta (4. sz. melléklet). Az iskola indulásától a századfordulóig 6-7 kőműves, ácsmester, 2-3 szobafestőmester, más építőiparhoz sorolt szakmákban 1-2 mester rendelkezett tanonctartási joggal.

1. Építőipari szakmák

E szakmák iskolai csoportján belül két jól különválasztható szakmacsoport különböztethető meg.

Egyrészt: azok a szakmák, amelyek az épületek szerkezeti kivitelezését végezték. Művelői közül többen tervezést is végeztek. Ide tartoztak a kőfaragók, kőművesek, ácsok.

Másrészt: azok a szakmák, melyek az épületen a befejező szakmunkákat végezték. Ide tartoztak a bádigosok, a szobafestők, a kályhások, az üvegezők.

A Nagykanizsai Városi Tanács a 8855/890. sz. végzésével az 1899/1900-as tanévtől írta elő az építős tancsoport létrehozását az iskolában¹ (az iskola ezt „téli tanfolyam” néven szerepelteti). A szakmák ide sorolását az 1909/10-es tanévtől véglegesítették egészen az új szakmák megjelenéséig. Ebbe a csoportba került az ács, a bádigos, a cementöntő, a cserepes, a kőfaragó, a kőműves, a kályhás és

¹ 1899/1900. tanév Ipariskolai Értesítő 26-27. old.

a szobafestő szakma.² A többi szakmától való iskolai elkülönítést elsősorban e szakmák munkavégzésének idényjellege indokolta.

2. A tanoncfelvétel rendje

A céhes rendszerben alkalmazott próbaidőt az ipartörvény is lehetővé tette a tanoncfelvétel előtt. Ez három héttől maximum hat hétig lehetett, és be kellett számítani a tanoncidőbe. Ez alatt a mester és a próbaidős dönthetett a továbbiakról.

A próbaidő letelte után az egyén felvétele („szerződtetés”) az ipartestület előtt történt. Itt rögzítették a tanoncidőt és az egyéb feltételeket. Ezt követően a megkötött tanoncszerződést záros határidőn belül be kellett (volna) mutatni az iskolában a születési bizonyítvánnyal együtt, és be kellett fizetni a beírási díjat, azaz a tandíjat, később az egyéb díjakat. Ha ez megtörtént, akkor már az illető felvételt nyert az iskolába.

A szerződéskötéskor az ipartestület a törvényben előírt 12 éves kor meglétét ellenőrizte, az iskolai végzettséget nem. Az iskolának semmilyen mérlegelési joga nem volt a beírásnál, így tömegével lettek az iskola tanulói azok, akik nem rendelkeztek megfelelő előképzettséggel. A tanoncszerződés ideje és a tanév kezdete nem volt összhangban. A mesterek nagyon sok fiattal tanév közben kötötték meg a szerződést, holott a törvény ezt is rendezte, úgyszintén az iskolai beírást is.³

A törvény által előírt beírási határidőt a mesterek nagy része nem tartotta be. Az 1904/05-ös tanévben a 65 építő tanulóból csak 53 iratkozott be határidőre.⁴ Ez a tendencia sokáig folytatódott, így az 1922-ben megjelent új ipartörvény ismét előírta, hogy „a tanonc tényleges alkalmazásba vételének napjától számított három napon belül a tanonciskolába jártni köteles” a mester a szerződött fiatal.⁵ Ez is hatástalan maradt, ezért az iparügyi miniszter az 53400/1940. sz. rendeletében újra előírta a tanoncszerződés idejét. Ennek sem volt

² 1909/10. tanév – Ipariskolai Értesítő – 26-28. old.

³ 1896/97. tanév – Ipariskolai Értesítő – 5. old.

⁴ 1904/05. tanév – Ipariskolai Értesítő – 4. old.

⁵ 1940/41. tanév – Ipariskolai Értesítő – 39. old.

foganatja, még mindig sokan tanév közben, „állandóan kötöttek szerződést”.⁶

Az építő tanoncok beírási rendje az 1899/00. tanévtől megváltozott, az iskolai tanítás idejének módosítása miatt. Számukra október közepétől 2-3 napon át tartott az iskolai beírás. Valójában ezt megelőzően kellett volna megkötni a tanoncszerződéseket. A törvény „iparkihágás” címén pénzbüntetést helyezett kilátásba azon mesterek számára, akik időben nem küldik iskolába a tanoncukat.

3. A tanoncok felszabadítása

Az előzőekben említett tanév közbeni folyamatos beírások szinte lehetetlenné tették a tervszerű iskolai oktatást. E mellett az ipartörvények legsúlyosabb hiányossága az volt, hogy nem kötötték ki a három éves tanoncidő alatt a három osztály elvégzését. Így az eredetileg kitűzött cél, az alapműveltség elérése, nem valósult meg. Summázva – a három éves gyakorlat kötelező volt, a három osztály kijárása nem. Az ipartörvények a tanonc felszabadítást a tanoncszerződés lejártához és csak a gyakorlati vizsgálóhoz kötötték. A mesterek nagy része az iskolát csak szükséges rossznak tartotta, ezért azt a gyakorlatot választották, hogy a tanoncszerződés után csak késve, 1-2 év után írták be az iskolába a fiatalt, így 1-2 iskolai év kijárása után felszabadíthatták a tanoncukat, mivel közben lejárt a három éves tanoncidő. Az iskola a tanfelügyelőn keresztül folyamatosan kérte, hogy csak a három osztály eredményes elvégzése után és csak a tanév végével történhessen a felszabadítás, de ez csak kérés maradt.⁷

Pár adat ennek az alátámasztására:

– az 1887/88-as tanévben az előkészítő osztályból 8 építő tanonc szabadult fel,⁸

– az 1935/36-os tanévben a „478 tanuló közül felszabadult: szeptemberben 10 fő; októberben 13 fő; novemberben 9 fő; december-

⁶ 1940/41. tanév – Ipariskolai Értesítő – 11. old.

⁷ 1911/12. tanév – Ipariskolai Értesítő – 5. old.

⁸ 1887/88. tanév – Ipariskolai Értesítő – 10-12. old.

ben 8 fő; januárban 9 fő; februárban 9 fő; márciusban 12 fő; áprilisban 13 fő; májusban 7 fő; júniusban 32 fő.⁹

Az idő haladtával annyi javulás azért történt, hogy 1903-tól az építős előkészítő osztályokból már nem szabadult fel senki tanév közben. Viszont más évfolyamokból – még az 1930-as években is – felszabadult 1-2 fő. Kiugró volt e téren az 1940/41-es tanév: az építős II. osztályának 11 tanulója közül 3 fő tanév közben szabadult fel.¹⁰ A tanév közbeni szerződések (beíratások), felszabadítások a teljes tanulólétszám 20-25%-át tették ki. Az „iparkihágókra” kirótt pénzbüntetések nem érték el a kívánt hatást. Továbbra is az történt, hogy „éveken át” foglalkoztatták a tanoncot, „későn és rövid időre szerződtették”, hogy ezáltal „az iskolába járás kötelezettségétől meg legyenek mentve”, így „színleg” eleget tettek a törvényi előírásoknak, ezáltal már nem volt akadálya a tanonc felszabadításának.¹¹ A felszabadítás a mester jelenlétével az ipartestület előtt történt, kizárólag gyakorlati feladat megoldásával.

4. Építős tanonclétszám alakulása

Az iskola megnyitásától kezdve, más szakmákhoz viszonyítva, az építős tanulók száma mindig is jelentős volt. Ez főleg a kezdeti időszakra igaz, mivel ekkor az összlétszámon belül megközelítette a 30%-ot, de a továbbiakban is 10-20% között mozgott (6. sz. melléklet). Ahogy más iparágakra, úgy erre is kihatással volt a mindenkori gazdasági helyzet, valamint a két világháború. Az iskola magas építős tanonclétszáma az 1800-as évek végére és a századforduló első évtizedére esett. Ez összefüggésben volt a város akkori nagyarányú fejlődésével. Abban az időben alakult ki a város központjának az arculata. Ebben az idegen mesterek mellett a helyi építőmesterek is tevékenyen részt vettek (4. sz. melléklet). A szaporodó építkezések szükségszerűen igényelték az építőipari szakmunkás-utánpótlást. Az egyes építőmestereknél nem volt ritka a 14-16 tanonc foglalkoztatá-

⁹ 1935/36. tanév – Ipariskolai Értesítő – 10. old.

¹⁰ 1902/03. tanév – Ipariskolai Értesítő – 21. old – 1940/41. tanév – Ipariskolai Értesítő – 28. old.

¹¹ 1895/96. tanév – Ipariskolai Értesítő – 5-7. old.

sa.¹² Az első világháborút megelőzően már csökkent a tanulók létszáma, de a háború után az 1930-as évek elejéig fokozatosan újra emelkedett. Ezt a folyamatot a világgazdasági válság megakasztotta. Ez a legnagyobb visszaesést a kőműves és ács tanonclétszámban okozta, ugyanakkor a szobafestő létszámra nem hatott negatívan.

Az építős csoporton belül mindvégig a kőműves tanulók létszáma volt a legnagyobb, amit a szobafestők követtek. A harmadik-negyedik helyen váltakozva az ácsok és a bádigosok voltak. Hozzájuk képest más szakmák tanulóinak a száma mindig is kevés volt (1. sz. melléklet).

A világgazdasági válság időszaka majd minden szakmára negatívan hatott, de különösen az ács szakmát érintette. „Nagyon feltűnő, hogy ács tanonc egy sincs, pedig az ácsiparosok még a mai munka hiányában is állandóan foglalkoztatva vannak városunkban”, írja az igazgató.¹³ Az építkezések visszaesésének az volt a következménye, hogy a legtöbb mester csak egyedül dolgozott, sem segédet, sem tanoncot nem foglalkoztatott.

A kőfaragó szakmában a beiskolázás a századforduló körül még 4-7 fő körül volt, de az 1920-as évek közepétől szinte teljesen megszűnt. Ennek – többek között – a nyersanyaglelőhelyek nagy távolsága volt az oka.

A város történetét kutatók munkáikban adatokat közölnek a városban dolgozó iparosokról és tanoncokról. Az adatok néha eltérnek az iskola adataitól.

Barbarits Lajos például 308 fő 1889-es tanoncot említ, az iskolai kimutatásban 291 fő szerepel.¹⁴

A kutatók nem tesznek külön említést az építős mesterekről és tanoncaikról, ezért ezt kiegészítem:

Barbarits Lajos Nagykanizsán 1889-ben 370 fő dolgozó iparost említ. Az Ipariskolai Értesítő szerint ebből 23 fő volt építőiparos, és ők 79 fő tanoncot tartottak.¹⁵

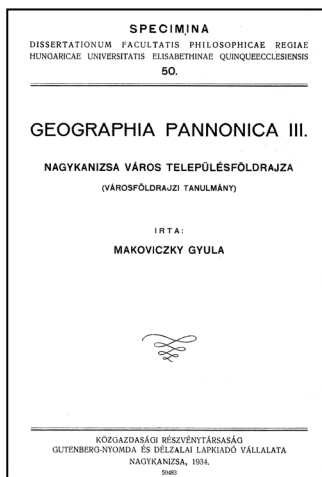
¹² 1886/87. tanév – Ipariskolai Értesítő – 9-15. old. Hencz Antal építőmester: 16 kőműves tanonc, Saller Lajos építőmester: 14 kőműves tanonc

¹³ 1933/34. tanév – Ipariskolai Értesítő – 4. old.

¹⁴ Barbarits Lajos – Magyar városok monográfiája. Nagykanizsa 1929. – 303. old. és 1888/89. tanév – Ipariskolai Értesítő – 21. old.

Makoviczky Gyula 1934-ben 1087 iparost említ. Az Ipariskolai Értesítő szerint ebből 27 fő építőiparos 41 tanonccal.¹⁶

A tanonclétszámra vonatkozó eltérések valószínűleg elsősorban abból adódnak, hogy különböző forrásokból vették őket. Ugyanakkor az iskolai értesítőkben közölt létszámok sem lehetnek mindig pontosak. Ennek legfőbb oka a tanulók tanév közbeni nagyarányú mozgása (belépés-kilépés). Így adódik az, hogy az osztályokban név szerint közölt létszám többször nem egyezik meg az év végi statisztikai kimutatással.

Makoviczky Gyula: Nagykanizsa város település-földrajza címoldala

5. Az elméleti és a gyakorlati oktatás kapcsolata

A vizsgált időszak egészére kimondható, hogy e kettő között semmiféle összefüggés nem volt, holott szakmailag egységben kellene működniük. E két rész művelői (az iskola és a mesterek) közötti kapcsolat az alapvető nézetek közötti különbségek és hozzáállások eltérése miatt sem volt megfelelő. Az okokat vizsgálva megállapítható:

a) Az ipartörvények a legfőbb jogokat mindvégig a mestereknek biztosították. Nem nyújtottak jogi háttérrel az iskolának a törvényi előírások betartásához. Az iskolát teljesen mellőzték a tanonc felszabadításban.

b) A szakelméleti oktatáshoz hiányoztak a személyi feltételek, ezeket nem pótolta az elemi iskolai tanítóknak szervezett nyári tanfo-

¹⁵ Barbarits Lajos – Magyar városok monográfiája. Nagykanizsa 1929. – 303. old. és 1890/91. tanév – Ipariskolai Értesítő – 22. old

¹⁶ Makoviczky Gyula: Nagykanizsa város településföldrajza 1934. – 32. old. és 1934/35. tanév – Ipariskolai Értesítő – 28-30. old.

lyam. Sokáig nem íródtak szakkönyvek a szakmákhoz, később is csak segédanyagként.

c) Az iskola és a mesterek között nem volt érdemi kapcsolat. Ennek legfőbb akadályozói a mesterek voltak, mivel ők feleslegesnek tartották az elméleti oktatást. Az iskola a tanulók ellenőrző füzetében közöltekkel próbált kapcsolatot teremteni a mesterekkel. Ebben rendszeresen tájékoztatta őket a törvényi előírásokról, a tanoncok iskolai dolgairól.¹⁷ A mesterek ezeket legtöbbször el sem olvasták. Az iskola törekedett a szorosabb kapcsolat megteremtésére. Az ipartestület bevonásával mesteri értekezleteket tartottak, ahol „nemcsak a mesterekre, hanem a tanító testület tagjaira vonatkozó paragrafusokat” is ismertették.¹⁸ A mesterek részéről nagyon gyér volt mindig az érdeklődés. Nem érdekeltte őket az iskolai munka, a tanoncaik előmenetele, hiányása. A sok hiányzásnak legtöbbször ők voltak az okai.

A felügyelő bizottságnak, az ipartestületnek a törvényi előírások betartását kellett volna elősegíteni. Rendszeres iskolalátogatást, ellenőrzést kellett volna végezniük, de sokszor ez elmaradt. Elsősorban a felügyelő bizottságnak kellett volna örködni a törvényi előírások betartásán, esetenként mégis az intézkedései törvényszerűtlenek voltak. Előfordult, hogy e bizottság egyik tagja törvényt sértett, ezért az iskola feljelentette. A bizottság ülésén az illető „retorzióképpen nemcsak maga szavazott az igazgató és tanoncának volt tanítója ellen, hanem másik három bizottsági tagot is rávett” erre.¹⁹ A bizottság elé kerülő panaszok ügyében legtöbbször a mestereknek adtak igazat.

A törvények betartására való törekvés az iparhatóság részéről volt tapasztalható. Ez érthető volt, mivel tagjai nem kötődtek szorosan az iskolához. Jogkörébe tartozott a tanítási órák rendjének a meghatározása, ami többször nem egyezett a mesterek elképzelésével. Ilyen esetekben sokszor csak felsőbb beavatkozással lehetett a törvényeséget helyreállítani. „Vajha elérkezne már egyszer az az idő, amikor az iparos mesterek belátnák az iparoktatás nagy fontosságát, s megelégednének azzal, hogy a tanoncz a törvényben megengedett napi 10-12 órán át dolgozzék csak.”²⁰

¹⁷ 1900/01. tanév – Ipariskolai Értesítő – 3. old.

¹⁸ 1930/31. tanév – Ipariskolai Értesítő – 10. old.

¹⁹ 1930/31. tanév – Ipariskolai Értesítő – 10. old.

²⁰ 1903/04. tanév – Ipariskolai Értesítő – 7. old.

Mindezek jól bizonyítják, hogy nemcsak a mesterek, hanem a választott testületek is sokszor próbáltak kibújni a törvényi előírások alól. Az iskola és a mesterek kapcsolatában az ellenérdekek játszották a főszerepet. A mesterek abban voltak érdekeltek, hogy a tanonc csak dolgozzon, sajátítsa el a szakmai fogásokat, az iskola ennél többet akart. Azt akarta, hogy a tanoncból minél műveltebb szakember váljon.

6. Az építőipari szakmák főbb tevékenysége

A kőműves és az ács szakma

E két szakma volt az épületek kivitelezésében a főszereplő. A 18. században és még a 19. század első harmadában is (egyes épületeket leszámítva) az ácsoké volt a főszerep Nagykanizsán. Ez abból adódott, hogy a lakóházak zöme nem szilárd falakkal készült. E két szakma tanoncait sokáig egyazon mester képezte (7. sz. melléklet). Különválásuk fokozatosan ment végbe, ami a 20. század elején már véglegessé vált. Ekkor már új önálló kőműves és ács mesterek léptek be a szakoktatásba, akik már csak egy szakmára oktatták a tanoncokat. Ezek közül nagyon sokan a régi mestereknél tanulták ki a szakmát. Nem volt ritka a családon belüli tanoncképzés és az ipar folytatása (7. sz. melléklet). E két szakma különválása után az épületek kivitelezését már társulási formában oldották meg. A teljes különválást elsősorban az kényszerítette ki, hogy a kőműves épületszerkezetek egyre bonyolultabbá váltak. Ez az elkülönülés csak a gyakorlatra vonatkozott. A szakelméletben mindegyik tanulta egymás szakmai alapismereteit, mivel az épületszerkezetek szorosan kapcsolódnak egymáshoz.

Kunics Zsuzsanna – Tarnóczky Attila Várostarténeti mozaikok borító

A régi építőmesterek egy része az egyszerűbb épületek tervezését is végezhette. A város több jelentős épületének tervezését idegen építésszek végezték, de a kivitelezésbe helyi mestereket is bevontak. Ennek ellenkezőjére is volt példa. A kaszinó épületét kivitelező Morandini család olasz kőműveseket alkalmazott, és csak a tetőszerkezet megépítését bízta helyi mesterre. De így jártak el a bonyolult kupolaépítésnél is, ahol ebben járatosabb idegen ácsokat alkalmaztak.

A századforduló környékén már helyi tervező-kivitelező építésszek is megjelentek, akik már komolyabb épületeket is készítettek.²¹ Ezek száma főleg az 1920-as években nőtt, akik vállalkozóként a kőműves tanoncképzésben is részt vettek. A tervezői és a kivitelezői munka ebben az évtizedben egyre jobban kezdett különválni.

Nagykanizsa: városi monográfia III. kötetében Kaposi Zoltán 1876-ban dolgozó 24 építőipari vállalkozót, 131 segédet és 52 tanoncot említ. Ugyanitt Kunics Zsuzsanna ezek között 3 kőművesről és 2 ácsmesterről ír. A századfordulót követően tovább nőtt ezen mesterek száma, így már a szerző 24 kőművest és 4 ácsot említ, akik a városban dolgoztak. Az ipariskola értesítője szerint 1900-1911-ig tanonctartó ácsmester 2 fő volt, vegyesen kőműves-ács tanonctartó 4 fő és csak kőműves tanoncokat képző kőműves mester 2 fő volt (5. sz. melléklet).

A kőműves tanoncok a gyakorlatban tanulták a falazatok, pillérek, kémények, boltívek, boltozatok, párkányok, síkalapok készítését, valamint a külső-belső falfelületek kialakítását.

Az ács tanoncoknak a favázás – deszkafalás – tömésfalas építést, fafödémek, tetőszerkezetek, fakötések, falépcsők, fahidak, toronyszerkezetek, állványok, egyszerűbb ajtók, ablakok készítését tanították.

Kezdetben a város lakóházainak zöme nem épült szilárd alapra. A falak fa anyagúak voltak, vagy tömésfalas megoldással készültek. A tetőt náddal, szalmával vagy deszkával fedték. Később már az épületek téglalapra és ezen tömésfallal készültek. Ezt felváltotta a téglából készült fal, a tetőfedésnél a cserép-, bádog-, palafedés. A városban az 1880-as években övezetek szerint határozták meg az épületek építésének módját, elhelyezését. Az első övezetben (belváros) már csak téglafallal és szilárd tetőfedéssel készülhetett épület, beadott

²¹ Jó példa erre Kunics Zsuzsanna – Tarnóczky Attila Várostörténeti mozaikok. Röviden Kanizsa 146 épületéről 2007.

terv alapján. A fejlődésre jellemző, hogy 1910-ben a városban már 2533 téglafalú épület volt, ami 1930-ra 3058-ra emelkedett.²² A második, illetve a harmadik övezetben és Kiskanizsán csak később történt javulás. Az 1930-as években a városban még 206 tömésfalas és 88 faépület volt. Ekkor 65 nád vagy zsuppfedeles és 220 faszindelyvel vagy deszkával fedett épület volt a 3248 cserép- vagy bádoggal vagy palafedésű mellett.²³

A kőművesmesterek tevékenysége az épületek kivitelezésén kívül a város tereinek, utcáinak téglaburkolására is kiterjedt. Az első utca burkolását még idegen mester végezte. Ez irányú munkálatok az 1870-es években gyorsultak fel. Ezt a városiasodási igény is megkövetelte, ugyanakkor a téglagyárak termelése is biztosítani tudta ehhez a téglamennyiséget. A városban egyre nagyobb gondot jelentett a szennyvízelvezetés. Az első téglafalás, boltozatos csatornákat is helyi építőmesterek készítették.

Kőfaragó szakma

Az építős szakmák között ez számított a legrangosabbnak, ezért ennél volt leghosszabb a tanoncidő (5 év). A szakma mesterei kezdetektől jogosultak voltak épületek kivitelezésére. Ez elsősorban azokon a területeken volt fejlett, ahol közel volt a nyersanyag és a városiasodás is előbb elkezdődött. Nagykanizsán a szakmát kevesen űzték. Már az ipariskola megnyitása előtt neves mester volt Hild Károly, majd később Hild Ferenc. A vizsgált időszak elején köztéri alkotásokat, síremlékeket, díszesebb épületek egyes szerkezeteit, lépcsőket, oszlopokat, külső épületdíszeket, díszes épületbejáratokat készítettek. Tanoncokat is képeztek évente 1-2 főt, de az első világháború után szinte teljesen eltűnt a szakma. Ha akadt is mester, a tanoncképzés kihagyásokkal történt. Az 1940-es években teljesen megszűnt a városban. Ebben közrejátszott a műkö térhódítása. Ezután már csak az épületek lábazatai, kerítések készültek kőből, de ezeket már inkább kőművesek készítették.

²² Makoviczky Gyula Nagykanizsa város településföldrajza 1934. – 54. old.

²³ Makoviczky Gyula Nagykanizsa város településföldrajza 1934. – 54. old.

Cserepes, tetőfedő szakma

E szakma művelői kezdetben a falc nélküli égetett cserépfedést végezték. A belváros legrégebbi téglafalás épületeinél alkalmazták először (ezt a szakma „prószacserépnek” is nevezte). A tetőfedél jó vízzárásához sok cserépre volt szükség, ezért a nagy súly miatt erős tetőszerkezetet alkalmaztak. Később a téglagyárak fejlesztésével a falccal ellátott tetőcserép is megjelent, és kezdte kiszorítani a „pró-sza” cserepet. A fedéshez kevesebb tetőcserépre volt szükség, ezáltal a súly is csökkent, ami a tetőszerkezet faanyag-szükségletét is csökkentette. E szakma nevében is sokat változott: cserepesből cserépfedő, majd tetőfedő, később, a múpala megjelenésével, már pala- és tetőfedő néven szerepel.

Az első tanonc beíratása 1887-ben történt meg. Ettől kezdve 1896-ig csak 7 fő beiskolázása történt. A szakma említésre méltó mestere Horváth György volt, aki az értesítőben először cserepes, majd cserép- és palafedő néven szerepel. Első tanoncát 1895-ben alkalmazta. Ezt követően 26 éven át szinte folyamatosan alkalmazott tanoncokat. Kunics Zsuzsanna 1907 környékéről 7 cserépfedő iparost említ, de közülük csak 2 fő tartott tanoncot. Makoviczky Gyula írta, hogy 1910-től 1930-ig a szilárd fedelű házak 2704-ről 3248-ra szaporodtak, a náddal-zsuppal fedettek 165-ről 65-re csökkentek. Az új, szilárd tetőfedő anyagok a házak tűzvesélyességét nagy mértékben csökkentették.

Cementöntő szakma

A cement elterjedésével kezdetben a kisebb beton anyagú termékeket (cementlap) készítették. A kisipari gyártást egyre jobban az üzemszerű előregyártás váltotta fel, amely több és jobb minőségű termékeket gyártott. Termékei között megjelent a kútgyűrű, amellyel kiváltották a téglabéléses kutakat. Ugyanígy a téglából készült csatornák helyett 1927 után már betonsöveket alkalmaztak. Az első beiskolázás 1898-ban történt. Évente 1-2 főt vettek fel. Az utolsó beírás az 1929/30-as tanévben volt. Az ipariskolai értesítőkből 1938-tól már „működésítő” elnevezéssel szerepel.

Kályhás szakma

Ebben a szakmában kezdetektől történt tanoncképzés, de csak kis számban. Ez az első világháborúig nem haladta meg az évi 1-2 főt. A legnagyobb évi beiskolázások az 1920-as évek közepétől történtek, viszont 1930-tól már nem találkozunk ezzel. A növekedést az okozta, hogy szaporodott a polgári házak építése, melyekben már a korszerűbb és takarékosabb megoldást választották. Ezek kivitelezése az egyszerűtől a díszesebb módozatokig terjedt.

Bádgos szakma

Ebben a szakmában folyamatos volt a tanoncképzés. Az évenkénti létszám többször meghaladta az ácsokét. Kiugróan magas volt az 1920-as években. Önálló szakmaként mindvégig megmaradt, de 1930-tól más fémipari szakmákkal kapcsolatosan is működött (1. sz. melléklet). A századforduló előtt előfordult, hogy a mester halála után a felesége folytatta az ipart segéddel, tanonccal.²⁴ A gyakorlatban tetőfedést, kupolák, tornyok fedését, ereszcsonornák, vápa kialakítást, párkányok lefedését, kéményszegélyt, ablakkönyöklőket készítettek. Ezeken kívül műhelymunkával konyhai edényeket, eszközöket, tetődíszítő tárgyakat is készítettek.

Szobafestő szakma

Ebben a szakmában az iskola indításától a századfordulóig viszonylag kevés tanoncot iskoláztak be. Ezután már növekedett a létszám egészen az első világháborúig. Meglepő módon a világgazdasági válság idején itt emelkedés, más szakmáknál csökkenés következett be a tanonclétszámban. Az építős csoportban a kőműves szakma után ez volt a legnagyobb létszámú. Volt időszak, amikor a három évfolyamon 16-20 fő tanult. A szakma fellendülése összefüggésben volt a téglafalás épületek szaporodásával. Sokáig csak a természetes anyagokat (mész, földfesték, enyv stb.) használták. Az 1930-as években már megjelentek a mesterségesen előállított festékanyagok, ami változást hozott a technológiában és a szakma elnevezésében is. A falfe-

²⁴ 1896/97. tanév – Ipariskolai Értesítő – 16. old.

lültek festése mellett a fa és fémszerkezetek mázolósa is szerepel. Így a szobafestő elnevezés 1936-tól már szobafestő és mázóló névre változott.²⁵

Vízvezeték-szerelő szakma

Új szakmaként az 1923/24-es tanévben került az építős csoportba. A városiasodás szükségessé tette a vezetékes vízhálózat és a jobb és nagyobb csatornahálózat kiépítését. Ehhez tervek már a század elején is készültek, de a kivitelezést az 1927-ben elkészült víztorony gyorsította fel. Így 1928-ban már 15 km hosszú vízhálózat volt, és 406 házba be is kötötték a vezetékes vizet.²⁶ Kezdetben e szakmát más szakmák mesterei művelték. Többek között a bádogos-, illetve a rézműves-mesterek egy része.²⁷ A tanoncok beírása az ipariskolába bádogos és vízvezeték-szerelő, valamint rézműves és vízvezeték-szerelő megnevezéssel történt. A gyakorlati oktatásban a gerincvezeték megépítése, a házak bekötése, a lakáson belüli szerelés, valamint a szennyvízkivezetés és a csatornába való bekötés szerepelt. Mivel ennek a szakmának nem volt múltja, ezért az említett szakmák mesterei kitanulták és gyakorolták ezt. A kétszakmás tanonctartás valószínűleg az ipartestület hozzájárulásával történt. Az 1930-as évek vége felé már önállóan jelent meg a szakképzésben ez a szakma.²⁸ Az átalakulás nyomán követhető Baksa János bádogos mesternél: az 1930/31-es tanévben csak bádogosként, de az 1935/36-os tanévben már „bádogos és vízvezeték-szerelő”-ként szerepel az iskolai nyilvántartásban.²⁹

²⁵ 1936/37. tanév – Ipariskolai Értesítő – 35. old.

²⁶ Barbarits Lajos – Magyar városok monográfiája. Nagykanizsa 1929. – 136. old.

²⁷ 1930/31. tanév – Ipariskolai Értesítő – 43. old. 1937/38. tanév – Ipariskolai Értesítő – 9. old.

²⁸ 1939/40. tanév – Ipariskolai Értesítő – 9. old.

²⁹ 1930/31. tanév – Ipariskolai Értesítő – 43. old. 1935/36. tanév – Ipariskolai Értesítő – 33. old.

Üveges szakma

Valójában régóta létező szakma, de ennek ellenére az első tanonc beiskolázására csak az 1926/27-es tanévben került sor. Az iskolai nyilvántartásban csak pár évben találkozunk vele (1-2 tanonc), az 1940-es években végleg eltűnt.

Az építős csoportba ugyan nem sorolták be a villanyszerelő szakmát, de mivel tevékenységük kapcsolódik az épületekhez is, ezért megemlítem őket.

A helyi villanytelep 1893-ban a mai Vár úton létesült.³⁰ Az országos hálózatba való becsatlakozás 1938-ban valósul meg. A házak és utcák árammal való ellátása elsőként a belvárosban történt meg. Az első beiskolázás az 1899/1900-as tanévben „villamos” néven történt; Gizman Rezső tanonc – mestere Molnár Sándor – megnevezéssel. A tanoncok száma 1931-től 1937-ig fokozatosan emelkedett. A három évfolyamon néha a 15-20 főt is elérte.³¹ A háborús években – más szakmákhoz hasonlóan – viszont lecsökkent a számuk.

A szakmák tevékenységénél nem törekedtem a teljességre. Munkájukban – a kornak megfelelően – azokat a gyakorlati feladatokat emeltem ki, melyek legjobban tükrözik az adott szakma tennivalóit.

7. Az építőipari ágazat társadalmi helyzete

Az építőipari csoportba sorolt szakmák közül a kőműves és az ács szakma volt a domináló. Ez nemcsak szakmai tevékenységükben, hanem létszámukban is megmutatkozott. Ennél fogva a benne foglalkoztatott szakmunkások helyzetét próbálok felvázolni.

Nagykanizsán az 1800-as években megindult nagyarányú építkezések révén ez az iparág foglalkoztatta a legtöbb szakmunkást és segédmunkást. Kezdetől fogva ellentét volt a kőművesmesterek, építőipari vállalkozók és a náluk foglalkoztatott kőműves- és ácssegédek

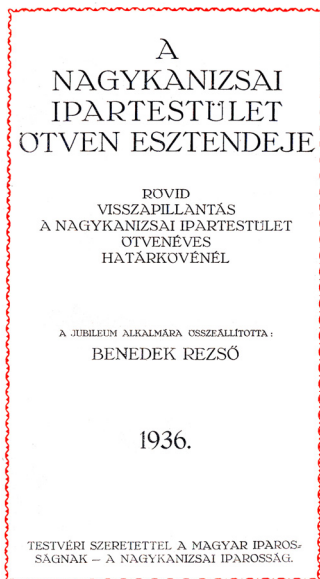
³⁰ Barbarits Lajos – Magyar városok monográfiája. Nagykanizsa 1929. 117. old.

³¹ 1901/02. tanév – Ipariskolai Értesítő – 21. old.: 1899/00. – Ipariskolai Értesítő – 18. old. 1931/32. tanévtől 1937/38. tanévig.

között. Ennek legfőbb oka a túldolgoztatás és az alacsony bérezés volt. Ezek képezték az állandó feszültség forrását.

A kőművesegedek érdekeik védelmére 1841-ben megalakították az „építőlegények céhét”.³² Ennek működéséről, hatásáról nincsenek adataink. Ez nem volt hivatalos céh. Később látható volt, hogy ez nem javított az életkörülményeiken.

1878-ban alakult meg a „Nagykanizsai Építészegedek Betegségélyező Egylete”.³³

Benedek Rezső – A nagykanizsai ipartestület ötven esztendeje borító

napi munkaidejét, de ezt a munkáltatók nem nagyon vették figyelembe.

Az első világháborút megelőzően a kőművesmesterek és segédek megalakították az „Építőipari Szövetség”-et. Ez egyértelműen a

A századforduló környékén – a gazdasági nehézségek miatt – tovább nőtt a munkáltatók és az alkalmazottak között a feszültség. Ez már nem volt független az országos helyzettől. Ekkor már a nagyobb építőipari vállalkozók és alkalmazottaik között volt az ellentét a fent említett okok miatt. Ehhez csatlakoztak azok a kőműves-, ács-, szobafestőmesterek is, akik egyedül vagy 1-2 segéddel dolgoztak, mivel a nagyobb megrendelésekből kiszorultak.

A katonai és középületekre kirótt pályázatokon rendre az építőipari helyi és idegen vállalkozók nyertek az alacsonyabb bérájjal és a rövidebb elkészülési idővel. Ezt viszont csak úgy tudták teljesíteni, hogy napi 12-14 órában dolgoztatták a munkásaikat, de ezt nem követte a bérezésük javítása. A városi tanács már régebben is szabályozta az építőiparban dolgozók bérét,

³² Benedek Rezső – A nagykanizsai ipartestület ötven esztendeje 1886-1936 – 12. old.

³³ Kerecsényi Edit – Zalai gyűjtemény 21. 1985. – 116. old.

nagyvállalkozók ellen irányult. Elnökének az ismert Fatér Mihályt (építőmestert) választották.³⁴

A háborút követő tanácsrendszer után már az ipartestületen belül is ellentétek alakultak ki az építőipari mesterek és más szakmák mesterei között. Ennek az volt az oka, hogy e testületbe nem a létszámarányuknak megfelelően kerültek be az építősök. Emiatt tiltakozásul – 1928-ban – lemondott alelnöki posztjáról Szántó Lajos kőművesmester.³⁵

Ez a helyzet később sem változott, ezért a kőművesmesterek már az 1922. évi új ipartörvény megváltoztatását is követelték. Az ipartestületen belüli helyzetük megváltoztatására 1932-ben megalakították az Építőipari Szakosztályt. Elnökének Gerócs György kőművesmestert választották. Megalakították a Festőipari Szakosztályt is. Ennek Czoczek Imre szobafestőmester lett az elnöke.³⁶ A helyzetre jellemző, hogy ebben az évben az ipartestület létszáma meghaladta az 50 főt, de ebből csak 5 fő volt építőiparos.³⁷

Ez a létszámarány-probléma az 1932/33-as tanévtől megoldódott, mivel az ipartestület már nem szerepelt az ipariskola egyik felügyelőjeként. Ettől kezdve az iskola helyi felügyeletét már csak az iparhatóság és a felügyelő bizottság látta el. Ez utóbbi létszáma már csak 12 fő volt. Ebbe már kevés iparos került be. Az építőiparosokat Kertész Béla építészmérnök képviselte.³⁸

Az Építőipari és a Festőipari Szakosztályok további sorsáról nem tudunk. Valószínű, hogy az ipartestületi előljáráóság iskolai megszűnése miatt már nem volt aktuális a létük.

³⁴ Benedek Rezső – A nagykanizsai ipartestület ötven esztendeje 1886-1936 19. old.

³⁵ Benedek Rezső – A nagykanizsai ipartestület ötven esztendeje 1886-1936 32. old.

³⁶ Benedek Rezső – A nagykanizsai ipartestület ötven esztendeje 1886-1936 40. old.

³⁷ 1931/32. tanév – Ipariskolai Értesítő –13. old.

³⁸ 1932/33. tanév – Ipariskolai Értesítő –19. old.

8. Szakoktatás – városépítés 1920-tól

Az elemi iskolai négy évfolyamos oktatást 1923-ban felváltotta a hat, majd 1941-től a nyolc évfolyamos. Ha lassan is, de ez fokozatos javulást eredményezett az iparoktatásban is. A tanulók elemi iskolai végzettségéről számszerű kimutatás az értesítőben csak az 1903/04-es tanévben készült.³⁹ Ezt megelőzően csak az alapján tudjuk megbecsülni a tanoncok előképzettségét, hogy az előkészítő és haladó osztályokba hány főt soroltak be. Ugyanis az ide soroltaknak semmi, vagy csak 1-2 elemi osztálynyi végzettsége volt. Az 1902/03-as tanév 60 fős létszámából 33 tanulót az előkészítő osztályba soroltak be. Ebből 14 fő volt kőműves tanonc. Az 1930/31-es tanévben az I. osztály 20 tanulójából 10 főnek, a II. osztály 19 tanulójából 8 főnek, a III-IV. osztályok 26 tanulójából 7 főnek volt meg a hat elemi osztályos végzettsége.

A trianoni döntés nehéz helyzetbe hozta Magyarországot, ami kihatott az ipariskolai oktatásra is. Jellemző, hogy az 1886/87-es tanévtől közel 30 tanév adatait három kötetben meg tudták jelentetni az iskola igazgatói, de az 1920-as évtizedben arra „papírhány és gazdasági nehézségek” miatt nem volt lehetőség. Ennek ellenére az iparoktatásban ugrásszerű fejlődés történt.

1923-tól bevezetésre került a 6 osztályos iskolai képzés, ami az ipariskolai oktatásban is éreztette hatását.

Az ipariskola ettől kezdve egyre jobban a tananyag tantárgyankénti oktatására tért át. Így a közismereti tananyagot már magyar írás – fogalmazás – olvasás, számtan, földrajz, történelem, természettudomány, kémia, hittan bontásban tanították.

Az általános rajz és a szakrajz mellett bevezetésre került a szerkezettan – technológia – ipari számvetés, a könyvvitel tanítása is.

A szakelméleti oktatáshoz óraadó szakembereket igyekeztek bevonni, elsősorban a nagy létszámú szakmákhoz. Ehhez segítségül újra indították a nyári „továbbképző tanfolyamokat”. Ezen építőszakember ugyan nem vett részt, de 1927-től tíz éven át két építőszak tanította a szaktárgyakat az építőszak osztályokban (3. sz. melléklet).

³⁹ 1903/04. tanév – Ipariskolai Értesítő – 49. old.

Fokozatosan jelentek meg a szakmai könyvek. Ezek nem tankönyvként íródtak, hanem segédanyagul szolgáltak a nem szakmabeli tanítóknak.

A tananyag tantárgyankénti tanítása megnövelte a tantestület létszámát is (3. sz. melléklet).

1922-ben megjelent a második ipartörvény, amely újra szabályozta a beiskolázás rendjét, a kötelező előképzettséget stb.

Az 1921/22-es tanévben az építős csoportnál még indították az előkészítő osztályt a gyenge előképzettségű tanulóknak. A következő két tanévben ezt már összevonták az I. osztállyal, majd az 1924/25-ös tanévtől meg is szüntették. Ettől kezdve IV. évfolyamot is indítottak, ahol csak szakrajzot tanítottak.

Az iskola tanulóinak létszáma 1914-től 1920-ig alig haladta meg a 400 főt. Ettől kezdve viszont a létszámuk duplájára nőtt (2. sz. melléklet). Az építős tanulók létszáma is fokozatosan nő, köszönhetően az egyre jobban beinduló építkezéseknek. E csoport legnagyobb létszáma az 1928/29-es tanévben volt. Ebből 61 kőműves, szobafestő 20, ács 7 fő volt (osztálynapló).

E pozitív változások mellett sajnos több minden változatlan maradt. A tanoncok számára nem íródtak tankönyvek, így továbbra is jegyzeteléssel rögzítették a tananyagot. Tovább folytatódott a tanév közbeni beiratkozás. Sok tanuló nem járta ki a hároméves ipariskolát, mivel késve írták be. A tanonc-felszabadítás tanév közben is történt, nem kötődött a három évfolyam elvégzéséhez. Az iskolai előmeneteltől független volt a tanonc-felszabadítás. Továbbra sem volt az iskolának önálló épülete és főhivatású tantestülete.

A gyakorlati oktatásban a régi mesterek mellett új, jobban képzett mesterek, egyetemet végzett építész vállalkozók jelentek meg. A legrégebbi mesterek a századforduló környékén befejezték a tanoncképzést. Saller Lajos 1905-ben, Morandini Román 1908-ban, Tóth Mihály 1889-ben, Szántó János 1900-ban, Perkó Péter 1912-ben, Szattler Károly 1909-ben, Weiszberger Zsigmond 1903-ban, Hild Ferenc 1902-ben (5. sz. melléklet). Ők voltak az utolsó mesterek, akik egyszerre sok tanoncot foglalkoztattak. Már az első világháborút megelőzően, de főleg az 1920-as években a nagy építkezéseket a családi házak építése váltotta fel. Megjelentek mint vállalkozók az építészmérnökök: Kovács János, Kertész Béla, Lenkovics József, Kalmár Zoltán, akik csak kőműves tanoncokat foglalkoztattak. Ezek

mellett sok olyan új mester jelent meg az iparoktatásban, akik a szakmát a régi mesterek keze alatt tanulták ki (7. sz. melléklet 924-b). Ilyen volt Szántó Lajos kőműves is, aki Fatér Mihállyal közösen építette 1923-24-ben a Postapalotát. E két évben az ipariskolában 34, 37 kőműves és 8, 9 ács tanonc tanult.

Az 1920-as és '30-as években a város lakossága meghaladta a 30 ezer főt. Ezen belül a tanköteles fiatalok száma is növekedett. Ezt a létszámot a meglévő Zrínyi, Rozgonyi és a Templom téri (Kiskanizsa) elemi iskolák már nem tudták befogadni. Itt említem meg, hogy ez utóbbi iskolát Szuknay Lajos kőművesmester építette 1911-ben.⁴⁰ Ekkor 1910-ben 6 kőműves- és 1 ács tanoncot, 1911-ben 7 kőműves- és 2 ács tanoncot foglalkoztatott.⁴¹

Kiskanizsán is új iskolát kellett építeni. A Nagyrác úti iskola építését a Horváth és Vas cég végezte 1928-ban. E vállalkozás két évtizeden át sok kőműves tanoncot foglalkoztatott.⁴² Ezt követte a Vécsey utcai iskola építése, amit Kalmár Zoltán építésmérnök-vállalkozó 1930-ban épített. Ebben az évben 4 kőműves-tanonca volt.⁴³ Városi beruházások mellett családi házakat is épített, tervezett. A növekvő lakosság részéről egyre több telekigény merült fel. Ennek kielégítésére a városi tanács új területeket adott át a lakásépítések céljára. Így 1924-ben megindulhatott a katonaréti építkezés. Ezt követte a Csengery utcától keletre fekvő terület átadása, ahol Gerócs György (Fatér M. tanítványa) és Trájer János kőművesmesterek 1928-ban megkezdték a családi házak építését.⁴⁴ (Megjegyzem, Trájer János még 1945 után is tartott tanoncot. Lásd: Segédvizsga jegyzőkönyv). Kertész Béla építésmérnök már 1925-ben iskolázott be kőműves-tanoncokat, és ettől kezdve közel 20 éven át részt vett a szakképzésben. (Érdekességként említem, hogy vállalkozását csak 1929-ben alapította.⁴⁵)

Új utcákat nyitottak, ezáltal csökkentették a belső kerteket, így tömbösített területek alakultak ki. A házak terveit a mérnöki hivatal

⁴⁰ Kunics Zsuzsanna Nagykanizsa: városi monográfia III. 385. old.

⁴¹ 1910/11. tanév – Ipariskolai Értesítő – 23-25. old. 1911/12. tanév – Ipariskolai Értesítő – 28-31. old.

⁴² Kunics Zsuzsanna Nagykanizsa: városi monográfia III. 402-403. old.

⁴³ Kunics Zsuzsanna Nagykanizsa: városi monográfia III. 403. old.

⁴⁴ Kunics Zsuzsanna Nagykanizsa: városi monográfia III. 401. old.

⁴⁵ Téli tanfolyamos osztálynaplók 1925/26. tanév (lásd. forrásmunkák)

hagyta jóvá. Az új utcákban nemcsak a házak nagyságát, hanem a városrendezési terv szerint az épületek telken való elhelyezését is előírták.

Az építkezésekhez a helyi téglagyárak mennyiségben és javuló minőségben biztosították az építőanyagot. Fokozatosan kiszorultak a favázás, tömésfalas, náddal, szalmával fedett épületek. Ez a folyamat a város kiskanizsai részén lassabban ment végbe. Ez a városképet is javította, mert az épületek szilárdabbá, esztétikusabbá váltak, és a tűzbiztonságuk is javult. Az 1920-as években a téglafalú házak száma közel 400-zal nőtt.⁴⁶

A város vízvezeték-hálózatának kiépítése a belvárosban kezdődött, majd fokozatosan a külső övezetekre is kiterjedt. Ez egyre jobban kiszorította az ásott kutak használatát. Ezt követte a csatornahálózat kiépítése és a lakásokba való bekötése. A Sallér Lajos által épített téglafalú, boltíves csatornákat már betoncsövesre cserélték ki. Mindezek lehetővé tették a lakásokban a fürdőszobák kialakítását is.

A második világháború alatt az iskola létszáma ismét csökkent. A sok katonabehívás miatt az építős tanulóké is annyira lecsökkent, hogy az iskola kénytelen volt osztályokat összevonni. Az 1943/44-es tanév I-IV. osztályokban még volt nyolc építős szakma 36 fővel, de az utolsó 1944/45-ös tanévben már csak kőműves, ács, szobafestő és vízvezeték-szerelő tanoncok voltak 10 fővel. Ekkor már a tanulók osztályozását is elhagyták. A régebről ismert mesterek közül már csak Gozdán József ács, Gerócs György kőműves és a Horváth és Vass vállalkozás tartott tanoncokat.

⁴⁶ Makoviczky Gyula Nagykanizsa város településföldrajza 1934. 54. old.

Mellékletek

1. sz. melléklet

Az építős csoport egyes éveinek adatai:

1899/1900. tanév:		fő		fő
	Ács	1	Kőfaragó	5
	Bádogos	6	Kéményseprő	2
	Cserepes	3	Kőműves	31
	Kályhás	1	Szobafestő	9

Előkészítő osztály: 21 fő

I. osztály: 38 fő

1909/1910. tanév:		fő		fő
	Ács	7	Kőfaragó	7
	Bádogos	6	Kőműves	32
	Cementöntő	3	Szobafestő	10
	Cserépfedő	2		

Előkészítő osztály: 20 fő

I. osztály: 9 fő

II. osztály: 14 fő

III. osztály: 14 fő

1913/1914. tanév:		fő		fő
	Ács	7	Kályhás	2
	Bádogos	9	Kőfaragó	1
	Cementöntő	2	Kőműves	36
	Cserépfedő	4	Szobafestő	17

Előkészítő osztály: 18 fő

I. osztály: 28 fő

II. osztály: 17 fő

III. osztály: 15 fő

1921/1922. tanév:		fő		fő
	Ács	9	Kályhás	1
	Bádogos	7	Kőfaragó	1
	Cementöntő	1	Kőműves	19
	Cserepes	3	Szobafestő	7

I-IV. évfolyam

1925/1926. tanév:		fő		fő
	Ács	7	Kályhás	4
	Bádogos	10	Kőműves	35
	Cementöntő	5	Szobafestő	15

I-IV. évfolyam

1930/1931. tanév:		fő		fő
	Ács	5	Kőműves	29
	Bádogos		Szobafestő	24
	Bádogos-vízv.sz.	4	Üveges	1
	Kályhás	1		

I-IV. évfolyam

1940/1941. tanév:		fő		fő
	Ács	4	Szobafestő-máz.	8
	Bádogos	2	Kőfaragó	1
	Bádogos-vízv.sz.	6	Műkőkészítő	1
	Kályhás	1	Tető és palaf.	2
	Szobafestő	2	Cím-szobaf.m.	1
	Kőműves	8	Vízvezeték-sz.	4

Összevont I-IV. évfolyam

1944/1945. tanév:		fő		fő
	Ács	2	Szobafestő-máz.	2
	Kőműves	2	Vízvezeték-sz.	4

Ipariskolai tanulólétszámok és arányok

tanév	össz- szes	épi- tők	%	tanév	össz- szes	épi- tők	%
1886/87.	289	86	29,7	1904/05.	523	65	12,4
1887/88.	260	63	24,2	1905/06.	554	76	13,7
1888/89.	291	79	27,1	1906/07.	589	100	16,9
1889/90.	244	60	24,5	1907/08.	632	95	15
1890/91.	283	47	16,6	1908/09.	666	78	11,7
1891/92.	312	56	17,9	1909/10.	684	67	9,7
1892/93.	328	56	17	1910/11.	685	72	10,5
1893/94.	347	60	17,2	1911/12.	709	82	11,5
1894/95.	384	74	19,2	1912/13.	663	72	10,8
1895/96.	362	81	22,3	1913/14.	719	76	10,5
1896/97.	386	78	20,2	1914/15.	473		
1897/98.	431	81	18,7	1915/16.	456		
1898/99.	496	92	18,5	1916/17.	457		
1899/00.	421	66	15,6	1917/18.	412		
1900/01.	447	55	12,3	1918/19.	399		
1901/02.	450	53	11,7	1919/20.	475		
1902/03.	482	59	12,2	1920/21.	709		
1903/04.	514	60	11,6	1921/22.	855	45	5,3

1922/23.	851	63	7,4	1934/35.	458	41	8,9
1923/24.	820	67	8,1	1935/36.	492	51	10,3
1924/25.	895	75	8,3	1936/37.	522	39	7,5
1925/26.	922	76	8,2	1937/38.	502	66	13,1
1926/27.	911	83	9,1	1938/39.	508	70	13,7
1927/28.	848	90	10,6	1939/40.	535	74	13,8
1928/29.	730	96	13,1	1940/41.	477	53	11,1
1929/30.	649	78	12	1941/42.	416	29	7
1930/31.	552	54	9,7	1942/43.	374	38	10,1
1931/32.	488	47	9,6	1943/44.	367	36	9,8
1932/33.	392	36	9,1	1944/45.	218	10	4,5
1933/34.	425	39	9,1				

Az adatok eredete:

Ipariskolai értesítők: – 1886-1914-ig
 – 1930-1941-ig
 Építős csoport osztálynaplói: – 1921-1929-ig
 – 1941-1945-ig.

SZOMBATHELYI TANKERÜLET.

NAGYKANIZSAI MEGYEI VÁROSI
ÁLLAMILAG SEGÉLYEZETT

KERESKEDŐ-,
SZAKIRÁNYÚ IPAROSTANONC
FIÚ- ÉS LEÁNYISKOLA

É V K Ö N Y V E

AZ 1943—44. TANÉVRŐL

AZ ISKOLA FENNÁLLÁSÁNAK 58. ÉVÉBEN

SZERKESZTETTE :
BALOGH ÁRPÁD JÓZSEF
IGAZGATÓ.

KIADTA AZ ISKOLA IGAZGATÓSÁGA : NAGYKANIZSA, ROZGONYI-UTCA 25. SZ.
TELEFON : 401.

K. BENCFE ALBERT, BAJA

Az értesítő borítója. A következő 2 oldalon ebből az értesítőből való összesítő adatok olvashatók 1886-tól 1944-ig

Visszatekintő kimutatás

az iskola fennállása óta beírt tanulókról: 1886–87/1919–20.

Tanév	Iparostanonc				Kereskedő-tanonc fiúiskola		Létszám összesen
	fiú-iskola		leány-iskola		évfolyam	létszám	
	évfolyam	létszám	évfolyam	létszám			
1886—1887	1.	289	—	—	—	—	289
1887—1888	2.	260	—	—	—	—	260
1888—1889	3.	291	—	—	—	—	291
1889—1890	4.	244	—	—	—	—	244
1890—1891	5.	283	—	—	1.	68	351
1891—1892	6.	312	—	—	2.	61	373
1892—1893	7.	328	—	—	3.	65	393
1893—1894	8.	347	—	—	4.	29	376
1894—1895	9.	384	—	—	5.	20	404
1895—1896	10.	362	—	—	6.	72	434
1896—1897	11.	386	—	—	7.	55	441
1897—1898	12.	431	—	—	8.	61	492
1898—1899	13.	496	—	—	9.	53	549
1899—1900	14.	421	—	—	10.	?	421
1900—1901	15.	447	—	—	11.	?	447
1901—1902	16.	450	—	—	12.	?	450
1902—1903	17.	482	—	—	13.	48	530
1903—1904	18.	514	—	—	14.	70	584
1904—1905	19.	523	—	—	15.	63	586
1905—1906	20.	554	—	—	16.	87	641
1906—1907	21.	589	—	—	17.	78	667
1907—1908	22.	632	—	—	18.	73	705
1908—1909	23.	666	—	—	19.	67	733
1909—1910	24.	684	—	—	20.	80	764
1910—1911	25.	685	—	—	21.	78	763
1911—1912	26.	709	—	—	22.	81	790
1912—1913	27.	663	—	—	23.	73	736
1913—1914	28.	640	1.	79	24.	102	821
1914—1915	29.	425	2.	48	25.	193	666
1915—1916	30.	355	3.	101	26.	76	532
1916—1917	31.	336	4.	121	27.	97	554
1917—1918	32.	297	5.	115	28.	78	490
1918—1919	33.	318	6.	81	29.	67	466
1919—1920	34.	404	7.	71	30.	70	545
Összesen		15.217		617		1.865	17.699

Az 1899—1900/1901—1902. tanévekben beírt kereskedő-tanonc fiú-tanulók adatai nem ismeretesek.

**Visszatekintő kimutatás
az iskola népessége az 1920—21. tanévtől**

Tanév	Iparostanonc				Kereskedő- tanonc fiúiskola		Létszám összesen
	fiú-iskola		leány-iskola		évfolyam	létszám	
	évfolyam	létszám	évfolyam	létszám			
1920—1921	35.	580	8.	129	31.	113	822
1921—1922	36.	664	9.	191	32.	104	959
1922—1923	37.	657	10.	194	33.	115	966
1923—1924	38.	629	11.	191	34.	125	945
1924—1925	39.	691	12.	204	35.	131	1026
1925—1926	40.	680	13.	242	36.	136	1058
1926—1927	41.	668	14.	243	37.	101	1012
1927—1928	42.	626	15.	222	38.	79	927
1928—1929	43.	570	16.	160	39.	64	794
1929—1930	44.	513	17.	136	40.	49	698
1930—1931	45.	425	18.	127	41.	36	588
1931—1932	46.	360	19.	128	42.	21	509
1932—1933	47.	289	20.	103	43.	12	404
1933—1934	48.	306	21.	119	44.	10	435
1934—1935	49.	334	22.	124	45.	20	478
1935—1936	50.	362	23.	130	46.	30	522
1936—1937	51.	389	24.	133	47.	37	559
1937—1938	52.	378	25.	124	48.	48	550
1938—1939	53.	367	26.	141	49.	58	565
1939—1940	54.	372	27.	163	50.	72	607
1940—1941	55.	314	28.	163	51.	67	544
1941—1942	56.	262	29.	154	52.	66	482
1942—1943	57.	231	30.	143	53.	72	446
1943—1944	58.	241	31.	126	54.	53	420
Összesen		11.007		3.790		1.569	16.366

A beírt tanulók létszáma az iskola fennállása óta :

iparostanonc fiú tanulók	26.224
iparos- és kereskedőtanonc leány-tanulók	4.409
kereskedőtanonc fiú-tanulók	3.434
Összesen	34.067

Zrínyi Miklós iskola elődjének óraadói az ipariskolában:

Venczel Rezső

(megbízott igazgató 1897-től 1900-ig).....	1888-1896.
Németh Mihály.....	1899-1927.
Valigurszky Antal	1907-1908.
Jellinek Márk	1908-1928.
Földes Miklós	1908-1918.
dr. Horváthné Kenedi Erzsébet ¹	1913-1914.
Ketting Ferenc.....	1918-1942.
Horváth József	1924-1941.
Rác Alajos	1930-1943.
Brónyai Anna.....	1937-1942.

Rozgonyi iskola óraadói az ipariskolában:

Lisztner József	1886-1904.
Tóth István megbízott igazgató ²	1886-1897.
Poredus Antal	1895-1899.
(megbízott igazgató 1900-tól 1933-ig)	
Váry József	1899-1910.
Almásy János	1900-1914.
Szalay Dénes	1900-1930.
Tibolt Boldizsár	1903-1933.
Bánkovich János	1903-1918.
Szabó István	1903/04. tanév
Ács József.....	1907-1932.
Litvay Endre.....	1908-1933.
Nagy Lajos.....	1908-1913.
Béres János	1920-1936.
Arató (Pländer) Boldizsár.....	1921-1942.
Cseténé Müller Erzsébet	1923-1941.
Nováczky Gizella	1925-1933.
Ováry József.....	1926-1941.
Filó Ferenc.....	1927-1942.
Brauner Lajos megbízott igazgató	1932-1933.
Ortutay Gyula megbízott igazgató.....	1933-1938.
Németh Béla.....	1937-?

Megjegyzés:

¹ Az 1913/14-es tanévben beindított leányosztálynál a közismereti tantárgyat tanította.

² Elsőként megbízott igazgató. Előzőleg a Rozgonyi iskola elődjében tanított, amit „rozoga” néven emlegettek. Ez az épület ma is áll a Hunyadi-Rozgonyi utca sarkán.

Források:

– Községi Nyilvános Polgári Fiú iskola Értesítője. 1888-1942. (Ez ma a Zrínyi M. iskola.)

– Jeszenői Csaba – A nagykanizsai Rozgonyi Úti Általános Iskola története

– Nagykanizsai Községi Iparostanonc iskola Értesítője 1886-1942-ig.

Építős csoport óraadói 1899-től:

Lisztner József	Kováts Miklós
Poredus Antal	Horváth József
Orbán István	Óvári József
Váry József	Rácz Alajos
Almásy János	Németh Jenő
Bánkovich János	Rimási János
Tibolt Boldizsár	Savanyu Ferenc
Németh Mihály	

A nevezett tanítók október közepétől március közepéig tanítottak.

Tanítók és tanoncok száma 1886-tól 1940-ig

év	tanonc	tanító
1886	289	4
1888	291	6
1895	384	7
1896	386	9
1899	421	9
1900	447	11
1910	684	16
1912	709	17
1913	719	19
1930	552	25
1940	477	31

A tanítók száma a tanonclétszám emelkedésével nőtt, de az ugrásszerű emelkedést a tananyag tantárgyankénti felosztása indokolta az 1920-as évektől kezdődően.

Mellékhatású megbízott igazgatók:

Tóth István elemi isk. tanító	1886-1897
Wenczel Rezső elemi isk. tanító	1897-1900
Poredus Antal elemi isk. tanító	1900-1932
Brauner Lajos nyug. elemi isk. igazgató	1932-1933
Ortutay Gyula elemi isk. tanító	1933-1938
Németh János elemi isk. tanító	1940-1941

Főhivatású igazgatók:

Küronya István okl. felsőker.-i tanár	1938-1940
Balogh Árpád József okl. felsőker.-i tanár	1941-1950

Építő csoport szaktanárai:

Shultz Károly polgári iskolai rajztanár (1886-1899) általános rajzot tanított.

Németh Mihály elemi isk. tanító (1900-1927) a harmadik osztályban szakrajzot, szerkezettant tanított.

Székely Nándor nyug. városi főmérnök (1927-1932) szakrajzot, technológiát tanított.

Fatér Mihály építőmester (1933-1937) szakrajzot, technológiát tanított.

Ketting Ferenc polg. isk. rajztanár (1938-1942) szakrajzot tanított.

Megjegyzés:

Székely Nándor építészmérnök 1902-től 1923-ig volt a város főmérnöke. Nyugdíjba vonulása után vállalt óraadói munkát. Az ő tevékenységének köszönhető az 1931-ben megtartott területi szakrajz versenyen a sikeres szereplés.

Fatér Mihály építőmester a gyakorlati szakoktatásba 1900-ban kapcsolódott be, és 1931-ig képezett kőműves tanoncokat. Nyugdíjas-ként vállalt óraadói munkát.

SZOMBATHELYI TANKERÜLET.

NAGYKANIZSAI MEGYEI VÁROSI
ÁLLAMILAG SEGÉLYEZETT

KERESKEDŐ-,
SZAKIRÁNYÚ IPAROSTANONC
FIÚ- ÉS LEÁNYISKOLA

ÉVKÖNYVE

AZ 1941—42. TANÉVRŐL

AZ ISKOLA FENNÁLLÁSÁNAK 56. ÉVÉBEN

Szerkesztette:

BALOGH ÁRPÁD JÓZSEF

OKL. FELSŐ KER. ISK. TANÁR,
FŐHIVATÁSÚ IGAZGATÓ.

Kiadta az iskola igazgatósága: Nagykanizsa, Rozgonyi-utca 25.

Az évkönyv borítója. A következő 3 oldalon ebből az évkönyvből való összefoglaló adatokat, névsorokat olvashatunk

I.

Az iskola elhelyezése.

Iskolánk, mely a város legnagyobb tanuló-létszámú tanintézete, fennállása óta eleinte a központi állami elemi, a polgári fiú- és leányiskolákban talált hajlékot, majd az utóbbiak térfoglalása elől 1925—26-ban az 1911. évben épült Rozgonyi-utcai új elemi és a vele kapcsolatos, udvaron elhelyezett régi gimnázium épületébe költözött.

Az iparostanonciskolai önálló épület kérdése évtizedek óta kísért.

Megvalósulásuk azonban a tanulók nagy létszáma, az ebből, valamint a szakosításból szükségszerűen következő sok osztály, legújabbán pedig a körzeti tanonciskolák (kb. 1500 tanuló) közeli bevezetése, az ezzel kapcsolatos mintaműhelyek létesítése, a felszerelés, berendezés, stb. elkerülhetetlen gyarapítása következtében most már égetően szükséges.

Amennyiben a polgári iskola új épülete a megvalósulás útjára lép, úgy az iskolafenntartó város tervei szerint iskolánk annak helyiségeibe költözik.

II.

Az iskola multja.

A tanonciskolákat országosan az 1884. évi XVII. törvénycikkbe iktatott ipartörvény rendelkezései hívták életre, a mindjobban szükségessé vált iparfejlesztés érdekében. Eszerint a tanoncok ismereteinek kibővítése céljából minden város, ahol a tanoncok létszáma az ötvenet meghaladja, iparostanonciskolát köteles létesíteni.

A helyi *fiú-iskola* megnyitását Babochay György polgármester idején az „ipariskolai bizottság“ az 1886—87. tanévre határozta el. (280 tanuló, 1 előkészítő, 1 haladó és 1 első osztály.) Az iskola munkássága a beírt tanulók nagyon hiányos alapismerete miatt sokáig főleg az általános irányú tantárgyak oktatására, erkölcsi és hazafias nevelésére szorítkozott.

Az iskola törekvő tantestülete az ipartestülettel karöltve, már az első évben nagy érdeklődéstől kísért rajz- és munkakiállítást rendezett (62 kiállító) 1894—95. tanévtől (szakrajzok bevezetése) pedig fokozatosan kezdődik a szakosítás.

A kereskedő-tanonciskola 1890-ben alakult, az 1930—31. iskolai évig teljesen önállóan működött, mikor is a tanulók létszáma annyira lecsökkent (136-ról 21-re, sőt később 10-re), hogy beolvadt az iparostanonciskolába. Jelenleg ismét emelkedő irányzatú a tanonclétszám, úgy hogy a Baross Szövetség indítványa az önálló kereskedő-tanonciskola visszaállítása érdekében reális alapokon nyugszik.

1899—1900-ban létesült a téli, építőipari tanfolyam (2 osztály).

Sabján Gyula dr. akkori polgármester megértő támogatása révén az 1913—14. iskolai évben sor került az iparos *leány-iskola* megvalósítására is. (79 tanuló, 1 közismereti és 1 rajzosztály.)

Iskolánk eddigi főigazgatói. Jágócsy Péterffy József miniszteri biztos, dr. Bernáth István, Mártonffy Márton, Magyar Endre és Förstner Tivadar iparoktatási királyi főigazgatók. A közoktatásról szóló 1935. VI. t.-c. az iparoktatási kir. főigazgatóságot megszüntette.

Iskolánk mint szakirányú iparostanonciskola, ettől kezdve a szombathelyi tankerületi királyi főigazgatóság hatáskörébe tartozik. Tankerületi kir. főigazgatók: 1935—40. dr. Liber Béla, 1941—dr. Simon László.

Iskolánk eddigi igazgatói. Mellékhivatású megbízott igazgatók: 1886. Tóth István községi elemi isk. tanító, 1897. Wenzel Rezső községi elemi isk. tanító, 1900. Poredus Antal állami elemi isk. tanító, 1932. Brauner Lajos ny. állami elemi isk. igazgató, 1933. Ortutay Gyula áll. elemi isk. tanító, 1940. Németh János okleveles elemi iskolai tanító, igazgatóhelyettes.

Főhivatású igazgatók: 1938. Kúronya István okl. felsőkereskedelmi iskolai tanár, 1941. Balogh Árpád okl. felsőkereskedelmi isk. tanár.

Iskolánknál eddig működött óraadó tanerők: Ábrahám Gyula, Ács Ferenc, Ács József, Ákos (Reisinger) Elek, Almásy János, Andris István, Arató (Plander) Boldizsár, Balogh Árpádné Nováczky Gizella, Balogh Margit, Bánáti József, Banekovics János, Bánki István, Beke Ferenc, Béres János, Bojtor Lajos, dr. Borsá Béla, Borvári József, Brónyai Anna, Cseh Joachim, özv. dr. v. Csete Antalné Szabó Jolán, Csete Ferencné Müller Erzsébet, özv. Dreven Lajosné, Erdős Biba Bálint, Faludy Géza, Fatér Mihály, Ferkai Lóránt, v. Filó Ferenc, Földes Miklós, Frühwirth János, Halász Jenő, Havas (Hirschfeld) Rezső, Horváth József, dr. Horváthné Kenedi Erzsébet, Iván József, Jelinek Márk, Kalmár Zoltán, Kemenes (Grastyán) István, Ketting Ferenc, Koronczy Rezső, Kovács J. András, Kósa Lajos, Kovács Miklós, Kugler Sándor, Kun Renée, Lisztner József, Litvai Endre, Lőrinczy Géza, Márk Bertalan, Martincsevits Ferenc, Martincsevits Rózsa, Nagy Lajos, Nagy Miklós, Németh Béla, Németh János, Németh Jenő, Németh Mihály, Noll József, Orbán István, Óvári József, Papp Miklós, Perlaki (Pollák) István, Pintarics János, Rácz Alajos, Saághy Pál, Sági Farkas István, Sáfrán Mária, Savanyu Ferenc, Schultz Károly, Sörlei Jenő, Szabó István, Szabó Lajos, Szakonyi János, Szalay Dénes, Szeidl Jenő, Székely Nándor, Szépudivary László, Thorday János, Tibolt Boldizsár, Tóth József, Vajda Izabella, Váry József, Városvy Sándor, Vegele Károly, Waligurszky Antal, Wlasits József.

A felügyelőbizottság eddigi elnökei: 1886. Babochay, György polgármester, 1895. Ifj. Samu József, 1896. Grünhut Henrik, 1901 Weiser József, 1904. Josifovits Milivoj, 1908. Weiss Tivadar, 1926. Bazsó József, 1929. Hoffmann Henrik, 1936. Samu Lajos.

A felügyelőbizottság eddigi tagjai: Arató (Plander) Boldizsár, Balogh Árpád József, Bartha Gyula dr., Beipert Ferenc, Benczik Ferenc dr., Berény Árpád, Béres János, Bittera Béla, Bojtor József, Bócze Dániel, Buday János, Bun Samu, Cseresnyés Sándor, Csóka Nándor, Csóti Márk, Dants Kálmán, Darvas János, Dedovác Béla, Dreven Antal,

Ebenspanger Lipót, Eperjessy Sándor, Faics Lajos, Fatér Mihály, Farkas József, Feigelstock Adolf, v. Filó Ferenc, Fischl Pál, Földy Antal, Garai Benő, Geisl Viktor, dr. Gerő József, Gerő Soma, Goldhammer Jakab, Goldhammer János, Györffy János, Haba József, Halvax Frigyes, Halis István, Hegedüs László, dr. Hegyi Lajos, Hell János, Heltai József, Hlatkó János, Hoch Fülöp, Hodics István, Hoffmann Mór, Horváth József, Janky Károly, Juhász György, dr. Kauffmann György, Keleti Mózes, Keller Ignác, Kertész Béla, Kiss Ernő, Knausz Ferenc, Knortzer György, Kohn Samu, Kovács Ferenc, Kováts Miklós, Kürönya István, Lengyel Ignác, Lengyel Lajos, Litvay Endre, Lówy Adolf, Matkovich Nándor, Mayer Károly, März Mátyás, Mesteri János, Mihálec József, Miltényi Sándor, Móger Károly, Munkácsy Nándor, Muraközi Lajos, Muzikár Vince, Német Ignác, Németh János, Németh Jenő, Németh Mihály, dr. Neusidler Antal, Nováth György, Nusecz József, Nyitrai Jakab, Oesterreicher Bernát, Oroszváry Gyula, Óváry István, Papp Miklós, Papp Oszkár, Perlaki (Pollák) István, Philipp Lipót, Pichler József, Plihál Ferenc, Plosser Ignác, Polónyi György, Pongor Henrich, Rapoch Gyula, Récsey György, Rosenberg Richárd, dr. Rothschild Samu, Rózsválgyi Antal, Sattler Károly, Schallér Lajos, Schapringer Adolf, dr. Schreyer Lajos, Simon Kálmán, Szalay Dénes, Tzedlmayer László, Székely Lajos, dr. Szakits Nándor, Topalits József, Tóth István, Tóth Lajos, Tresztenyák Bódog, Unger-Ullmann Elek, Varga Lajos, Velecz Ede, Venczel Rezső, Vida József, Wlasits József.

**A következő oldalak tablójáról:
A Nagykanizsai Iparostanonc-iskola tantestülete
1886-87 1942-43**

Középen az igazgatók:

Németh János, Tóth István, Wenczel Rezső, Poredus Antal, Ortutay Gyula, Küronya István, Balogh Árpád József

Tanárok balról jobbra, felülről lefelé:

- 1. sor:** Pomóthy Dezső, Horváth Olivér, P. Dávid Xavér, Dr. Winkler Ernő
- 2. sor:** Ábrahám Gyula, Kovács Miklós, Almásy János, Litvay Endre, Tibolt Boldizsár, Dervalics Andrásné Balogh Margit, özv. dr. v. Csete Antalné Szabó Jolán, Erdősy Biba Bálint, Papp Miklós, Wlassits József, Orbán István, Szalay Dénes
- 3. sor:** Vegele Károly, Dobosy Elek, Torday János, Faludy Géza, Nagy Béláné Kun René, Dr. Horváth Tivadarné Kenedi Erzsébet, Váry József, Németh Mihály, Banekovich János, Halász Jenő
- 4. sor:** Arató Boldizsár, Horváth József, Sörlei Jenő, Perlaki István, Sió Mária, Sáfrán Mária, Waligurszky Antal, Ács József, Havas Rezső, Jellinek Márk
- 5. sor:** Pintarics János, Kalmár Zoltán, Óvári József, v. Filó Ferenc, Dr. Barna Zoltánné Vajda Izabella, Brónyai Anna, Nagy Lajos, Ketting Ferenc, Cseh Joachim, Béres János
- 6. sor:** Noll József, Ákos Elek, Savanyu Ferenc, Frűhwirth János, Szépudivary László, Martincsevics Rózsa, Rátkai Edit, Németh Jenő, Székely Nándor, Martincsevics Ferenc, Bánáti József, Fatér Mihály
- 7. sor:** Rác Alajos, Beke Ferenc, Kovács J. András, Dr. Borsa Béla, Csete Ferencné Müller Erzsébet, Balogh Árpádné Nováczy Gizella, Dreven Lajosné Wlassits Irma, Kemenesy István, Városov Sándor, Kugler Sándor, Szakonyi János, Szeidl Jenő
- 8. sor:** Ácsmann János altiszt, Ferkai Lóránt, Borvári József, Koronecsov Rezső, s. Farkas István, n. Fekete László, Réti Lajos, Kósa Lajos, Márk Bertalan, Nagy Miklós, Németh Béla, Andris István

Kép nélkül, csak a nevük felsorolva:

Lisztner József, Schultz Károly, Lőrincsov Géza, Szabó István, Szabó Lajos, Földes Miklós, Ketting Ferencné Nagy Erzsébet, Maximovits Julia, Beyer Emilia, Steinberger Viktor, Saághy Pál, Bojtov Lajos, Iván József, Tóth József, Bálint Ferenc, Bánki István, Husz József, Szentmihályi László, Szerdahelyi Győző

1886-87

NAGYKANIZSAI IPAROSTANOC

POMÓTHY DEZSŐ
ref. Állásfoglalás
1886-87

HORVÁTH OLIVÉR
62 h. ev. Állásfoglalás
1927

NÉMETH JÁNOS
1933 IX. 8-1942 V. 27
főnövtartásig igazgató
1942-V.27

ÁBRAHÁM GYULA
1888-89

KOVÁCS MIKLÓS
1858-1907

ALMÁSY JÁNOS
1900-04

LITVAY ENDRE
1908-23

TIBOLT BOLDIZSÁR
1891-92

DERAVICS ANDORÁSNE
BALOGH MÁRCSI
1927-36

TÓTH ISTVÁN
igazgató
1886-87

VEGELE KÁROLY
1912-14

DOBÓSY ELEK
1919-20

TORDAY JÁNOS
1921-31

FALUDY GÉZA
1921-28

NAGY BÉLÁNÉ
KUN IRÉNÉ
1927-36

WENCZEL REZSŐ
1888-89 1888-1906
IGAZGATÓ
1907-1908

BRAUNER LAJOS
1924-1932
IGAZGATÓ
1922-1933

ARÁTO BOLDIZSÁR
1923-42

HORVÁTH JÓZSEF
1924-41

SORLEI JENŐ
1924-28

FERLACI ISTVÁN
1925-38

SÍÓ MÁRIA
1942

ORTUTAY GYULA
1920-1932
IGAZGATÓ
1927-1937

BALOGH ÁRPÁD JÓZSEF
1914-20 - 1942 V. 27
főnövtartásig igazgató
1942. V. 27

PINTARICS JÁNOS
1925-31

KALMÁR ZOLTÁN
1926-28

ÓVÁRI JÓZSEF
1928

v. FILŐ FERENC
1929-42

DR. BARNÁ ZOLTÁNNÉ
V. SZ. SZABÉLA
1934-40

SZÉPLÁNYI LÁSZLÓ
1936-41

NOLL JÓZSEF
1932-32

ÁKOS ELEK
1932-35

SAVANYU FERENC
1936-37

FRÜHVIRTH JÁNOS
1936

DR. BORSAS BÉLA
1940-41

CSETE FERENCNE
MÜLLER ERŐSÉBETH
1937

BALOGH ÁRPÁDNÉ
MUNKÁCSY MARIKA
1923-28 1924

LISZTNER JÓZSEF 1886-1904
SCHALTZY KÁROLY 1886-1900
LŐRINCZY GÉZA 1890-1907
SZABÓ ISTVÁN 1906-08
SZABÓ LÁJOS 1906-07
FOLKES MIKLÓS 1906-08
KETTŐS FERENCNE
NAGY ERŐSÉBETH 1915-19
MAKONCHITS RÁJA 1917-18
BEKERY EMILIA 1908-19

RÁCZ ALAJOS
1938

BEKE FERENC
1938-41

KOVÁCS J. ANDRÁS
1940

DR. BORSAS BÉLA
1940-41

CSETE FERENCNE
MÜLLER ERŐSÉBETH
1937

BALOGH ÁRPÁDNÉ
MUNKÁCSY MARIKA
1923-28 1924

ÁCSMÁNN JÁNOS
1938-39

STERNBERGER IMRE FERENC
SÁRAHY PÁL 1926-28
BUDYON LAJOS 1933-34
VÁRN JÓZSEF 1933-37
TÓTH JÓZSEF 1934-36
BÁLYI FERENC 1938-37
BÁNYAI ISTVÁN 1938
HUSZ JÓZSEF 1938
SZENDVÉNYI LÁSZLÓ 1938
SZENDVÉNYI IRÉNÉ 1938

FERLACI LŐRÁNT
1940-42

BORVÁRI JÓZSEF
1940

KORÖNCZY REZSŐ
1942

F. FARKAS ISTVÁN
1942

F. FEKETE LÁSZLÓ
1942

1942-43

ISKOLA TANTESTÜLETE

CSETE ANTALNÉ SZABÓ OLÁH 1941-

ERDŐS BIBA BÁLINT 1940-1939

PAPP MIKLÓS 1942-38

WLASSITS JÓZSEF 1940-39

ORBÁN ISTVÁN 1939-38

SZALAY DÉNES 1940-38

P. DÁVID KÁVÉ PR. ALTRÓKOR 1941-

DR. WINKLER ERNŐ PR. 1935-

POREDUC ANTAL 1941-38 (1922-1920) 1920-1922

DR. HORVÁTH TIVADARNÉ KENEDI ERZSÉBET 1933-34

VÁRY JÓZSEF 1940-40

NÉMETH MIHÁLY 1940-31

BANEKOVICH JÁNOS 1942-18

HALÁSZ JENŐ 1944-16

SÁFRÁN MÁRIA 1933-36

WALKURSZKY ANTAL 1937-38

ÁCS JÓZSEF 1947-32

HAVAS REZSŐ 1947-21

JELLINEK MÁRK 1948-28

KÚRONYA ISTVÁN 1944-31 (1937-1936) 1936-1937 (1936-1937) 1937-38 (1937-38) 1938-39

BRÓNYAI ANNA 1937-42

NAGY LAJOS 1940-34

KETTING FERENC 1918-42

CSEH JOACHIM 1919-31

BÉRES JÁNOS 1920-36

RÁTKAI EDIT 1942-

NÉMETH JENŐ 1928-

SZÉKELY NÁNDOR 1939-38

MARTINCSEVICHS FERENC 1933-46

BANÁTI JÓZSEF 1932-

FATER MIHÁLY 1933-37

DREVEN LAJOSNÉ 1911-33

KEMENY ISTVÁN 1930-

VÁROSY SÁNDOR 1930-38

KUGLER SÁNDOR 1931-

SZAKONYI JÁNOS 1937-38

SZEIDL JENŐ 1937-38

RÉTI LAJOS 1942-

KÓSA LAJOS 1940-41

MÁRK BERTALAN 1940-

NAGY MIKLÓS 1933-

NÉMETH BÉLA 1937-

ANDRIS ISTVÁN 1938-

Nagykanizsai építész munkái és egyéb tevékenysége

Hencz Antal (1839-1899) építőmester

A kor legjelentősebb nagykanizsai építész. Diplomáját külföldön szerezte, majd 1870 körül települt Nagykanizsára. Nagyobb tapasztalata és képzettsége révén sorra nyerte a városi épületek kivitelezésére kiírt pályázatokat.

Hencz építészeti tevékenységével részese volt a belváros mai képe kialakításának.

Több épületet együtt készített Geiszl Mór helyi építésszel.

Vezetésével alakult meg, és működött 1871-től az Önkéntes Tűzoltó Egylet.

Tevékenysége zömmel az ipariskola indítása előtti időszakra esik.

Mindvégig sok kőműves- és ácsstanoncot foglalkoztatott. Az 1886/87-es tanévben 19 tanonca volt, de feltehető, hogy az ezt megelőző időszakban is hasonló számú tanonca lehetett. Az említett tanév utáni pár évben nem vállalt nagyobb munkát Nagykanizsán, mivel 1887-ben elköltözött a városból. Ezt követően a még folyamatban lévő munkáit általa megbízott helyi építész folytatta. Ennek következménye volt, hogy az 1887/88-as tanévben már csak 10 fő, ezt követő tanévben 4 fő tanonca volt. Az utolsó, 1889/90-es tanévben Czukelter József és Hoffman Ferenc kőművestanoncai voltak.

Tevékenyen részt vett a céhes rendszer megszüntetése utáni átalakulási munkákban.

Így az 1876-ban megalakult Iparos Egyesület, majd 1884-ben létrejött Ipartestület elnöke lett. Szakmai tevékenysége más Zala megyei városokra is kiterjedt.

épült	épülete	utca, házszám
1870	Szomolányi-sarok	Deák tér 1.
1873	Városházi bérház	Ady u. 1.
1874	Templom (Kiskanizsa)	Templom tér 5.
	Fogház	Sabján u. 5.
1879	Hencz-ház	Csengery út 29.
1880	Óvoda	Szent Imre u. 14.
1881	Bazár udvar	Fő út. 8.

1884	Keller ház	Fő út. 23.
	„Pannónia szálló”	Sugár út. 4.
1885	Polgári egylet háza	Sugár út. 3.
1886	Honvéd laktanya	Sugár út. 9.

*Szomolányi-sarok (Deák tér 1.) 1870
A ház a 20. század első éveiben*

*Bazár udvar (Fő út 8.)
Az 1881-ben épült rész a 20. század első évtizedében*

*Kiskanizsai templom
(Templom tér 5.)
Az 1874-ben épült
templom mai képe*

*Városházi bérház (Ady u. 1.)
Az 1873-ban épült ház napjainkban*

*A polgári egyesület háza (a nagykanizsai ipartestület székháza)
1936-ban (Sugár út 3.) (A képen látható rész 1885-ben épült)*

Sallér Lajos (1842-1905) építőmester.

Nagykanizsán született és haláláig itt dolgozott. Az első pályázaton nyert munkáját 42 éves korában valósította meg. Szakmailag fokozatosan fejlődött, ami látható az épületeinek külső megjelenésében.

Az ipariskola megnyitása előtt is, de főleg azután sok kőműves és ács tanoncot foglalkoztatott. Hencz Antal mellett ő volt a legtöbb tanoncot foglalkoztató mester. 1886-1898-ig évente 8-13 tanonca volt, de ezután is 4-6 tanonc dolgozott az építkezésein. Halálának évében (1905) még Vellák György I. osztályos és Pint Ferenc II. osztályos kőműves tanoncok voltak nála. E két tanoncot Morandini Román építész vette át az 1906/07-es tanévben.

Az ipariskolai bizottságnak 1895-től, valamint az iparfelügyelőségnek 1896-tól tagja. Az ipariskola felügyelő bizottságába 1899-ben választották be, és 1901-ig volt a tagja.

Sallér jelentős kanizsai épületek sorát tervezte, emelte. Ugyanakkor nyolc éven át (1885-től 1893-ig) volt tűzoltóság főparancsnoka, sok éven át vezette alelnökként az Ipartestületet. Halálakor is elnöke volt a Nagykanizsai Általános Betegsegélyező Egyletnek.

*Sallér Lajos és
pecsétje*

készült	épülete	utca, házszám
1885	Iskola és óvoda	Arany J. u. 5. és 7.
	Dobrovits-ház	Fő út 10.
1886	Banki székház	Csengery út 4.
1890	Nőegyleti székház	Sugár út 14.
	Közös laktanya	Sugár út 11.
1891	Méntelep	Alkotmány út 60.
1892	Temető kápolna bővítése	
1894	Zerkovitz-házak	Ady u. 33.
1896	Bett(e)lheim-ház	Zrínyi utca 43.
1898	Kodály Zoltán Művelődési Ház	Csengery út 67.

*Banki székház (Csengery út 4.)
Az 1886-ban épült székház az 1911-es felújítás után*

Bettlheim-ház (Zrínyi u. 43.) Az 1896-os épület mai képe

*Dobrovits-ház (Fő út 10.)
Az 1885-ös épület Kiss Judit 1976-os képén*

*Nőgyeleti székház (Sugár út 14.)
Az 1890-ben készült épület manapság*

Geiszl Mór (1822–1893) építész

A Kanizsára 1856-ban kerülő Geiszl a város jelentős épületeinek sorát tervezte. A keszthelyi Magyarok Nagyasszonya Plébániatemplom tornyának terve (1878) is az ő munkája.

Elsősorban tervezési munkát végzett, de összedolgozott kivitelezési munkát végző mesterekkel is. Működése főleg az ipariskolát megelőző időszakra esik. Tanoncokat csak évi 2-3 főt foglalkoztatott. Kőműves tanonca utoljára az 1890/91-es tanévben volt.

A Hirschl–Bachrach cég munkatársaként is sokáig dolgozott. Valószínűsíthető, hogy a cég által a hajdani Magyarország területén emelt középületek között is található általa tervezett. Ennek ellenére szegényen halt meg élete 71. évében, 1893 tavaszán.

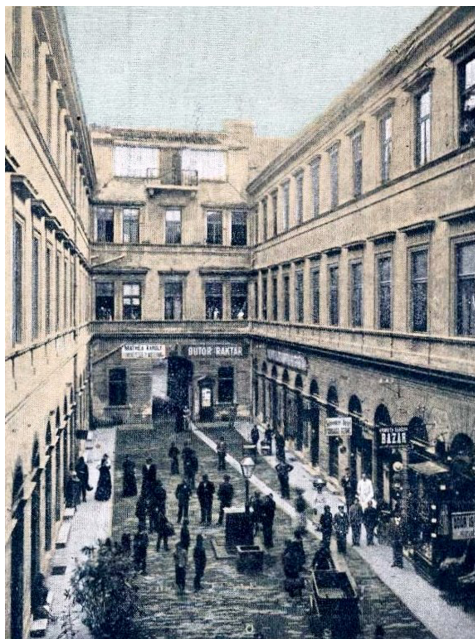

Geiszl Mór pecsétjei

készült	épülete	utca, házsám
1881	Bazár udvar	Fő út 8.
1882	Kereskedelmi iskola	Zrínyi u. 33.
1885	Polgári egylet háza	Sugár út. 3.
	Eisinger-ház	Zrínyi u. 47.

*Kereskedelmi iskola (Zrínyi u. 33.)
Az 1882-ben épült iskola az 1970-es években*

*Bazár udvar (Fő út 8.) Az udvar északi része az összekötő résszel
1881-ben, a déli része 1883-ban készült el*

Morandini Román (1851-1922) építési vállalkozó

Olasz származású építész. Diplomáját külföldön szerezte. A mai Horvátország területéről költözött Nagykanizsára, ahol több mint 20 éven át dolgozott. Kezdetben önállóan, majd később a család tagjaival közösen. A munkákhoz magyar, illetve olasz kőműveseket is alkalmazott. Az emberek túldolgoztatása sokszor elégedetlenséget váltott ki.

1887-től 1908-ig évente 2-8 kőműves-tanoncot foglalkoztatott. Az iparhatóságnak 1890-ben és 1894-ben volt a tagja.

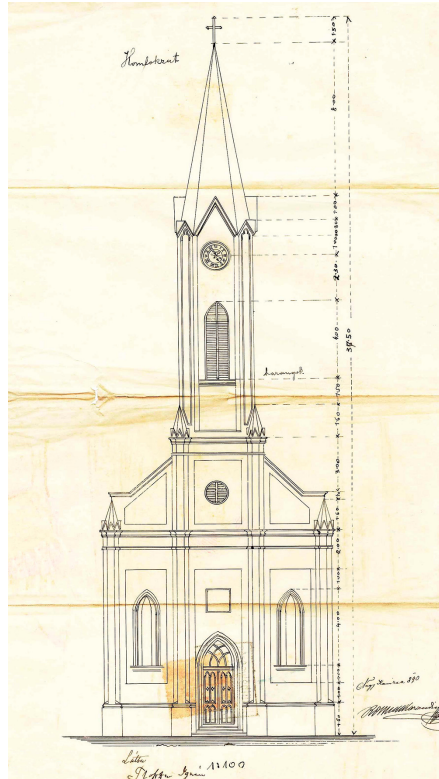

Morandini Bálint, Morandini Román és Morandini Tamás 1891-ben

Morandini Román pecsétje

készült	épülete	utca, házsám
1886	Kaszinó épülete	Ady u. 7.
	(Morandini Bálinttal)	
1891	Evangélikus templom	Csengery út 37.
1896	Malom	Vár út 8.
1898	Szomolányi-sarok kiegészítése	Deák tér 1.
1903	„Zenede” épülete	Királyi P. u. 2.

Az 1891-ben felavatott evangélikus templom terve (Csengery út 37.)

Az 1886-ban felépült kaszinó színház (Ady u. 7.) 1920 körül

Tóth Mihály építőmester

Hol építészként, hol kőművesmesterként említik. Főleg egyszerűbb épületeket épített, illetve tervezett. Több nagyobb épület kivitelezésére is pályázott (sikertelenül), mert nem tartották ezekhez elég járatosnak. Elsősorban az ács szakmát művelte.

Kezdetben 6-10 kőműves-, illetve ács tanoncot foglalkoztatott évente, de ez a századforduló előtti években pár tanoncra csökkent számuk.

készült	épülete	utca, házszám
1886	Kaszinó tetőszerkezete	Ady u. 7.
1900	Polgári Olvasókör	Hajgató S. u. 1.

*Polgári Olvasókör (Hajgató S. u. 1.)
Az 1900-ban még földszintesnek készült épület mai formája*

Kalmár Zoltán (1893-1958) mérnök

1922-ben került Nagykanizsára a Hoffmann Hermann (Sartory Oszkár utóda cég) tervező és kivitelező vállalkozáshoz. Tervező mérnökként kezdte, 1926-ban építómesteri képesítést szerzett, majd társtulajdonossá vált.

A cég (később Kalmár tulajdonaként) az 1949-es államosításáig létezett.

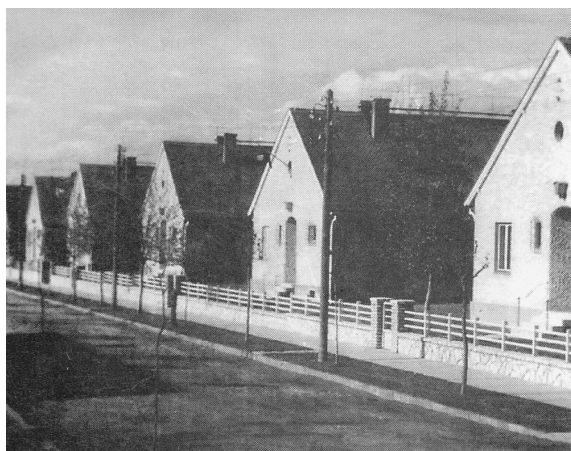
Kalmár Zoltán tervezői és kivitelezői munkásságával jelentős szerepet játszott a városkép formálásában. A MAORT összes helyi beruházásának megvalósítása nevéhez fűződik.

A kőműves-tanoncok képzését 1927-ben kezdte évi 2-4 fővel. Az ipariskola ipartestületének 1931-ben volt a tagja.

Kalmár Zoltán

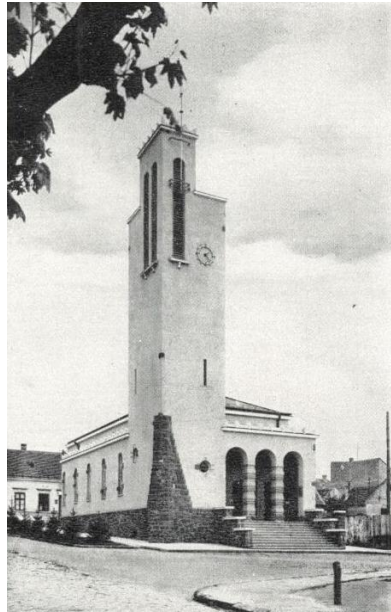
Készült	épülete	utca, házszám
1930	Iskola	Vécsey u. 6.
1930	Pannónia Szálló emelete	Sugár út 4.
1932	Tüzér laktanya	
1933	Református templom	Kálvin tér
1942	MAORT-ház	Ady u. 12.
	MAORT-házak	Sétatér mellett

A Maort lakótelep házai 1942-től épültek

Az 1884-ben épített szálló, a Kis Korona (Sugár út 4.) 1930-ban jelentős emeletráépítéssel modern Pannónia Szállóvá vált. A bővítés Kalmár Zoltán munkája volt. A kép a szálló 1935-ös megjelenését mutatja

Református templom Kálvin tér. Az 1933-ban épült templom még a lelkészlak nélkül látható a képen

Geiszl Viktor (1865-1924) építőmester

Jelentősebb épületeket nem, főleg családi házakat épített. Kőműves tanoncokat 1893-tól 16 éven át évi 2-5 főt foglalkoztatott. Előzőleg Plosszer Ignác városi építésmérnök mellett segédhivatalnokként dolgozott, felügyelve a városi építkezéseket.

1901-től 1905-ig az ipartestület elnöke és felügyelő bizottság tagja, 1906-ban felügyelő bizottság tagja volt. 1907-től 1909-ig ismét tagja lett az ipartestületnek és a felügyelő bizottságnak is.

Kertész Béla (1895-1944) építészmérnök

A kivitelezésben vállalkozóként működött, de tervezői munkát is végzett. Nagyobb épületek építését más vállalkozókkal közösen végezte.

Kőműves-tanoncokat 1925-től 1943-ig – évi 2-4 főt – képzett. 1930-tól volt tagja az ipariskola felügyelő bizottságának, valamint elnöke az ipartestületnek. Az 1932-ben megszüntetett ipartestület után csak a felügyelőbizottság tagja maradt.

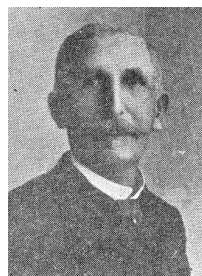
Készült	épülete	utca, házszám
1928	Polgári Olvasókör emelete	Hajgató S. u. 1.
1932	Tűzér laktanya	
1938	OTI-székház	Ady u. 31.

Az 1938-ban épült OTI-székház (Ady u. 31.) az 1960-as években

Plosszer Ignác (1824-1901) városi építészmérnök

A tanoncok gyakorlati képzésében ugyan nem vett részt, de mint a városi mérnöki hivatal vezetője (1872-1899-ig) kapcsolódott az ipariskolához. Így hivatalból volt tagja az ipariskolai bizottságnak 1886-tól 1895-ig.

Plosszer Ignác

Források:

Kunics Zsuzsa, Tarnóczy Attila: Várostörténeti mozaikok 2007

Ipariskolai értesítők

www.holmi.nagykar.hu (Tarnóczy Attila: Hol, mi? Kanizsai házak és lakói című nagyszabású elektronikus gyűjteménye)

A legtöbb, ami tudható Nagykanizsa kistérségéről

Tarnóczy Attila: Hol, mi?

holmi.nagykar.hu Működteti a Halis István Városi Könyvtár

Kedves Olvasónk!

A „**Hol, mi? Kanizsai házak és lakói**” című nagyszabású elektronikus gyűjtemény Nagykanizsáról a város épületeihez kapcsolódóan szól. Az épületek utcákba rendezetten találhatók meg a honlapon. A figyelmes olvasó nemcsak a város színes életével, emlékezetes alakjaival ismerkedhet meg, hanem a történeteket, adatokat, személyeket helyhez is tudja kötni. Bátran kattintson baloldalt valamelyik utcanévre, vagy használja a [Névmutatót!](#)

Ha szeretné az egész „**Hol, mi? Kanizsai házak és lakói**” **2017-es könyvváltozatát** letölteni (**több, mint 2200 oldal** képekkel, illusztrációkkal, utcajegyzékkel, névmutatóval), kattintson az alábbi linke, de vegye figyelembe, hogy a PDF fájl nagy, 300 Mbyte méretű!

A Thüry György Múzeum gyűjteményeibe tartozó (Thüry György Múzeum vagy TGYM felirattal jelölt) fotók bármilyen közlése, kiadása, könyvben, kiadványban, meghívón, plakátban stb. történő felhasználása kizárólag a múzeum írásos engedélyével lehetséges.

[LETÖLTÖM A KÖNYVET!](#)

A letölthető változatot 2009-től 2017. január 19-ig 38000 alkalommal tekintették meg, és 5400 alkalommal töltötték le.

Tarnóczy Attila

Hol, mi? Kanizsai házak és lakói

A fejetten, fehér mén a Váréten

Nagykanizsán, 2009 áprilisában

Frissítés: 2009 júniusában (kiegészítés név- és tárgymutatóval is),
2010 áprilisában (kiegészítés képanyaggal is),
2011 októberében (kiegészítés képanyaggal is),
2012 augusztusában (kiegészítés képanyaggal is),
2013 októberében (kiegészítés képanyaggal is),
2015 januárjában (kiegészítés képanyaggal is),
2016 januárjában (kiegészítés képanyaggal is).
Utolsó frissítés: 2017 januárjában (kiegészítés képanyaggal is).

Ady u.	Egerszegi u.	Kálvin tér	Öregfőrhénc	Táncsics Mihály tér
Alkotmány út	Egry József u.	Kámánccsuszta	Órtorony u.	Tárház u.
Arany János u.	Eötvös tér	Kápolna tér	Petőfi u.	Teleki út
Attila u.	Erdész u.	Kinizsi Pál u.	Rákóczi u.	Templom tér
Árpád u.	Erzsébet tér	Király u.	Rozgonyi u.	Téglagyári u.
Babochay u.	Fő út	Királyi Pál u.	Rozmaring u.	Tripammer u.
Bagoly u.	Garay u.	Kisfaludy Sándor u.	Sabján Gyula u.	Úttörő u.
Bajcsai u.	Hajgató Sándor u.	Kiskanizsa	Sánc	Varasdi u.
Bajcsy-Zsilinszky u.	Homokkomáromi u.	Kisrác u.	Sikátor u.	Vasúti u.
Bajza József u.	Honvéd u.	Kossuth tér	Só u.	Vágóhídi út
Batthyány u.	Hunyadi u.	Kórház u.	Sörgyár u.	Vár út
Báthory u.	Husztai György tér	Kölcsey u.	Sugár út	Vécsey u.
Csány László u.	Jakabkúti u.	Látóhegy	Szabadhegyi u.	Virág Benedek u.
Csengery út	Kaposvári u.	Magyar u.	Szemere u.	Vörösmarty u.
Cserfő	Kassa u.	Miklósfő	Szent Flórián tér	Wlassics u.
Deák tér	Katona József u.	Múzeum tér	Szentgyörgyvári hegy	Zárda u.
Dózsa György út	Katonarét	Nagybagola	Szent Imre u.	Zrínyi u.
Dr. Szentendrey út	Kazinczy Ferenc u.	Nagyrác u.	Széchenyi tér	

*Két kiemelkedő építész munkái és tanoncai az első tanévben:
1886/87.*

HENCZ ANTAL: ekkor építette a Polgári Egylet házát és a Honvéd
laktanyát

Tanoncai:

Előkészítő osztályban: Andris János, Farantai Béla, Lodner Lajos,
Moger György, Németh Lajos, Tóth Károly.

Haladó osztályban: Czukker József, Diviák György, Kovács János,
Lolek Ferenc, Molnár Menyhárd, Németh Antal, Sipos Károly, Stocker István, Vellák
Vendel.

I. osztályban: Faics György, Göndöcs István, Hoffman Ferenc és
Schindlberger K.

SALLÉR LAJOS: ekkor építette az Iskola-óvodát; a Dobrovits házát
és a Banki székházat.

Tanoncai:

Előkészítő osztályban: Gáspár György, Haschka György, Nagy
Géza, Pintér Zsigmond, Zemlitz Ferenc.

Haladó osztályban: Ács János, Benkő István, Csondor János, Dé-
kán György, Kolongya József, Komondi József,
Németh Gyula, Pint János.

I. osztályban: Krénusz Károly.

Jelentősebb mesterek 1886-tól

Kőműves- és ácstanoncokat képeztek:

Hencz Antal	1886-1889	Geiszl Viktor	1894-1910
Sallér Lajos	1886-1905	Fatér Mihály	1900-1931
Tóth Mihály	1886-1889	Sió Károly	1902-1909
Szántó János	1886-1900	Szuknay Lajos	1904-1931
Morandini Román	1887-1908	Mankovics Jakab	1904-1934

Kőműves-tanoncokat képeztek:

Szántó Lajos	1907-1939	Kalmár Zoltán	1927-1932
Bölcsföldi János	1908-1925	Bedenek József	1929-1940
Gerócs György	1921-1944	Kedmenecz Jenő	1931-1939
Horváth és Vass	1922-1944	Trájer János	1931-1949
Kertész Béla	1925-1943		

Ácstanoncokat képeztek:

Kőfaragókat képeztek:

Gozdán Károly	1908-	Weiszberger Zsigmond	1886-1903
Czindrics Lajos	1911-1932	Hild Ferenc	1889-1902
Mócsi József	1930-1938	Tersztenyák Bódog	1893-1902
Gozdán József	1930-1946	Weiszberger Kálmán	1904-1923

Szobafestőket képeztek:

Bádogosokat képeztek:

Perkó Péter	1886-1912	Dattler János(né)	1886-1897
Szattler Károly	1886-1909	Keszler Lajos(né)	1886-1912
Eispiener Lajos	1891-1909	Török Nándor	1897-1914
Sattler Oszkár	1899-1938	Baksa János	1930-1941
Falczér Jakab	1930-1937		
Fliszár János	1930-1939		

Cementöntőket, műkökészítőket képeztek:

Sartori Oszkár	1898-1925	Mankovics István	1938-1945
----------------	-----------	------------------	-----------

Cserepeseket, pala- és tetőfedőket képeztek:

Horváth György	1895-1921	Gunyhó Ádám	1931-1940
----------------	-----------	-------------	-----------

Kályhásokat képzett:

Bognár István	1887-1914
---------------	-----------

Üvegeseket képzett:

Weisz Ernő	1936-1941
------------	-----------

Vízvezeték-szerelőket képeztek:

Wastell Károly	1930-1935	Gerócs György	1935-1944
Baksa János	1931-1938	Halász Károly	1937-

*Szakmák-létszámok 1900 előtt két tanévben**1886/87. tanév – Értesítő 18. old.*

s.sz.:	szakma:	fő:	s.sz.:	szakma:	fő:
1.	ács	10	12.	kőfaragó	1
2.	asztalos	11	13.	kőműves	61
3.	bádogos	12	14.	kolompár	3
4.	bognár	4	15.	kötélgyártó	5
5.	czipész	37	16.	könyvkötő	2
6.	csizmadia	45	17.	lakatos	23
7.	hentes	5	18.	nyomdász	5
8.	kovács	10	19.	szabó	24
9.	kádár	5	20.	szíjgyártó	6
10.	kalapos	12	21.	szobafestő	3
11.	kefekötő	5	22.	órás	1

1998/99. tanév – Értesítő 35. old.

s.sz.:	szakma:	fő:	s.sz.:	szakma:	fő:
1.	ács	2	16.	kályhás	2
2.	asztalos	44	17.	nyomdász	7
3.	bábsütő	3	18.	órás	2
4.	bádogos	3	19.	pék	7
5.	betűszedő	7	20.	hentes	7
6.	bognár	2	21.	kalapos	4
7.	borbély	23	22.	kályhás	2
8.	cementöntő	1	23.	nyomdász	7
9.	cukrász	1	24.	órás	2
10.	cipész	74	25.	pék	7
11.	cserepes	3	26.	pincér	3
12.	csizmadia	59	27.	rézműves	1
13.	fazekas	1	28.	kárpitos	6
14.	hentes	7	29.	kertész	1
15.	kalapos	4	30.	kefekötő	4

31.	kéményseprő	5	43.	műszövő	1
32.	képfaragó	3	44.	szabó	37
33.	kocsigyártó	2	45.	szobafestő	14
34.	kocsifényező	1	46.	szíjgyártó	4
35.	kovács	14	47.	lakatos	60
36.	kosárfonó	3	48.	mészáros	8
37.	kőfaragó	4	49.	műszövő	1
38.	kőműves	61	50.	szabó	37
39.	könyvkötő	2	51.	szobafestő	14
40.	kötélverő	3	52.	szíjgyártó	4
41.	lakatos	60	53.	vasesztergályos	6
42.	mészáros	8	54.	kádár	1

Tanoncból lett mesterek

Szántó Lajos kőműves	1907-től önálló mester 1888-ban Szántó János tanonca
Szuknay Lajos kőműves	1904-től önálló mester 1892-ben Tóth Mihály tanonca
Szattler Oszkár kőműves	1910-től önálló mester 1897-ben Szattler Károly tanonca
Gerócs György kőműves	1921-től önálló mester 1907-ben Fatér Mihály tanonca
Bedenek József kőműves	1930-től önálló mester 1909-ben Fatér Mihály tanonca
Czindrics Lajos ács	1911-től önálló mester 1892-ben Tóth Mihály tanonca
Mózsai József ács	1930-től önálló mester 1908-ban Sió Károly tanonca
Gozdán József ács	1930-től önálló mester 1909-ben Gozdán Károly tanonca
Fliszár János szobafestő	1930-től önálló mester
Gunyhó Ádám cserepes	1931-től önálló mester 1904-ben Horváth György tanonca

Felhasznált forrásmunkák

- Barbarits Lajos – Nagykanizsa. Magyar városok monográfiája (Kiadó Hivatal) Nagykanizsa 1929.
- Benedek Rezső – A nagykanizsai ipartestület ötven esztendeje 1886-1936 – Gutenberg és Dél-zalai Nyomda Nagykanizsa 1936.
- Makoviczky Gyula – Nagykanizsa város település földrajza (városi földrajzi tanulmány), Gutenberg Nyomda és Dél-zalai Lapkiadó Vállalat. Nagykanizsa, 1934
- Kunics Zsuzsa
Tarnóczky Attila – Várostarténeti mozaikok
Röviden Kanizsa 146 épületéről
Czupi Kiadó Nagykanizsa 2007
- Kunics Zsuzsanna – Nagykanizsa: városi monográfia III. kötet
Nagykanizsa település szerkezetének és városképének változása (1850-1945)
- Lendvai Anna – Nagykanizsa: városi monográfia II. kötet
A kézművesség és a céhek története
Nagykanizsán 1690-1849-ig
- Kaposi Zoltán – Nagykanizsa: városi monográfia II-III. kötet
Kanizsa önkormányzatának működése a
18. században
Kanizsa történeti helyrajza (1690-1849)
Nagykanizsa gazdasági fejlődése
- Ipariskolai Értesítők 1886-tól 1914-ig 1-3. kötet
- Ipariskolai Értesítők 1930-tól 1941-ig 4. kötet
- A nagykanizsai általános községi iparos tanonciskola előmeneteli és mulasztási naplója (téli tanfolyam 1921-től 1926-ig)

A nagykanizsai községi szakirányú iparos fiú- és leány-tanonciskola előmeneteli és mulasztási naplója (téli tanfolyam 1926-tól 1940-ig)

Az ipariskola előmeneteli és mulasztási naplója (téli tanfolyam) 1941-től 1945-ig

Ipariskolai értesítők pontos elnevezése

1. kötet: 1886/87. tanévtől 1896/97. tanévig
„A Nagy-kanizsa városi ipariskola értesítője”
2. kötet: 1897/98. tanévtől 1904/05. tanévig az utolsó elnevezés:
„A nagykanizsai államilag segélyezett községi iparostanonc-iskola értesítője”
3. kötet: 1905/06. tanévtől 1913/14. tanévig
„A Nagykanizsai államilag segélyezett községi iparos fiú és leány tanonciskola értesítője”
4. kötet: 1930/31. tanévtől 1940/41. tanévig
„Nagykanizsai megyei városi államilag segélyezett kereskedő, szakirányú iparos fiú és leány tanonciskola értesítője”

Az értesítők tartalma

Igazgatói jelentés:

iskola működése, képzési problémák, mesterek hozzáállása, tanoncok fegyelme, beíratások, látogatók, „tanácskozmányok”.

Kimutatások:

- osztályok névsora és mesterek
- munka, és rajzkiállítások
- jutalmazás, adományok

- tanulmányi előmenetel, hiányzás, felszabadulás
- évfolyamonként a tananyag (1914-ig), órarend
- országos és helyi felügyelet és tagjai
- helyi bizottságok (Ih-It-Fb) tagjai
- tantestület tagjai és tantárgyaik
- iskolai bevételek és kiadások

Statisztika:

- tanoncok iparág szerint
- tanoncok előképzettsége
- tanoncok kora, vallása, anyanyelve, születési helye

Közlemények:

a következő tanévre vonatkozó tudnivalók, beíratások időpontja, törvényi előírások

*Adalékok a nagykanizsai ipariskolához
1886-1945*

Tantestület tagjai a 25. évfordulón: (1910/11. tanév)

1. Poredus Antal mb. igazgató	e.i.t.
2. Almásy János	e.i.t.
3. Ács József	e.i.t.
4. Bánekovics János	e.i.t.
5. Halász Jenő	e.i.t.
6. Hirschfeld Rezső	e.i.t.
7. Földes Miklós	p.i.t.
8. Jellinek Márk	p.i.t.
9. Kováts Miklós	e.i.t.
10. Litvay Endre	e.i.t.
11. Nagy Lajos	e.i.t.
12. Németh Mihály	p.i.t.
13. Orbán István	e.i.t.
14. Szalay Dénes	e.i.t.
15. Tibolt Boldizsár	e.i.t.
16. Vlasits József	e.i.t.

A rövidítések feloldása:

e.i.t. = elemi iskolai tanító

p.i.t. = polgári iskolai tanár

mb. = megbízott

Tantestület tagjai az 50. évfordulón (1935/36. tanév)

1. Ortutay Gyula mb. igazgató	e.i.t.
2. Arató Boldizsár	e.i.t.
3. Balogh Margit	e.i.t.
4. Béres János	e.i.t.
5. Cseténé Müller Erzsébet	e.i.t.
6. Fatér Mihály	építőmester
7. Filó Ferenc igazgató	e.i.t.
8. Horváth József	e.i.t.
9. Iván József	e.i.t.
10. Kemenesy István	e.i.t.
11. Ketting Ferenc	p.i.t.
12. Küronya István	fk.i.t.
13. Litvay Endre	e.i.t.
14. Mártincsevics Ferenc	asztalosmester
15. Németh János	e.i.t.
16. Németh Jenő	e.i.t.
17. Noll József	g.t.
18. Óvári József	e.i.t.
19. Perlaki István	e.i.t.
20. Sáfrán Mária	e.i.t.
21. Sörlei Jenő	szabómester
22. Tóth József	e.i.t.
23. Vajda Izabella	e.i.t.
24. Várossy Sándor	cipézmester

A rövidítések feloldása:

e.i.t. = elemi iskolai tanító

p.i.t. = polgári iskolai tanár

fk.i.t. = felsőkereskedelmi iskolai tanár

g.t. = gimnáziumi tanár

Szakmák a nagykanizsai ipariskolában
1886-1945

1886 – kezdő tanév: ács, asztalos, bádogos, czipész, csizmadia, hentes, kovács, kádár, kalapos, kefekötő, kőműves, kolompár, kötélgyártó, könyvkötő, lakatos, nyomdász, szabó, szíjgyártó, szobafestő, óras (21 db)

Új szakmák beiskolázása

1887 – borbély, fazekas, korcsmáros, kéményseprő, kőfaragó, pék, szappanos
1888 – bábsütő, cserepes, kályhás, kárpitos, rézműves, sütő
1891 – cukrász, kocsigyártó, kosárkötő
1893 – betűszedő, késes, mészáros, vasöntő
1896 – géplakatos, műsztergályos, takács, kazánkovács, vasesztergályos
1900 – sörös, villamos (villanyszerelő)
1904 – aranyműves, fényképész, fésűs, látszerész, reszelővágó, szűcs
1913 – cipőfelsőrész-készítő, fémnyomó, fogtechnikus, házi-leány, kifutó, masamód, mérlegkészítő, műszerész, szatócs, szítás
1923 – vízvezeték szerelő
1926 – üveges
1930 – autószerelő, fegyverműves, fehérvarrónő, női szabó, tűzőnő
1940 – gumijavító, ernyőkészítő, székes

Megszűnő szakmák 1940-től

vasöntő, fésűs, kolompár, kötélgyártó, fémnyomó, házi-leány, masamód, kifutó, mérlegkészítő, szatócs, szítás

A szakmák száma tanévenként 21 és 56 között mozgott. Ezek között egy tanoncot foglalkoztató szakma tanévenként 1-19 db volt.

Vizsgáló: Sipos Lajos kőműves iparostanuló
Munkáltató: Trájer János kőműves mester
Gyakorlati vizsga: élére állított válaszfal falazása
ideje: 8-12³⁰-ig
minősítése: „jó”

Szóbeli vizsga kérdései:

Mészhabarcsot és cementhabarcsot milyen arányban kell keverni?

Szobafal javításánál mi az első teendő?

Egy 45-ös falsarok kiképzése.

Falkötés (téglakötés)

minősítése: „jó!l megfelelt”

Elnök: Balogh Árpád állami szakirányú iparostanuló – iskolai igazgató

Jegyzőkönyvvezető: Bronts Éva

Vizsgabizottsági tagok: 1. vállalati szakember
2. szakszervezeti küldött
3-4. funkció nélküli szakember

Megjegyzés: – Trájer János 1931-től vett részt a szakképzésben
– Balogh Árpád 1941-1950-ig főhivatású igazgató

Utószó

Az 1945-ös évet követően – pár év múlva – lezárult egy sok évtizedes korszak a nagykanizsai szakképzésben is. Megszűnt az a gyakorlat, amely a tanonc felszabadulását csak a tanoncszerződés lejártához és a gyakorlati tudáshoz kötötte, függetlenül attól, hogy a tanonc kijárta-e az előírt évfolyamokat és azokat eredményesen befejezte-e.

Kezdetét vette egy új rendszer. A tanulónak ekkor már az iskolát sikeresen be kellett fejeznie, majd ezután – vizsgabizottság előtt – számot kellett adnia a gyakorlati és a szakelméleti tudásáról is.

A nagyarányú építkezések főleg sok kőműves és ács szakembert igényeltek, ezért a 3 éves képzést – egy időre – 2 évre csökkentették le, de ez később visszaállt 3 évre.

A kisipari tanoncképzés ugyan nem szűnt meg, de 1949-től ezt fokozatosan átveszik az állami, tanácsai vállalatok illetve szövetkezetek.

Kiadói ajánlás

A velünk született kíváncsiság kielégítésére is szolgálnak a történeti összefoglalók.

Egy szakterület, az építőipari szakoktatás elméleti és gyakorlati ismereteinek oktatója munkája során gyakran gondolhat arra, vajon elődei hogyan is foglalkoztak az ő tanonc tanítványaikkal. Talán az sem közömbös számára, hogy a mostani mesterek és diákok mit tudnak elődeikről.

E kötet szerzőjét, Németh Istvánt ezek a megfontolások vezethették, amikor kutatásba és írásba fogott. Munkája közben tanulmányozhatta is a kutatott korszak Nagykanizsájának szép számmal ránk maradt alkotásait, a város képét meghatározó épületeket.

Az iskola felkészítő képzése és a tanoncok, mesterek, oktatók munkája egységes egészzé állt össze az írás befejezésekor.

A végeredmény így már nemcsak az iskola mai oktatói és diákjai, hanem a város minden lakója számára is érdekes olvasmányá vált, hiszen a mai életünket keretező világ kialakulásáról van benne szó.

Czupi Gyula
a kötet kiadója

